

Núm. 829

JUNY 2000

650 ptes.

MUNTANYA

gaudeix... **NOU CAN CARALLEU** L'entorn més natural de Barcelona

30.000 m2 d'instal·lació per satisfer els més exigents. Piscines (descobertes a l'estiu i climatitzades a l'hivern), pavelló cobert amb rocòdrom, pistes de tennis, camp de futbol, pistes polivalents, cafeteria restaurant... Tot amb la màxima qualitat de servei!

Dins i fora de la instal·lació.

ESCALADA

Al rocòdrom cobert més gran de Barcelona.

MANTENIMENT FÍSIC I FITNESS

A les nostres sales polivalents, equipades amb les millors màquines, perquè quan vagis a la muntanya estiguis en la millor forma.

ACTIVITATS DE MUNTANYA

TREKKING

A la Serra de Collserola o la Carretera de les Aigües utilitzant Nou Can Caralleu com a camp base.

TENNIS

A les nostres pistes, on podràs aprendre amb els nostres cursos... O gaudir al teu aire!

ENTRENAMENTS ESPECÍFICS PER A ESPORTS DE MUNTANYA

Dirigits pels millors tècnics especialitzats i adaptats a cada nivell i necessitat: esquí, escalada, expedicions...

**Si ets soci del CEC,
20% DESCOMPTE
en tots els abonaments**

...I a més, natació, futbol, aeròbic, atletisme, ioga, activitats dirigides, esports i campus ...

Associació d'entitats per a la gestió de Nou Can Caralleu

Centre Excursionista de Catalunya

FUNDACIÓ CLAROR

Universitat Ramon Llull

C/Esports s/n
08017 Barcelona
Tel. 93 203 78 74

**Nou
Can Caralleu**

Ajuntament de Barcelona

Districte de Sarrià-Sant Gervasi

Hipólito Lázaro, 34 - (Metro Joanic) - Telèfon 93 219 14 16 - 08025 Barcelona

EL VOSTRE ESPECIALISTA EN:

**ESCALADA
ALTA MUNTANYA
EXCURSIONISME**

Qui Coneix Bé Aconsella Bé

Redacció, administració i publicitat:
Paradís, 10 pral. E-08002 Barcelona,
tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08,
adreça electrònica: cec@cec-centre.org
web: www.cec-centre.org

Director: Josep Nuet i Badia,
adreça electrònica: nuet@retemail.es
Secretari: Joaquim Bordons
Consell de redacció: Francesc Beato,
Joaquim Bordons, Francesc X. Gregori,
Josep M. Panareda, Miquel Rafa,
Josep M. Sala
Corrector lingüístic:
Eulàlia Nuet i Badia
Cartògraf i dibuixant:
Armand Ballart
Dissenyador i maquetador:
Josep Nuet i Badia
Publicitat: Adolf Garcia, Exclusives
Publicitàries, tel. i fax. 93-237 95 01
Fotocomposició: PC Gràfic,
adreça electrònica: pcgrafic@arrakis.es
Fotomecànica: T4 Sorrosal, SA.
Impressió: IMGESA, Alarcón, 138.
08930 Sant Adrià de Besòs

Dipòsit legal: B. 545 - 1958
ISSN: 0212 - 2111

Preu d'aquest exemplar: 650 ptes.
(IVA inclòs)
Preu de la subscripció anual: 3.400 ptes.
(IVA inclòs) (sis exemplars).
A l'estranger: 4.900 ptes.
Comanda de números endarrerits a
la redacció de la revista.
La revista MUNTANYA és membre de

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

Els articles publicats a MUNTANYA
expressen l'opinió dels seus autors.
La revista MUNTANYA, editada pel
Centre Excursionista de Catalunya es
publica sense cap finalitat lucrativa.
El copyright dels articles, tant de la part
literària com de les il·lustracions, és
 propietat dels autors respectius. Per
tant, és absolutament prohibit la
reproducció total o parcial, per
qualsevol sistema, dels articles de la
revista MUNTANYA sense permís escrit
dels propietaris del copyright.

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'utilitat pública

Any CXXIV, Vol. 103, Núm. 829, juny 2000

Portada: Els bedolls de la Salut de Collsacabra. Foto: Josep Nuet Badia	
Editorial: El Montseny	90
Francesc Masclans i Girvès, en el record, per Josep Nuet i Badia	91
El bosc de Malhivern, per Hermínia Escolà	95
Circuit per Llaberia, des de Capçanes, per Antoni Cabré i Puig i Josep Jordana i Puigpinós	97
Ascensió al' tuc d'Horno, 2.396 m (Vall d'Aran) per Joan Puras Rexach	101
El pic de Rulhe des d'Andorra, per Francesc Carulla i Pujol	104
El país càtar, el país dels castells, per Jordi Ollé i Marrasé	107
Bhagirathi III: paret Oest, per Robert Guilera i Giralte	111
«Sky Roots» - Columna d'Orió - Les arrels del cel, per Daniel Brugaroles	114
De Ripoll a Ribes de Freser per Sant Amanç, per Jordi Werner i Ramon Barnadas	116
Carros de foc, una nova alternativa, per Xavier Serratosa	121
La pedra dreta de la Casa Blanca, per Antoni Mañé	123
Vies d'escalada, a cura d'Armand Ballart	124
Notícies, llibres & mapes	126

Normes de publicació de MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin inèdits i escrits correctament en català, en suport magnètic (disquet) amb indicació del programa i versió o en el seu defecte a màquina. Se'n presentarà una còpia en paper a doble espai en fulls de mida DIN A4, deixant uns marges d'un parell de centímetres.

Els articles, d'un màxim de sis fulls, negociables, aniran encapçalats pel títol que l'autor proposa i portaran a continuació el nom dels autors. No portaran notes a peu de pàgina. Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part,

precedits d'un número que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent.

Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu el subratllat en els textos que vulgueu publicar. Tampoc no utilitzeu codificacions ni lletres diferents en els arxius informàtics.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc, també els podeu aportar en format digital (disquet), preferiblement fets en Corel Draw o Illustrator.

Les fotografies, en nombre de sis a dotze per article, en diapositives, còpies de paper color o blanc i negre brillant, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

El Montseny

La història del Centre està molt vinculada al Montseny. Les especials característiques del seu relleu, amb 1.700 m d'altitud, i la seva proximitat a Barcelona, l'han convertit des dels inicis de l'excursionisme en un àmbit predilecte per a la pràctica de tots els esports de muntanya, i per als primers registres científics dels fenòmens atmosfèrics, sense oblidar la predilecció que han tingut per aquestes muntanyes els estudiosos de la natura en totes les seves manifestacions. Els nostres socis de totes les èpoques han tingut i tenen un especial afecte per aquestes muntanyes i aquestes valls entranyables.

Ja el 1881, el nostre soci Artur Osona va iniciar al cim del turó de l'Home la construcció d'un primer observatori meteorològic que no va arribar a acabar-se per manca de recursos. El nostre il·lustre consoci Eduard Fontserè, l'any 1932, va convertir el cim del turó de l'Home en la primera base d'observació meteorològica, muntant, al costat mateix del punt més alt, la caseta observatori de fusta que ha donat a aquest cim la seva fesomia característica durant tot el segle XX. La Generalitat de Catalunya, segons decret del 31 de març de 1932, ja havia creat oficialment l'Observatori del Turó de l'Home. Les primeres dades científiques es donaren el 18 de novembre del mateix any.

L'any 1972 l'exèrcit espanyol va expropiar un dels cims més alts del massís, el puig Sesolles, situat al costat mateix del turó de l'Home, per bastir-hi una base militar tècnica. El terreny del cim va ser aplanat i s'hi van construir diverses edificacions i instal·lacions. El conjunt va suposar l'afectació de 3,5 ha i la cons-

trucció d'una carretera fins dalt.

Posteriorment, a partir del 1977, les Diputacions de Barcelona i de Girona —el Montseny està a cavall de les dues demarcacions provincials— van anar avançant en el que avui és el parc natural del Montseny, que, com tothom sap, comprèn els dos grans conjunts orogràfics del massís: el grup de les Agudes - turó de l'Home i el grup del Matagalls - la Calma - Tagamanent, amb una extensió total de 32.500 ha.

L'any passat l'exèrcit va deixar de tenir una presència activa al puig Sesolles i cedí a la Diputació de Barcelona, gestora del Parc, l'ús del 80% aproximadament de l'espai ocupat fins aleshores, reservant-se un àmbit tancat per a aparells automàtics d'ús militar i autoritzant a situar en aquest mateix espai totes les antenes que s'han anat instal·lant, tan desordenadament, al cim del turó de l'Home.

Ens trobem, per tant, davant de quatre factors que incideixen fortament en el futur del Montseny: el primer, la voluntat positiva de les diputacions d'avançar en la protecció del conjunt del massís, dotant-lo d'elements que en facilitin la conservació; el segon, la decisió de cedir una bona part de l'ús militar del puig Sesolles —és plausible pensar en una recuperació de la totalitat en un termini mitjà—; en tercer lloc, la pressió demogràfica del Barcelonès i comarques veïnes sobre el Montseny, un espai lúdic i sumament fràgil alhora; i en quart lloc, la voluntat de les entitats excursionistes i ecologistes de recuperar i protegir un àmbit natural excepcional.

El Centre Excursionista de Catalunya, dintre de les seves pos-

sibilitats i sense sortir del marc que li és propi, està col·laborant a fer viables les actuacions que cal emprendre com a conseqüència dels factors esmentats, i que permetin anar refent el que s'ha malmès. Els acords establerts entre el Centre i la direcció del parc natural del Montseny suposen un procés de consulta i elaboració de criteris que vol tenir en compte tots els factors possibles sobre les intervencions directes en el medi, en comunicació oberta amb els municipis, i sobre la base de les aportacions de les entitats ecologistes que tan positivament s'han manifestat sobre el tema.

Els excursionistes esperem tenir aviat uns cims refets, mínimament afectats, amb els camins de sempre, ben definits i traçats, sense trànsit rodat, amb un observatori meteorològic permanent, i amb el retorn a la Generalitat de les competències en meteorologia que ens foren arrabassades el 1939 i que avui, encara, reté Madrid.

També hi haurà aviat —a la propera tardor—, a la Calma, a la masia de l'Agustí, un museu dedicat exclusivament a la masia catalana, en el qual, mitjançant els acords entre la Diputació i el Centre, es podrà consultar el nostre arxiu per a l'estudi de la masia catalana, degudament informatitzat i digitalitzat gràcies als ajuts compresos en el conveni esmentat.

En una propera edició d'aquesta revista publicarem el pla íntegre de «la restauració del turó de l'Home i el seu entorn». El Montseny es mereix tota la nostra atenció i també el respecte de les generacions futures; cal fer el necessari perquè sigui possible.

Francesc Masclans i Girvès, en el record

Josep Nuet i Badia

Una recordança, escrita des de l'afecte, d'un con- soci nostre que va unir les seves passions: l'ense- nyament, la botànica i Catalunya, en una vida pre- sidida per la voluntat de la feina ben feta.

Francesc Masclans va dur a terme una gran tasca en el camp de l'ense- nyament i en el de la ciència botàni- ca, sempre des d'una profunda cata- lanitat i d'un treball pacient i callat al servei de l'obra ben feta. Des d'aquestes pàgines li volem retre un record al cap d'uns mesos de la seva mort als noranta-cinc anys.

La seva vida

Francesc Masclans i Girvès va néi- xer a Sants, actualment un barri de Barcelona, el dia 4 de març de 1905. El seu pare, Esteve, era farmacèutic i compositor, i la seva mare, Maria, pro- venia d'Oceja, a la Cerdanya.

La família Masclans sempre va participar activament en les iniciati- ves cíviques i culturals de Sants. Així, el seu pare i el seu germà Rafel van ser en diverses ocasions presidents de l'Orfeó de Sants.

En aquest ambient cultural i cata- lanista va créixer el jove Francesc. Va fer el batxillerat a l'Institut de Barcelona, on va ser company d'es- tudis de Joan Coromines i Ramon Aramon. Més tard cursà magisteri a l'Escola Normal. És en aquesta època de formació que va establí contacte amb Alexandre Galí, que el va orien- tar molt i amb el qual va fer una bona amistat. Deu ser d'aquests anys de formació que fa seva la divisa nou- centista de fer les coses ben fetes, que l'acompanyarà tota la vida.

Començà d'exercir de mestre l'any 1927, lluny del seu Sants natal, al petit poblet de les Esglésies, a la vall de Bòsia (Pallars Jussà). D'aquest temps

és la seva primera obra, un llibre de pedagogia: *Com s'educa un infant en la llar*, que li publicà l'Orfeó de Sants amb un pròleg del seu mentor, Alexandre Galí.

En 1931 retornà a Barcelona i pas- sà a ser mestre al grup escolar Lluís

Vives del Patronat Escolar de Barcelona.

L'any 1932 es casà amb Serafina Aleu i Borrell, també mestra, i antiga alumna de l'Escola del Bosc. A tra- vés d'ella coneix la pedagoga Rosa Sensat i la seva filla Angeleta Ferrer, companya d'estudis de la seva mul- ler. Juntament amb la seva muller va participar activament i convinguda del moviment de renovació pedagò- gica de l'escola catalana, que va tenir un florida esplèndida els anys an- teriors a la guerra civil.

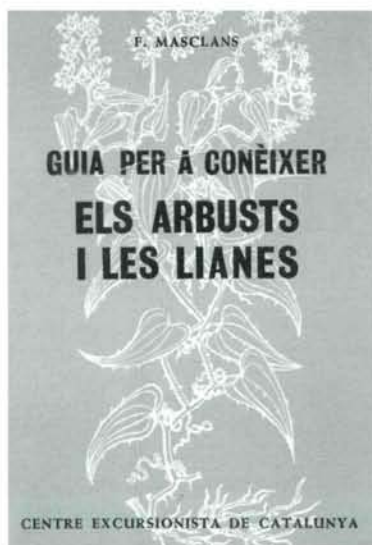
En esclatar la guerra civil té tren- ta-un anys, va ser mobilitzat en una unitat de serveis auxiliars de l'exèrcit de la República. Tot i que no va par- ticipar en les campanyes bèl·liques al front de guerra, va estar fora de Catalunya durant molts mesos.

Un cop acabada la contesa, amb la victòria franquista i l'ocupació mi- litar de Catalunya, és deportat a Fresnedo, un poble de la província de Lleó, amb el càrrec de: «Se le han

Una fotografia de Francesc Masclans quan rondava la norantena.

**Les portades
de les dues
obres més
conegudes de
Francesc
Masclans.**

observado marcadas tendencias separatistas». Això li comportà dos anys de desterrament, sense sou, deixant la seva muller amb els seus dos fills, Margarida i Francesc, passant un calvari per a poder posar cada dia el plat a taula, a més de les angúnies pròpies de la situació i la decepció de no tenir l'ajut de qui s'esperava. Tot i les adversitats, Francesc Masclans no abandona la botànica: herboritza i recull noms i dites populars sobre les plantes.

L'any 1941 torna del desterrament i exerceix de mestre al grup escolar Mossèn Jacint Verdaguer i després un altre cop al Lluís Vives, on ensenya encara una pila d'anys.

Es jubila al mateix grup escolar Lluís Vives, l'any 1967.

L'any 1980 mor la seva esposa Serafina, amb la qual havia compartit molts anhels i esperances, però també temps i situacions molt difícils.

A partir d'aquest any va reduir a la mínima expressió la seva activitat botànica i es decantà a la família. El seu caràcter es va fer cada vegada més bonhomí.

Mor a Barcelona el 18 de gener del 2000, a causa d'una pneumònia que es va complicar. Tot i que estava últimament molt bé, el seu organisme no va poder superar aquest entrebanc.

Com era Francesc Masclans

Per als qui hem tingut la sort de poder-lo tractar, era un home molt discret, que parlava pausadament i més aviat en veu baixa. Donava la

sensació de ser una persona pacient, que no té pressa, reposada. Diuen que tenia el seu geni, cosa que no vam tenir mai ocasió de comprovar personalment, i que era molt exigent.

Era molt modest, per a la meua opinió potser una mica massa. Per exemple, quan li demanaves algun consell o que et mirés algun text, t'adreçava al doctor Oriol de Bolòs, el seu gendre, perquè creia que era la persona que et podia aconsellar millor.

Tanmateix, tenia un gran sentit de l'humor. Quan hi tenies una certa franquesa, era un home divertit. Encara recordo una conversa, amb ell i Eugeni Sierra —el gran dibuixant botànic que també ens va deixar ja fa un temps—, en els passadissos de l'Institut Botànic de Barcelona, explicant anècdotes, que era per a llogar-hi cadidres.

Tenia un gran sentit patriòtic i la voluntat de fer la feina ben feta, ajudada per la capacitat d'observació, serena i pacient, i el desig de trobar l'expressió justa, allunyada de tot artifici de llenguatge o de forma. Quan escrivia, ho feia treballant el text i ajustant-lo al màxim a fi de fer-se entendre d'una manera clara i fàcil. El mateix va procurar amb les il·lustracions de les seves guies. Els dibuixos de Josep Ribot són d'una gran simplicitat, molt rigorosos i amb un toc de noucentisme que els dona consistència.

La seva obra de recerca botànica

La seva obra científica, presidida sempre, clarament, per un gran amor

i respecte pel país, podríem qualificar-la de polifacètica. En la seva producció hi ha estudis de flora, alguns de vegetació i uns extensos reculls de noms populars de les plantes i dels bolets.

Cal recordar, tanmateix, ara que ja ens sembla tan llunyà i fins i tot estrany, que una bona part de la seva obra va ser feta en uns anys de forta repressió de la cultura catalana per part del règim vencedor de la guerra civil. Gran part d'aquests estudis, que Francesc Masclans va fer en un ambient advers i amb uns recursos molt limitats, van haver de ser publicats en castellà, simplement perquè el català estava prohibit en les publicacions periòdiques, fins i tot en les científiques, cosa que encara fa més meritori el seu treball i les seves obres. Va ser un dels participants més assidus en les activitats de la Institució Catalana d'Història Natural, de la qual era membre des de 1933, primer clandestinament, més tard d'una manera tolerada.

En les obres de Francesc Masclans, considerades globalment, podem intuir-hi dues grans línies. Per una banda, hi veiem la seva producció de recerca, com són, per exemple, les flors, i per l'altra, les guies dels arbres i dels arbusts, que van dirigides a altres persones perquè puguin començar a estudiar i a observar. És a dir, d'una banda, la dedicació a la recerca bàsica, i, de l'altra, l'elaboració de materials perquè tothom pugui conèixer les principals plantes.

Les obres florístiques

Encara que la dedicació botànica de Francesc Masclans s'inicia molts anys abans, la seva producció científica comença l'any 1948, amb un treball etnobotànic *La Virgen Santísima en los nombres populares de las plantas*, publicat a Madrid, i a l'any següent un altre sobre l'*Aspecte general de la vegetació de la conca del Gaià*.

La dedicació més continuada de Francesc Masclans durant els anys quaranta i seixanta va ser la recerca florística, juntament amb l'aplec dels noms populars de les plantes, del qual parlarem més endavant. Aquesta recerca, la va fer, aconsellat pel Dr. Font i Quer, sobretot a les terres interiors i de la meitat sud de Catalunya, a la

conca del riu Gaià, entre el Tarragonès, l'Alt Camp i l'Anoia, a les muntanyes de Prades, a cavall de les comarques del Camp, la Conca de Barberà i el Priorat, i a les planes del Segrià i l'Urgell.

El resultat foren dues publicacions a la revista *Collectanea Botanica*, de l'Institut Botànic de Barcelona de l'Ajuntament de Barcelona, que aleshores dirigia Antoni de Bolòs: *Catálogo de las plantas observadas en la cuenca del Gaià (Tarragona)* (1950), que conté 922 espècies, i *Flora de los montes de Prades* (1964-1972), que conté 1122 espècies, fetes totes dues en col·laboració amb el seu amic i company infatigable Emili Batalla, i la *Flora del Segrià i l'Urgell, a la plana occidental catalana* (1966), que conté 815 espècies, per la qual obtingué el premi Joan Cadevall (1963) de l'Institut d'Estudis Catalans i que va ser publicada pel mateix Institut.

Cal posar en relleu que tots tres territoris eren poc coneguts des del punt de vista botànic i que en aquell temps les dificultats d'exploració eren molt més grans que no pas les que tenim ara, sobretot pel que fa als desplaçaments. Tot això vol una voluntat i, també, una resistència. Una resistència que a les planes del Segrià i l'Urgell vol dir aguantar la calor forta de ple estiu, temps en el qual encara floreixen algunes plantes, com ara la trincola, mata de flor blanca que viu sobre els sòls guixosos.

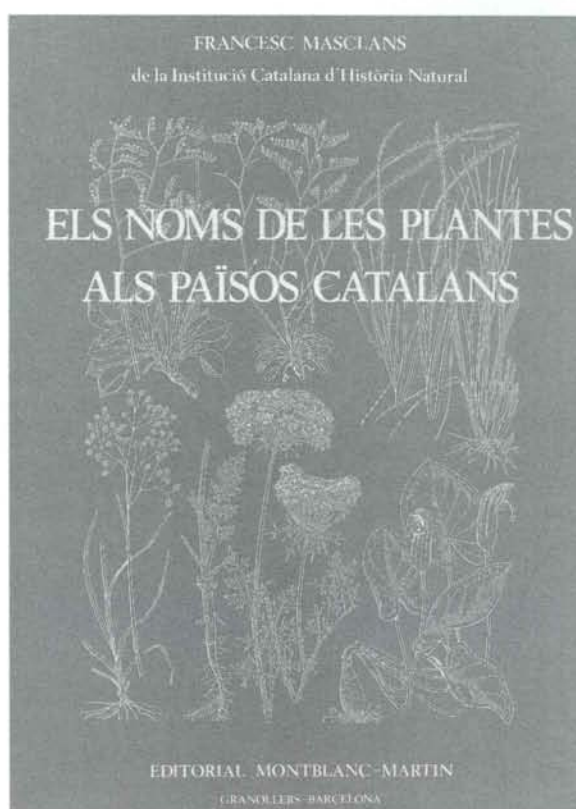
Un altre dels treballs de recerca de Francesc Masclans, ha estat l'estudi d'alguns gèneres botànics, com els *Rosa* i *Coris*, publicats respectivament el 1961 i el 1968. Aquests estudis requereixen un coneixement pro-

fund dels tàxons que s'intenten estudiar a fons perquè presenten dificultats. A més de tenir un bon coneixement de les plantes fresques, cal ser pràctic en la revisió i determinació del material d'herbari, en el qual la planta ha estat premsada i assecada, i en bona part ha perdut el color original. I, sobretot, cal tenir dots d'observació per a veure les diferències i les similituds entre les diferents formes, i també paciència per a anar lligant el que de vegades semblen les peces d'un trencaclosques enrevesat.

Tot i que no es va dedicar gaire a l'estudi de la vegetació, Francesc Masclans té, a més de l'article sobre l'*Aspecte general de la vegetació de la conca del Gaià* (1949), un treball en col·laboració amb Oriol de Bolòs: *La vegetación de los arrozales en la región mediterránea* (1955), publicat en la ja esmentada revista científica *Collectanea Botanica*. A més, crec que cal remarcar que ha estat un bon divulgador —per mitjà de les guies dels arbres i dels arbustos i les lianes, i de l'Enciclopèdia de l'Excursionisme, de la síntesi de la vegetació de Catalunya i dels Països Catalans que va elaborar Oriol de Bolòs—, encara que potser dins de l'àmbit dels aficionats a la botànica el coneixement de la vegetació és més difícil d'aconseguir per la complexitat dels paisatges i de les comunitats, i per la necessària visió sintètica que cal tenir de la vegetació.

Les guies botàniques

Això ens porta a parlar de les obres botàniques més populars de Francesc Masclans. Em refereixo, natural-

ment, a la *Guia per a conèixer els arbres* (1958) i a la *Guia per a conèixer els arbustos i les lianes* (1963), de les quals s'han fet, respectivament, nou i vuit edicions, és a dir, han tingut una gran divulgació.

En aquests dos llibres aparentment senzills es posen de manifest novament les qualitats d'observador de la natura i el bagatge científic de Francesc Masclans, que li han permès de poder realitzar uns llibres aparentment senzills, però que exigeixen un coneixement profund de la sistemàtica per a poder donar un tractament original a una obra dirigida als qui volen començar a conèixer els arbres o els arbustos.

El doctor Pius Font i Quer, que li va dirigir el 30 d'agost de 1958, i que ha reportat Carles Riera (*Serra d'Or*, núm. 402: 25), valorava així la primera guia, en una carta: «Fa un parell de dies que el senyor Rucabado em va donar un exemplar de la vostra *Guia per a conèixer els arbres*. Fa molt goig, i és concisa com un sonet, però no hi falta res».

Cal recordar que Narcís Rucabado i Comerma, una persona discreta, culta i amb idees, era aleshores el president de la secció de Geografia i Ciències Naturals del Centre Excursionista de Catalunya i va maldar perquè es fessin aquestes gui-

Una de les aportacions més interessants que va fer Francesc Masclans va ser el recull dels noms populars de les plantes.

Francesc Masclans, al centre de la fotografia, amb casquet, en una excursió als Dedalls de Vandellòs, el desembre de 1956. A la dreta hi ha Oriol de Bolòs i més a la dreta Emili Batalla. Junt amb ells hi ha altres persones, entre les quals un guarda forestal, amb gorra de plat, i uns enginyers forestals.

La portada d'una de les obres de recerca més importants que va fer Francesc Masclans, i que li valgué un premi de l'Institut d'Estudis Catalans.

es botàniques, i encara una altra de meteorologia que va escriure Eduard Fontserè.

La qualitat i l'originalitat d'aquestes dues obres han fet que molts dels llibres que han estat publicats després siguin «sospitosament inspirats» —per dir-ho amb un eufemisme benèvol— en les guies de Francesc Masclans. Les dues guies han obert el camí, que no és pas una feina fàcil.

Els reculls etnobotànics

Cal parlar, finalment, del seu treball dilatat de recull dels noms populars catalans de les plantes. Aquesta obra la va dur a terme encoratjat i alligonat pel doctor Font, i així mateix ho escriu en la dedicatòria del llibre *Els noms populars de les plantes dels Països Catalans*. El treball consistí en el recull directe, al camp, dels noms de les plantes a les diferents comarques catalanes, a més del buidatge d'obres botàniques antigues amb noms populars. En aquesta feina llarga i pacient, Francesc Masclans va disposar de les informacions que li van passar sobretot el doctor Font i altres col·legues botànics. El resultat d'aquest treball va ser la publicació de dos volums: *Els noms populars de les plantes a les terres catalanes* (1954), que va merèixer el premi Enric Prat

de la Riba 1952 de l'Institut d'Estudis Catalans, i *Els noms catalans dels bolets (ordre dels agaricals)* (1975), tots dos publicats per l'Institut d'Estudis Catalans, els quals més tard van ser refosos i ampliat en *Els noms de les plantes als Països Catalans* (1981), que publicà l'editorial Montblanc-Martín.

La seva obra en el Centre

En el Centre Excursionista de Catalunya hi va fer una feina que potser no va ser gaire presencial, però que va ser decisiva per que moltes persones arribessin a un coneixement directe de la botànica.

Em refereixo, naturalment, a la *Guia per a conèixer els arbres* (1958) i a la *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes* (1963), de les quals s'han fet, respectivament, nou i vuit edicions amb l'editorial Montblanc-Martín. Fa pocs anys (1997) la companyia Barcelona Multimedia ha editat la guia dels arbres en CD-ROM i, a més, ara s'ha tornat a reeditar amb algunes correccions i noves fotografies en color.

Segons Oriol de Bolòs, «amb aquests llibres finalment Francesc Masclans podia fer confluïr en una mateixa obra les dues grans passions de la seva vida: la recerca botànica i la millora de la qualitat de l'ensenyança».

Nosaltres només hi podem afegir: gràcies.

Bibliografia de referència

- RIERA, C. 1993. Francesc Masclans, mestre i botànic. *Serra d'Or*, 402: 23-25. Barcelona.
Homenatge. Francesc Masclans i Girvès. 90 aniversari. L'home - el mestre - el botànic. Barcelona - Sants, 1995. [Dossier. Parlaments]

Bibliografia botànica de Francesc Masclans

- MASCLANS, F. 1948. La Virgen Santísima en los nombres populares de las plantas. *Publicaciones de la Revista «Estudios»*: 237-250. Madrid.
 MASCLANS, F. 1949. Aspecte general de la vegetació de la Conca del Gaià. *Butll. Inst. Cat. Hist.*

- Nat.*, 37: 79-83. Barcelona.
 BATALLA, E. & MASCLANS, F. 1950. Catálogo de las plantas observadas en la cuenca del Gaià (Tarragona). *Collect. Bot.*, 2(3): 343-429. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1951. Dos bosques caducifolios de Tarragona. *Rev. Ibérica*, 214: 107-110. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1954. *Els noms vulgars de les plantes a les terres catalanes*. Arx. Secc. Ciènc., 23: 255 p. IEC. Barcelona.
 BOLÒS, O. de & MASCLANS, F. 1955. La vegetación de los arrozales en la región mediterránea. *Collect. Bot.*, 4(3): 415-434. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1958 [9a ed. 1990]. *Guia per a conèixer els arbres*. Bibl. Ciènc. Nat., 254 p. Ed. Montblanc-Martín. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1961. Contribució a l'estudi del gènere *Rosa* a les terres catalanes. *Miscel·lània Fontserè*: 277-290. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1963 [8a ed. 1990]. *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes*. Bibl. Ciènc. Nat., 268 p. Ed. Montblanc-Martín. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1964-1965. L'excursionisme i la vegetació (in *Enciclopèdia de l'Excursionisme*, 2: 381-444). R. Dalmau ed. Barcelona.
 MASCLANS, F. & BATALLA, E. 1964-1972. Flora de los montes de Prades. *Collect. Bot.*, 06(3): 485-533; 06(4): 609-695; 08: 63-200. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1966. *Flora del Segrià i l'Urgell, a la plana occidental catalana*. Arx. Secc. Ciènc., 30: 248 p. IEC. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1968. El género *Coris* en la región mediterránea occidental. *Collect. Bot.*, 7(2): 749-758. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1975. *Els noms catalans dels bolets (Ordre dels agaricals)*. Arx. Secc. Ciènc., 54: 78 p. IEC. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1980. Comentarís sobre els noms dels bolets. *Estudis Univ. Cat.*, 24 (Miscel·lània R. Aramon, II: 323-333). Barcelona.
 MASCLANS, F. 1981. *Els noms de les plantes als Països Catalans*. Bibl. Ciènc. Nat., 290 p. Ed. Montblanc-Martín. Barcelona.
 MASCLANS, F. 1981. Emili Batalla i Xatruch. *Collect. Bot.*, 12: 182. Barcelona.

El bosc de Malhivern

Hermínia Escolà

Una notícia d'un bosc d'alzines proper a la vila de la Garriga que ens fa veure com és ara i com era fa anys.

On és el bosc de Malhivern

El bosc de Malhivern està situat al sud de la vila de la Garriga, al Vallès Oriental. La carretera de Barcelona a Puigcerdà (N-152) hi passa molt a la vora, i la línia de ferrocarril de Vic i Puigcerdà el travessa.

A la Garriga, se'l coneix amb el nom del Malhivern o bosc de Malhivern.

El nom de Malhivern està documentat l'any 1364. Era el cognom d'una família que visqué en un mas durant uns dos o tres-cents anys. De la masia Malhivern no en resta altra cosa que el nom amb el qual és conegut encara el bonic paratge on hi havia el mas.

Com és aquest bosc

Aquest bosc és petit, és a dir, té poca extensió, només unes vuit o deu hectàrees.

El bosc de Malhivern s'estén al llarg d'una valleta orientada poc o molt de llevant a ponent.

Pel mig s'hi escola un torrent, el torrent de Malhivern, que porta aigua dels vessants del Montseny. El formen diferents brancals que desguassen els vessants dels turons de Santa Margarida i dels Garrics i el coll de Carpis, sobre Samalús, que s'uneixen poc abans del bosc.

Anys enrere sempre hi baixava aigua, a l'estiu no tanta com a l'hivern, però ara és ben sec.

Al capdamunt del bosc hi ha la font de Malhivern, que ara no raja i sembla perduda, tota coberta per una gran bardissa.

Al primer cop d'ull només s'hi veuen alzines i poca cosa més. Fa anys no era pas així. La vegetació del sotabosc de l'alzinar és escassa, però, si

observem bé, veurem que hi ha una mica de tot. A les parts més ombrívols galzeran, lloretet, marxívol, violes i poca cosa més.

En el torrent hi ha pollancres plantats, grans tofes de càrex pèndul, botons d'or, joncs, sarriasses, consoldes i moltes bardisses. A les vores dels camins bardisses amb vidalva, lligabosc, rosers, arç blanc, arítjol, rogeta, heura i el ginestó sempre a prop de les alzines.

Al cantó esquerre és més assolellat i hi ha estepes, romaní, gatosa.

El bosc està voltat, menys pel cantó del passeig i de la via del tren, de camps d'oliveres, avellaners i vinyes.

La història d'aquest bosc

Si seguim el camí principal que passa pel mig del bosc, paral·lel al llit del torrent, podem veure testimonis de l'aprofitament antic de la terra. Primer trobarem un petit forn d'obra, gairebé enrunat, del qual encara resta un petit arc. Si el volem veure mi-

llor, haurem d'acostar-nos-hi per la part del darrere. És força antic i ningú no en sap gran cosa. Antigament, quan havien de fer una construcció, primer feien un forn d'obra per a coure els rajols que necessitaven.

Més amunt i arran del torrent trobem una bassa no gaire gran, ara tota tapada per un espès bardissar. Segons escriu Josep Maurí, en la seva *Història de la Garriga*, eren freqüents aquestes basses per al conreu del cànem, que un cop collit es deixava amara o estovar en basses. Pel que sembla, aquest conreu va decaure i les basses anaren desapareixent perquè eren un cau de mosquits que afectaven la població.

A l'època actual, el bosc ha estat tallat esporàdicament, sempre més aviat per a aclarir-lo.

D'incendis no se'n coneixen. En canvi, el ramat hi passa cada dia, però generalment no s'hi atura.

És una llàstima que estigui tan abandonat per la gent que hi passa i els qui hi llencen deixalles. Algunes vegades s'ha netejat de brutícia, però al cap de no gaire temps torna a estar igual que abans.

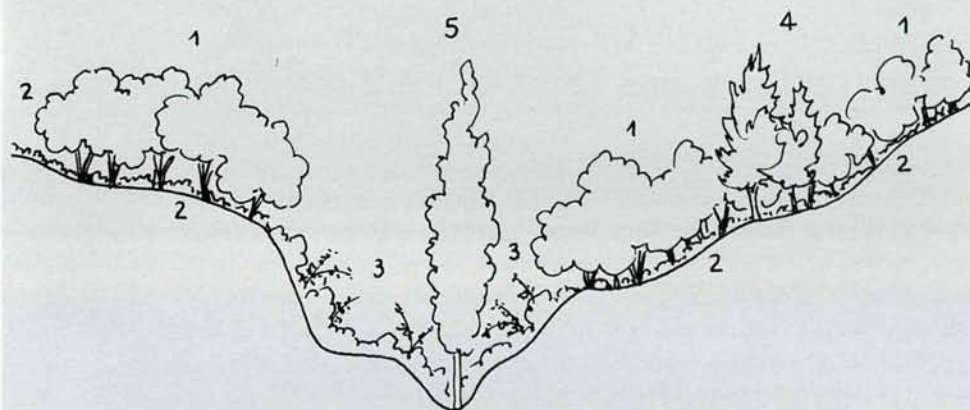
Quines plantes hi trobem ara

De les plantes que he recol·lectat i anotat a les recerques fetes al bosc de Malhivern n'he fet una selecció, de la qual trec les males herbes dels camps i dels camins. Com podeu veure hi predominen les plantes de l'alzinar

Un aspecte del bosc de Malhivern, a la Garriga.

Perfil de la vegetació del bosc de Malhivern

1. Alzines; 2. Brolles; 3. Barnisses; 4. Pí Blanc; 5. Pollancre

i les dels fondals i torreneres vora els cursos d'aigua.

Arbres

Aladern (*Rhamnus alaternus*)
 Alzina (*Quercus ilex*)
 Arç blanc (*Crataegus monogyna*)
 Garric (*Quercus coccifera*)
 Lledoner (*Celtis australis*)
 Llentiscle (*Pistacia lentiscus*)
 Llorer (*Laurus nobilis*)
 Om (*Ulmus minor*)
 Pi blanc (*Pinus halepensis*)
 Pi pinyer (*Pinus pinea*)
 Roure martinenc (*Quercus humilis*)
 Saüc (*Sambucus nigra*)

Arbustos

Aranyoner (*Prunus spinosa*)
 Argelaga (*Genista scorpius*)
 Aritjol (*Smilax aspera*)
 Esbarzer (*Rubus ulmifolius*)
 Esparreguera (*Asparagus acutifolius*)
 Estepa negra (*Cistus monspeliensis*)
 Estepa borrera (*Cistus salviifolius*)
 Estepa blanca (*Cistus albidus*)
 Farigola (*Thymus vulgaris*)
 Galzeran (*Ruscus aculeatus*)
 Ginesta (*Spartium junceum*)
 Ginestó (*Osyris alba*)
 Heura (*Hedera helix*)
 Lligabosc mediterrani (*Lonicera implexa*)
 Lloreret (*Daphne laureola*)
 Matabou (*Bupleurum fruticosum*)
 Matapoll (*Daphne gnidium*)

Romaní (*Rosmarinus officinalis*)
 Vidalba (*Clematis vitalba*)

Herbes

Botja d'escombres (*Dorycnium pentaphyllum*)
 Botó d'or (*Ranunculus repens*)
 Càrex pèndul (*Carex pendula*)
 Consolda menor (*Symphytum tuberosum*)
 Créixen bord (*Apium nodiflorum*)
 Créixen (*Rorippa nasturtium-aquaticum*)
 Falzia negra (*Asplenium adiantum-nigrum*)
 Falzia (*Adiantum capillus-veneris*)
 Herba de Sant Benet (*Geum urbanum*)
 Herba pigotera (*Polypodium vulgare*)
 Herba de Sant Robert (*Geranium robertianum*)
 Lot corniculat (*Lotus corniculatus*)
 Lletera vera (*Euphorbia characias*)
 Lleteressa de bosc (*Euphorbia amygdaloides*)
 Maduixera (*Fragaria vesca*)
 Margaridoia (*Bellis perennis*)
 Marxívol (*Helleborus foetidus*)
 Ortiga morta (*Lamium flexuosum*)
 Pixallits (*Taraxacum gr. officinale*)
 Ranuncle bulbós (*Ranunculus bulbosus*)
 Sanícula (*Sanicula europaea*)
 Sarriassa (*Anem italicum*)
 Suassana (*Geranium molle*)
 Veronica anagallis-aquatica
 Viperina (*Echium vulgare*)

L'espiga del càrex pèndul (*Carex pendula*), que arrela en els indrets més humits de Malhivern.

Com es va al bosc de Malhivern

Anar al bosc és molt fàcil. Des de la carretera de Barcelona a Puigcerdà (N-152), un cop passada la vil·la romana de can Torres, a la dreta de la carretera es troba la primera casa, que és el molí de Can Torres. D'aquí comença un camí ample, apte per a cotxes, que porta a un grup de cases que formen un veïnat. Des d'aquí ja es veu el bosc. A mà dreta tenim un carrer o camí ample, que passa la via del ferrocarril per un pas a nivell, i ja entrem al bosc.

També hi podem anar des de la població de la Garriga, seguint dos camins paral·lels a la via del ferrocarril. L'un enllaça amb el primer i el segon passa per la sortida del capdamunt del bosc que és el camí de Samalús, antigament conegut com a camí de Cardedeu.

Hi ha una altra manera d'anar-hi: seguint el passeig, tot recte, i al final de tot es troba els altres camins.

Quan la gent anava al Malhivern li semblava que era molt lluny, era pràcticament als afores del poble, quedava allunyat i gairebé ningú no hi anava si no era per a collir espàrrecs.

Anys enrere, a l'estiu, el llarg passeig, d'un quilòmetre, era molt animat pels qui estiuejaven a la Garriga. Totes les torres s'obrien. Era un lloc tranquil i al mateix temps de bon estar. En canvi, a l'hivern quedava molt solitari.

Com que els temps han canviat, al passeig ara sempre hi ha moviment. La gent camina més, i les motos, bicicletes i cotxes fan que el Malhivern no quedi lluny. A més, s'ha edificat més al passeig i s'hi viu tot l'any.

Circuit per Llaberia, des de Capçanes

Antoni Cabré i Puig
Josep Jordana i Puigpinós

Heus aquí la descripció d'un itinerari molt bonic, a les muntanyes limítrofes del Priorat amb la Ribera d'Ebre i el Baix Camp. Un clàssic que és imprescindible de repetir.

Capçanes - Llaberia

A Capçanes, poble situat a 223 m d'altitud, iniciem la caminada, remuntant la **riera de la Vall**, tot seguint la pista, marcada com a PR.

A la sortida de Capçanes, abans de creuar la riera de Marçà, hi ha un indicador: La Fou, 45 min, Llaberia, 2 h 45 min; PR-C-91, camí del Notari: Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant; PR-C-29, el Molar i Masroig; PR-C-88, camí del Carrasclet.

Inicialment, la pista és planera i es va endinsant en les muntanyes, seguint una ampla vall, que més amunt esdevé estreta.

Al cap d'uns quaranta minuts, es creua la **riera de la Vall** i després trobem un indicador: Capçanes, Llaberia, Tivissa. Abandonem la pista, que va cap a la dreta, a cercar la propera **masia de la Vall**, situada damunt d'un esvelt esperó.

Seguirem un sender cap a la nostra esquerra, que inicialment puja damunt d'un serrat amb bones vistes damunt de la pregonera riera de la Vall.

Després passa per uns bancals i ja entra en el **Racó de la Sendal**, una raconada que trobem a la nostra dreta, amb curioses formacions geològiques i estalactites, ja que correspon al salt de l'aigua d'un barranc aferent, per l'esquerra hidrogràfica.

Fem fotos; hom pot enfilarse

per a explorar les cavitats naturals.

Aviat ens ajuntarem amb la pista, aquí marcada com a GR-7, i ja arribem a la seva fi, al peu de la Fou. Som a 340 m d'altitud.

A la nostra dreta ens arriba el barranc de Portadeix, avui amb el camí brut.

Entrem en l'ombrívola raconada que hi ha a la **Fou**, i admirem els bassols d'aigua clara que s'hi formen. Aprofitarem per a esmorzar.

Seguim el camí i veiem un indicador. Llegim: Portadeix.

Cap a la dreta se'n va el PR-C-91: el camí del Notari cap a Vandellòs.

Aquest camí també durà, després de bifurcar-se a Llaberia, passant pel mas i per l'avenc del Ramer, tot remuntant el barranc del mateix nom.

Nosaltres seguim el GR-7 cap a l'esquerra, remuntant el **barranc del Tortó**.

El camí puja fort, fent llaçades. És un camí empedrat, avui molt malmès pel pas de les motos.

Tenim una alterosa cinglera a la

**La façana
de l'església de
Sant Joan de
Llaberia**

dreta, que aviat superarem i ens adonarem dels marges que hi ha al damunt, fets perquè l'erosió de la pluja no s'endugués la poca terra que hi ha damunt seu.

Seguim pujant, passant per un terreny cremat, i ja tenim el poble a la vista, molt llunyà encara.

Passem per la font de l'Horta i trobem una pista. Seguim pel sender i ja entrem a Llaberia, a 700 m, pel carrer de l'Església, en fort pendent.

Consideracions sobre Llaberia

Llaberia és un poble situat molt alt, a 700 m d'altitud. Hi arriba una estreta i sinuosa carretera asfaltada, que puja des de Pradip, passant per Santa Marina i el coll Roig.

Val la pena fer una aturada a l'ermita de Santa Marina, patrona de Pradip.

No hi ha línia elèctrica, ni línia telefònica, ni aigua corrent a les cases. L'aigua cal anar-se-la a cercar cadascú a la font del poble. Per a arribar-hi es passa per un carrer, sota una arcada, d'origen àrab.

El poblet es va anar despoblant, fins a quedar-hi com a únics habitants un matrimoni. Ell ja va morir, i ella, la senyora Bienvenida Riba, és la darrera habitant permanent. Ara ja és molt gran —norantadós anys— i passa temporades a Reus, a casa d'una filla.

Els amics i estadans del poble de Llaberia li van dedicar un emotiu homenatge, per Nadal del 1999, en què fou editada una nadala feta especialment per a celebrar aquestes efemèrides.

En aquest llogarret s'hi van refugiar moltes famílies durant la passada guerra civil, fugint dels desgavells de la contesa.

Des del coll Roig, hi puja una carretera llarga, estreta i sinuosa, asfaltada des de fa uns quants anys. Quan arribem a un collet, conegut com la Creu de Llaberia, ens apareix una imatge de postal: el poble ja proper, amb les cases arrencades.

Abans d'arribar al poble, trobem un trencall a l'esquerra; és una carretera asfaltada que baixa a la font del Rodorall, al límit amb el terme

de Capçanes. Actualment hi ha la planta envasadora d'aigua de qualitat Font Dalt.

Aquest poble té una llarga història. Ens informem que l'any 1553 hi havia vint focs. Madoz, en el seu *Diccionario* del segle XIX, editat a Madrid, ens diu que: «Llaveria tiene 28 casas sólidas y de pocas comodidades, que forman una plaza y tres calles mal empedradas».

Veiem a la llinda de la casa de la senyora Benvinguda Riba, la inscripció JHS i la data 1626.

L'església del poble està restaurada. És romànica, dels segles XII-XIII. Té un campanar de doble espadanya, actualment amb una sola campana, fosa a la meitat del segle XIX. Està sota l'advocació de sant Joan Degollat.

Bastida damunt d'una fortalesa àrab, serva en el seu sòl unes sitges, descobertes quan es van fer obres de restauració i d'investigació. Els murs exteriors ens mostren clarament les dues fases de la seva construcció. Actualment, hom l'ha arrebossat amb argamassa, que el temps s'encarregarà d'anar fent caure... El sostre és enllosat i disposat en dues vessants.

En aquest poble, hom ha fet molta activitat de restauració.

Actualment el poble fa goig, amb les cases restaurades, amb façanes de pedra del país a la vista i amb unes rajoles que ens mostren el renom de les cases.

Així, doncs, llegim, entre altres, cal Patet, cal Milio, l'antic forn, cal Carreté, cal mestre de construcció...

Troblem una llar d'esplai, que és conduïda pel senyor rector de Tivissa, i on es fan moltes activitats diverses, de caire cultural i religiós: esplai, colònies, trobades de comunitats cristianes, etc.

Fins i tot, amb la il·lusió i la constància, s'ha aconseguit bastir una piscina, que s'omple pouant l'aigua des de la font de l'Horta.

La Companyia Telefònica, dins del seu Pla d'atenció als nuclis rurals, va instal·lar un telèfon públic al carrer. Funciona amb un plafó solar.

Després es van instal·lar tretze plafons solars, en forma de central

fotovoltaica, que alimenten la llum dels carrers, en fer-se fosc, entre altres funcions.

El Museu del Transport de Bast «Benvinguda Riba Pallejà»

Però el que més sobta el visitant és el Museu de Llaveria. Funciona des del 1958. Inicialment estava instal·lat a l'inici del poble, ara està més endavant, al mateix carrer del Forn. El seu nom és Museu del Transport de Bast «Benvinguda Riba Pallejà».

El seu motor i ànima és el fotògraf barceloní Emili Boada, que amb molt d'amor i dedicació ens mostra els objectes que ha anat recollint i ens explica els seus usos al camp.

Fins i tot edita una revista de caire estacional, dedicada a Llaberia, on podem llegir coses molt interessants, de diferents col·laboradors.

Duu per nom *Les Quatre Estacions*, Butlletí del Museu de Llaveria.

Hi llegim: *Us sentireu transportats als temps passats, dels quals tots som fills. On hi ha recollits, entre sàrrries i d'altres estris, molts trossos de vida dels nostres avantpassats, que no tenien pas les comoditats que hem heretat nosaltres.* Roser Albó. Associació Catalana de Cistelleria.

Aquest museu pot ésser visitat dissabte i diumenge. De 9 a 14 h i de 16 a 17 h. I es troba inscrit en el Servei de Museus de la Generalitat de Catalunya.

Per a més informació, dirigiu-vos a: Emili Boada, al carrer Comtal, de Barcelona (tel. 93-318 23 90). O Josep Margalef, de Reus (tel. 977-77 40 99).

Emili Boada, a més, té un Museu del Vi, a Montbrió del Camp, des de 1983.

Amb l'excursió avui descrita, us oferim els camins naturals amb què es comunicava amb el món la gent de Llaberia.

Aquests recorreguts descrits aquí, el de pujada i el de baixada, vénen a ser un homenatge a la gent, al poble de Llaberia.

Mitjançant aquests camins, el poble es relacionava amb el món

exterior; i fins i tot hi arribaven els músics, per a tocar en la Festa Major, com a qualsevol altre poble de la comarca.

Des que l'any 1989 s'inaugurà la línia del ferrocarril de Reus a Móra, la «línea de los Directos», els camins més emprats eren els que duïen a les estacions de Capçanes i de Marçà, les dues més properes i més a l'abast de la gent d'aquest poble.

Llaberia - Capçanes

0.00 h. Sortim de Llaberia pel camí que arrenca des de l'església, a la part nord del poble.

Anirem pel camí que duu cap al Portell i Colldejou. És un camí ben fressat, que puja molt suaument, fins a 800 m. Passa per antics conreus, el cementiri, i creua el barranc de la Cova.

0.45 h. El Portell de Llaberia, 783 m. Davant nostre tenim la Mola de Colldejou, imponent. A sota, veiem la vall de Maçanes, pregon. Hi ha un pessebre, amb llibre de registre, on podem signar.

Iniciem la forta davallada, seguint el bonic camí conegut com «els Revolts».

Baixa fent giragonses, perdent altura, i es conserva empedrat, servant les llambordes. És una obra d'enginyeria popular molt remarcable.

1 h. Cruïlla. Indicador. Prenem el camí de l'esquerra, marcat com a PR, que, segons indica, va al mas de Magrinyà. Fort pendent, cercant el fons de la vall.

Si anéssim cap a la nostra dreta, en arribar a aquesta cruïlla:

1.15 h. Font de l'Avellà, a sota mateix del camí.

La baixada esdevé més planera i el camí millora.

Som gairebé al fons de la vall de Maçanes. Hi ha una cruïlla.

Variant a Colldejou: A la dreta, la pista que mena, ascendent, al coll del Guix, a 662 m, en vint minuts. Després, aquesta pista baixa i arriba al poble de Colldejou, a 431 m, en uns quaranta minuts des del coll del Guix. A Colldejou trobarem tota mena de serveis i la carretera que

Els cingles de Llaberia i, a primer terme, el Portell de Llaberia.

puja des de Mont-roig i que va a la Torre de Fontaubella.

Nosaltres, en arribar a la cruïlla, seguirem la pista que davalla per l'esquerra hidrogràfica de la vall de Maçanes, seguint el camí de l'aigua.

Aquest indret és molt concorregut en temps de caça, a la tardor, pels caçadors de senglars, ja que fan molt de mal en els conreus situats més avall, prop del mas de Magrinyà.

Aquesta dada és molt important, i cal retenir-la per a evitar als excursionistes encontres no desitjats, i així poder prevenir accidents.

Seguim baixant i entrem en uns plans, antics conreus, avui herbei. Som a 520 m.

1.40 h. Bassa de servei, per a ús dels bombers, situada a l'esquerra de la pista, en un pla.

És un indret molt bonic, on s'exampla la vall que anem seguint.

A la nostra esquerra hi ha les ruïnes d'un mas.

Cap al sud-oest veiem, molt al·terosos, els cingles de Jover.

1.41 h. Seguim baixant, ara amb fort pendent.

1.45 h. Creuem el barranc de Maçanes, sec en aquest indret.

Hi ha una roca, a la nostra dreta, amb senyals de pintura de color blau i grana, colors propis dels camins marcats per Ramon Quadra. El camí que se seguia abans de fer la pista, passava per la banda dreta d'un turó que divideix en dos la vall.

Ara la pista descendeix per la banda de ponent d'aquest turó, vall més ampla.

Passem a la dreta hidrogràfica de la vall de Maçanes.

2 h. En aquest indret hi ha el projecte de construir una pista, que aniria, cap a la dreta, a cercar el poble de la Torre de Fontaubella,

El mas de la Vall i els cingles de Llaberia.

passant per les partides de les Casotes i de les Femades, i per sota del turó de la Font del Pi.

2.05 h. Creuem novament el barranc de Maçanes, que en aquest indret ja sol dur aigua.

La qualitat de la pista millora sensiblement, i ja va esdevenint més planera.

Entrem en una zona conreada, molt productiva, que fa goig.

2.15 h. Cruïlla, amb la pista que entra cap al mas de Magrinyà, situat a la nostra esquerra.

El mas de Magrinyà és situat encara dins del terme de Colldejou. Es tracta d'una important i bella construcció, que paga la pena visitar. En acostar-nos-hi, veiem uns formosos plàtans.

Si remuntéssim el barranc de Ricorp, situat darrere del mas, durant uns deu minuts, arribaríem a la font dels Tres Batlles, on convergeixen els tres termes municipals: Capçanes, Marçà i Colldejou.

Hi ha una taula de pedra, al voltant de la qual podien asseure's els tres batlles, essent cadascun al seu terme municipal.

2.20 h. Descendim fins a la riera de Marçà. En aquest indret ja duu aigua.

És un indret misteriós, amb grans còdols de pedra calcària.

Es tractava d'un gual perillós, quan hom viatjava amb cavalleries.

Fins i tot hi va haver algun accident mortal.

La pista fa un tomb i ja entra en un nou pont, creuant la riera de Marçà.

Així, doncs, ja arribem a la carretera. Som a 280 m d'altitud.

2.25 h. Carretera T-300, que ve des de la Torre de Fontaubella i Colldejou i Mont-roig. Som al terme de Pradell de la Teixeta.

La seguim, aigües avall, cap a la nostra esquerra, passant pel davant de l'antic molí paperer de l'Antó. I ja som al terme de Marçà. Però en-

cara ens caldrà caminar durant 3 km, per l'asfalt, fins a entrar al poble de Marçà, a 315 m d'altitud.

Cal separar-se de la riera de Marçà, ja que el poble de Marçà es troba bastit al peu nord de la muntanya de gresos vermellencs, coneguda amb el nom de la Miloquera.

Per tant, cal pujar fort per a entrar al poble de Marçà, tres hores després d'haver sortit de Llaberia.

Aquí trobarem les marques del PR, remuntant el carrer de Reus cap a l'església, amb els colors blanc i groc, que ens situaran en el camí del Notari, que duu a Falset, des de Vandellòs.

Seguirem les marques del PR, encarats a ponent, cap a Capçanes.

Davallarem vers la riera de Marçà, i arribarem a Capçanes després de caminar uns quatre quilòmetres.

Dades tècniques

Temps total del circuit d'aquesta excursió a peu: 6 h 30 minuts efectius. Cal afegir-hi el temps esmerçat en descansos i en la visita al Museu de Llaberia.

Aquest Camí del Notari, ara marcat com a PR-C-91, ha estat recuperat, netejat i marcat com a PR per Josep Jordana i Puigpinós, president de l'Agrupació Excursionista Serres del Mestral, de l'Hospitalet de l'Infant.

A Capçanes hi ha un baixador de la Renfe en actiu.

Hi podem visitar el monument del Carrasclet. I també adquirir bon vi del Priorat.

Als afores hi ha la font dels Canals, on brolla la miraculosa aigua de Santa Rosalia, amb propietats guaridores per a tota mena de mals.

Aquesta excursió va ser feta el dia 19 de desembre de 1999, en un dia rúfol, ennuvolat i amb fort vent de serè, molt fred.

Bibliografia

Josep IGLÉSIES: *Del Camp de Tarragona a l'Ebre*. Reus, 1931.
Antoni CABRÉ: *Les serres del Mestral*. Edicions Cossetània. Valls, 2000.

Ascensió al tuc d'Horno, 2.396 m (Vall d'Aran)

Joan Puras Rexach

Ressenya d'una excursió amb esquís a un cim que l'autor va descobrir per casualitat.

Vaig descobrir la vall de Montanèro per casualitat. Amb un grup de companys volíem fer, en realitat, el tuc del Port de Viella, partint de la boca nord del túnel. És una clàssica i bellíssima ascensió amb esquís, en un marc incomparable. Però ja prou divulgada perquè jo no hagi d'afegir-hi res més. Però malgrat el dia tan esplèndid i primaveral que feia, ens vam equivocar de vall i, ves per on!, vam descobrir-ne una altra també molt bonica i apta per a fer amb esquís, rematada per un cim modest però en una situació privilegiada. Així és com vam fer el tuc d'Horno (2.396 m), un cim que ni surt als mapes.

Convençut de l'originalitat d'aquesta vall i d'aquest itinerari, i havent comprovat que no apareixien publicats enlloc, vaig decidir-me a fer-vos aquesta ressenya per si voleu perdre-us per uns terrenys nous.

Túnel de Viella (boca N) - pic d'Horno

La primera part de l'itinerari és comuna a l'ascensió al tuc del Port de Viella, fins que caldrà agafar una bifurcació de la vall que ja us explicaré.

Situeu-vos a la boca nord del túnel de Viella (1.390 m). Seguiu la carretera uns cinc-cents metres i agafeu, a l'esquerra, una pista que puja fins a una planta incineradora de deixalles. A la primera corba hi ha un gran replà per a deixar-hi el cotxe. Si la neu ho permet, podeu seguir encara la pista un bon tros, fins al torrent de Fontfreda, que es

creua per un gual cimentat. Aquí cal deixar definitivament el cotxe. També podeu començar a caminar des de la mateixa boca nord del túnel, per un camí que surt per la dreta i que va a trobar la pista abans del gual esmentat.

Barranc de Fontfreda (1.440 m). Passat el gual, la pista planeja encara un tram fins a un petit pont. No l'heu de passar. Uns quants metres abans, a la dreta, comença una pista. Hi puja el GR-211-5 (marques vermelles i blanques). Seguiu la pista, que puja fent llaçades, o aprofiteu el GR, que va tallant-la i escurçant el camí. Aviat s'acabarà el bosc i sortireu a un prat on hi ha una cabana.

Cabana del Pontet (1.590 m). Atrotinada i vella cabana, apta per a fer-hi nit. Cap comoditat. Entre els darrers avets comença a insinuar-se la cresta que baixa del tuc de

Montanèro. Amb una mica de sort podreu posar-vos els esquís, encara que, normalment, no hi ha prou neu fins més amunt. Avanceu per terreny planer tot acostant-vos progressivament al torrent de Fontfreda. Travesseu-lo per unes pedres ben disposades. A l'altra banda veureu una creu vermella clavada dalt d'un gros bloc de granit.

Creu vermella (1.660 m). Aquí ja us podreu posar els esquís als peus. Els haureu carregat una horeta.

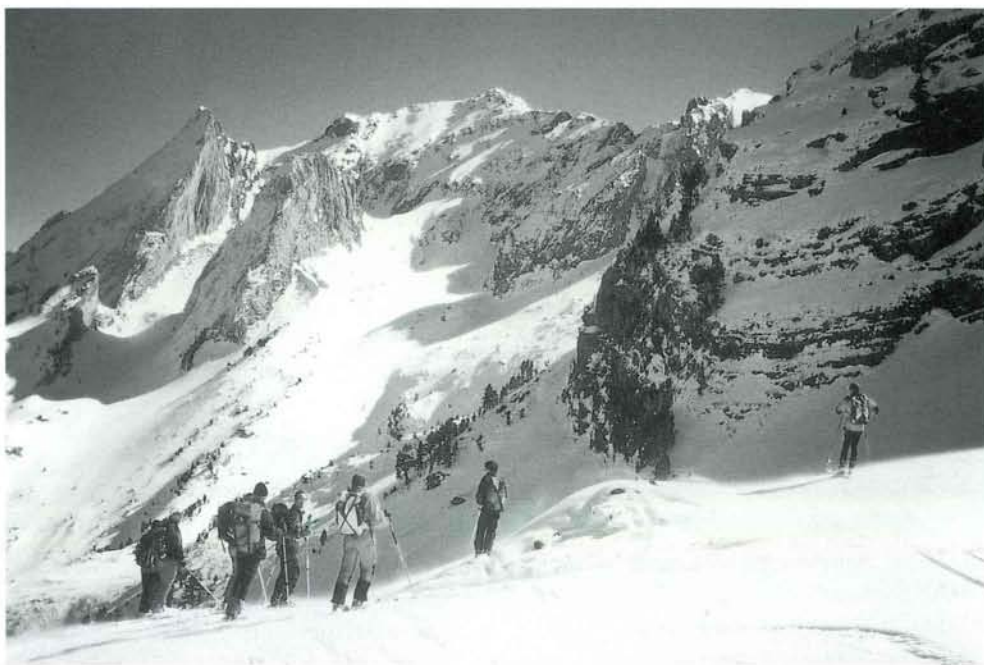
La vista és magnífica. Teniu davant la salvatge cresta que es desprèn del tuc de Montanèro i que va formant agulles rocoses i verticals. L'ambient és del tot hivernal, amb la neu dipositada a tots els relleus de la roca. Sou a la cara nord i la neu li dona aquest aspecte fins ben entrada la primavera.

Aneu pujant suaument amb tendència a la dreta, separant-vos cada cop més del torrent que heu creuat. A l'esquerra va sobresortint, de mica en mica, la impressionant paret del tuc des Hemnes i la serra de Fontfreda, que formen un conjunt d'allò més alpi. Com més pugueu, més impactant us resultarà la seva imatge. Amb un parell de llaçades remuntareu un curt tram empinat i us col·locareu dalt d'un llom.

Llom (1.750 m). Antiga morrena glacial que separa dues barrancades (des de més amunt aprecia-

Avançant pel damunt del llom morrena que separa el barranc de Fontfreda (esquerra, no visible) del de Montanèro (dreta). Al davant, la cresta del tuc de Montanèro.

A dalt, l'esplèndid descens per la vall de Montanèro tenint sempre al davant el Sarrahèra i el tuc des Hemnes.

A baix, les darreres pales abans de la cabana de Pontet (al replà sense bosc). A baix de tot, Viella.

reu perfectament la seva forma). A l'esquerra teniu, ja molt avall, el torrent de Fontfreda, que ja heu abandonat definitivament. A la dreta baixa el torrent de Montanèro i s'obre la perspectiva d'una vall paral·lela que restava oculta fins ara. El llogar es redreça molt. Els darrers arbres s'hi arrapen fins més amunt.

Aneu avançant amb tendència a la dreta i, molt suaument, quasi sense adonar-vos-en, entrareu a la vall de Montanèro i deixareu el llogar per on pujàveu. Ascendireu per dins del torrent, ara ben cobert de neu, que forma una ampla canal que es puja bé fent unes quantes lla-

çades. A la part de dalt es redreça i cal sortir-ne. Aquí hi ha la bifurcació de què us parlava abans. A l'esquerra, després de superar i passar el llogar que seguíeu abans, ens ficarem a la vall de Fontfreda, a l'altura de l'estany. Aquesta vall puja encaixonada fins al port de Viella (GR-211-5, a l'estiu) i es pot accedir al tuc del Port de Viella (2.606 m) amb els esquís als peus. Ens convé desviar-nos a la dreta per a prosseguir per la vall de Montanèro.

Replans (2.000 m). Només sortir de la canal el terreny s'ajeu. Arribem a uns replans al costat d'uns grossos blocs de granit que sobre-

surten de la neu. Hem deixat definitivament enrere la possibilitat d'introduir-nos a la vall amagada de Fontfreda. A partir d'aquí la nostra vall ja no presentarà cap mena de dubte i podrem avançar segurs i decidits. És des d'aquí d'on podem veure per primer cop la bonica piràmide del tuc d'Horno que va emergint a poc a poc. A la nostra esquena sobresurt amb força la punxa del tuc des Hemnes i del tuc de Sarrahèra. Anem pujant per pales fàcils i suaus per sota les parets de la cresta que baixa del tuc de Montanèro.

Estany de Montanèro (2.200 m). Encaixat en un sot evident. El voregem per la dreta (per l'esquerra ens situaríem molt a sota de la cresta per un terreny més dret i ondulat). Després de passar l'estany s'ascendeix ràpidament per pendents fàcils i sense problemes. Guanyem altura ràpidament. A la nostra esquerra s'aixequen encara més les parets de roca de la cresta, que es fa cada cop més alta i infranquejable. Aviat apareix la seva punta culminant, el tuc de Montanèro (2.581 m), esvelt i vertical. Continuem pujant més aviat per la dreta de la vall sense cap trava. Passem per sota de les pronunciades pales del tuc d'Horno. El passem de llarg, en direcció a l'evident coll al sud-oest del cim. La vall s'acaba en un cul-de-sac. Veiem clarament la intersecció de la cresta que teníem durant tota la pujada a la nostra esquerra, amb la cresta que s'allarga al sud del tuc d'Hornos. El seu punt d'unió és un altre alterós i punxegut cim, el tuc de Montoliet (2.481 m).

Sens dubte és un indret salvatge i desconegut (mai no he vist fotografies ni comentaris d'aquest racó). Malgrat que, com ja he dit, som aquí per equivocació, no em sap cap greu d'haver-hi arribat. L'indret s'ho val. Tenim la cresta del tuc d'Horno a tocar. Àmplies pales hi accedeixen per diversos punts. Agafem la de més a la dreta, que duu al punt més baix de la cresta, al collet més pròxim al cim.

Coll a la serra d'Horno (2.300 m). Impressionant balconada penjada sobre la vall del riu Nere que

Urgel,95 bis - tel 93 453 50 01
08011- Barcelona

20ª OFERTA DE MUNTANYA

[Http://personal2.redestb.es/pedraneu](http://personal2.redestb.es/pedraneu)

Urgel,95 bis - tel 93 453 50 01
08011- Barcelona

10 cintes exprés
+ 20 mosquetons

12.995 pts

Rapelador "8"
+ mosquetó segur

1.945 pts

Bastó telescòpic
de muntanya

2.495 pts

Piolet
+ grampons

16.945 pts

REPAREM: TENDES - BOTES - TREKINS - PEUS DE GAT - ETC.

LLOQUEM: ESQUIS PISTA - MUNTANYA - FONS - ARVA - PELLIS DE FOCA
TENIM CURA DEL MANTENIMENT D'ESQUIS I FIXACIONS

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA ITINERARIS PEL MASSÍS DEL CARLIT

JOAN M. VIVES I TEIXIDÓ

Recull d'excursions pel massís del Carlit, punt culminant del Pirineu oriental situat al nord de la comarca de la Cerdanya que està sota l'administració francesa. L'existència del refugi de la Bullosa permetrà de fer boniques excursions per aquestes muntanyes que amaguen, encara, racons ben poc freqüentats.

DARRERS TÍTOLS PUBLICATS:

Pica d'Estats-Monteixo. Vall Ferrera (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martín.

Catllaràs-La Quar, David Aloy i M. Mercè Leonart.

Mont-Roig - Certascan. Vall de Cardós (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martín.

novetat

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Ausiàs Marc, 92-98 int. - Fax 247 35 94 - 08013 Barcelona Distribució: L'Arc de Berà, Centre Difusor d'Edicions Catalanes
Comandes i administració: Polígon Montigalà, Bèlgica, 6 i 7 - Tel. 465 30 08 - Fax 465 87 90 - 08917 Badalona

Oficina de guies - UIAGM

El Centre ofereix als seus socis la possibilitat de realitzar ascensions de tot tipus acompanyats per un guia d'alta muntanya. Ara podeu viure aquella escalada o travessa que sempre us ha atret, sense preocupar-vos de res i amb la tranquil·litat de saber-vos en bones mans.

PROGRAMA DE SORTIDES GUIADES PER A L'ANY 2000

12 i 13 de febrer: Esquí fora de pista sobre glaceres: la Vallée Blanche i l'Argentièrre

20 - 24 d'abril (Setmana Santa): Travessa amb esquí Chamonix-Zermatt

27 - 30 de juliol: Mont Blanc

27 - 30 d'agost: Mont Rosa (punta Signalkuppe) i nit a la cabana Margherita

1 - 3 de setembre: Cerví per l'aresta de Lion

23 de desembre 2000 - 7 de gener 2001: Mali, tresc i escalada per l'Alt Gourma

Per a més informació:

Àrea d'atenció al soci, cada dimarts de 7 a 9 del vespre o parlant amb Joan Jover, telèfon 93 347 02 69

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA - *Club Alpí Català*

Paradís, 10 pral. - E-08002 Barcelona - Tel. 93 315 23 11, fax 93 315 14 08

Adreça electrònica: cec@cec-centre.org - Web: www.cec-centre.org

OT ALLÒ QUE US INTERESSA

Més de 70 revistes d'abast nacional estan associades a l'APPEC.

Per a més informació: APPEC Rambla de Catalunya, 10, 1 er.

08007 Barcelona Tel. 412 76 28 Fax: 317 83 86

Ho trobareu a les revistes en català

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

INFORMACIÓ GENERAL
INFANTIL I JUVENIL
CULTURA
RELIGIÓ
POLÍTICA
PEDAGOGIA
AGRICULTURA I RAMADERIA
ESPORTS
MÚSICA
ARTS PLÀSTIQUES
TEATRE I CINEMA
CIÈNCIA I TECNOLOGIA
ENTRETENIMENTS
HISTÒRIA
FOLKLORE
SATÍRIQUES
ARTS DECORATIVES

està set-cents metres més avall. Espectacular visió del massís de la Maladeta. Contrasta la suavitat de la vall per on hem pujat amb els precipicis d'aquesta altra banda. A l'esquerra, la cresta esdevé difícil i s'eleva fins a estavellar-se sota la paret nord del pic de Montoliet. A la dreta, una llarga i fàcil aresta puja al tuc d'Horno.

Deixem els esquís al coll i seguim l'aresta fins al cim.

Cim del tuc d'Horno (2.396 m). Amplíssima i dilatadíssima visió del conjunt de muntanyes de la banda nord del túnel de Viella. Hi ha quasi mil metres de desnivell fins a la sortida del túnel. La visió sobre la part inferior de la vall del riu Nere i sobre Viella és fabulosa. És un mirador excepcional, ja que queda separat de la resta de cims. Ara podem observar clarament tota la vall que hem pujat, així com la llarga cresta del tuc de Montanèro que ens amagava la vall del Port de Viella que hi ha darrere. Per primer cop veiem el tuc del Port de Viella i la seva antena, que sobresurten per damunt de la cresta.

Ens adonem perfectament del nostre error: les dues valls se separaven a l'inici, passada la creu vermella. Des d'un bon començament hem anat pujant per la vall de Montanèro sense cap possibilitat de rectificació, ja que la cresta que separa les dues valls es va fent cada cop més difícil i infranquejable. Però no ens sap cap greu el nostre error. Al contrari, hem conegut una vall nova i un cim esplèndid que no hauríem fet mai per desconeixement.

No és possible fer el cim amb els esquís als peus per la cresta, però sí que és factible el descens directe del cim per les pales que van a parar a la vall de pujada. Són, però, molt dretes. Nosaltres no vam tenir en compte aquesta possibilitat i vam deixar els esquís al coll. Del coll al cim hi ha només 96 m de desnivell. Aviat són fets. I el petit esforç val la pena.

Descens

Es fa pel mateix itinerari de pujada, buscant les pales més dretes i boniques. És un descens molt fàcil i

A dalt, el cim del tuc d'Horno (2.396 m). Vista espectacular sobre la Forcanada, el Molières i el massís de la Maladeta.

A baix, la curiosa creu vermella en el punt d'encreuament del torrent de Fontfreda, un xic abans de la cabana de Pontet.

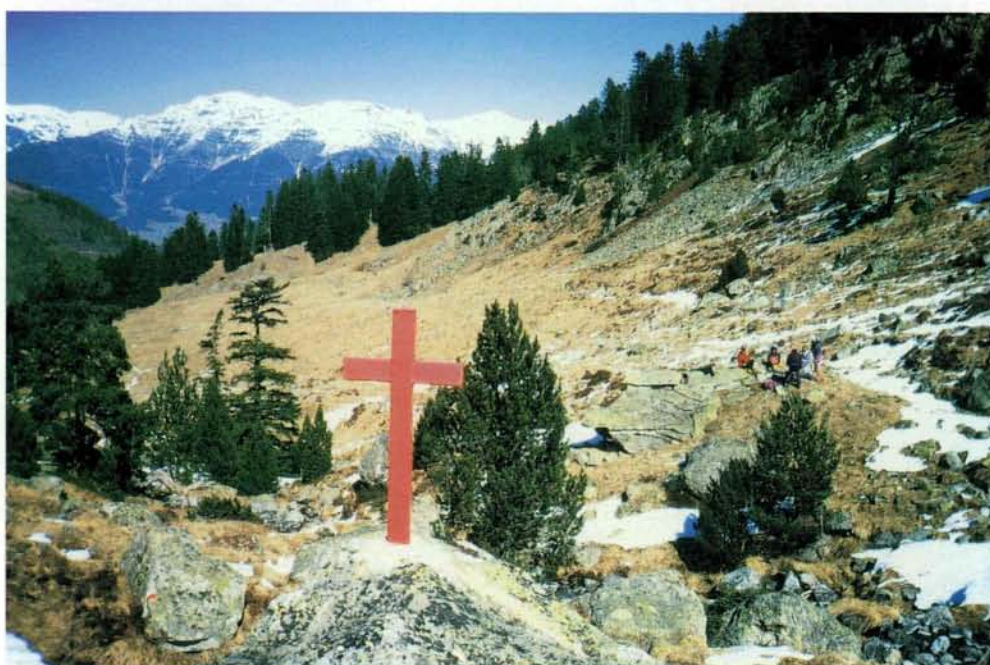
relaxant. En gaudireu. Durant tota la baixada tindreu de cara l'impressionant massís format pel tuc des Hemnes i el Sarrahèra, que destaca poderosament. Si hi ha prou neu esquiareu fins força avall, encara que normalment (primavera) cal-

drà carregar els esquís una horeta, a partir de la cabana de Pontet.

Desnivell total: 1.000 m.

Horari: pujada 3-4 h; descens 2 h.

Dificultat: * fàcil (possibilitat d'allaus a la canal de després del lloc morrena).

EL pic de Rulhe, des d'Andorra

Francesc Carulla i Pujol

Itinerari circular des de la vall d'Incles, fent nit al refugi de Rulhe i amb ascensió al pic de Rulhe i al pic de la Coma de Varilles.

Feia molt de temps que tenia ganes de conèixer l'estació d'esquí d'Acs-dels-Tèrmes i el dia 7 de gener passat vaig tenir ocasió d'esquiar-hi amb el meu fill i la meva dona.

El dia era esplèndid. Des de la cota més alta de l'estació vaig veure cap al sud-oest un cim proper, molt rocallós i que per això destacava molt sobre el paisatge blanc que ens envoltava. Mirant el plànol de les pistes vaig veure que es tractava del pic de Rulhe i, a més, el mateix plànol assenyalava a sota el cim un refugi. Em va semblar que podria ser un bon objectiu de cap de setmana per a sortir amb els col·legues a fer esquí de muntanya.

Un cop a casa vaig mirar quina informació tenia de la zona de l'Arieja, on s'ubica el Rulhe, així com de la possible dificultat que podia tenir la seva ascensió. Semblava factible muntar-hi una bona sortida i poder accedir al cim sense gaires problemes des d'Andorra i en travessia. La proposta va ser acceptada per part dels companys, i millorada amb l'encertada idea de l'Oriol que la travessia fos en itinerari circular arribant al mateix punt de sortida.

De la vall d'Incles al refugi de Rhule

Un mes i mig després de l'esquiada a Acs-dels-Tèrmes, ens trobem a Andorra, equipant-nos per començar la remuntada per la vall d'Incles en direcció a la portella de Fontargenta.

La previsió meteorològica és molt bona per a aquest cap de setmana, i per això no dubtem a tirar endavant el projecte de l'itinerari circular amb sortida i arribada a la vall d'Incles i dormint al refugi de Rulhe, al vessant francès.

La carretera de la **vall d'Incles** està sense neu fins bastant amunt, per la qual cosa hem pogut deixar els cotxes a l'altura de la vall on desemboca el torrent que baixa de l'estany de la Cabana Sorda, per on hem de tornar demà, pràcticament tot cant al **pont de la Baladosa**.

Sortim dels cotxes cap a dos quarts de deu del matí. L'altímetre marca 1.835 m. El nostre primer objectiu d'avui, la portella de Fontargenta o d'Incles, de 2.262 metres d'altitud, és un pas molt marcat i franc que queda just al fons de la vall.

Deixem a la nostra dreta el torrent de Juclar i enfilem, tot creuant el **torrent de Manego**, la remuntada cap al pla del mateix nom. Ho hem de fer amb els esquís a l'esquena, perquè aquest primer tram no té neu. Són pocs metres per una pala molt solella.

Un cop passat el pla, i ja amb els esquís als peus, comencem una suau i tranquil·la pujada que ens condueix directament a la **portella de Fontargenta o d'Incles**, ample coll que dona accés a França. La vista sobre els estanys de Fontargenta, pels quals tot seguit passarem, i l'alta vall d'Aston és gratificant.

Comencem el descens suaument en direcció a l'**estany Gran de Fontargenta** i abans d'arribar-hi ens inclinem a l'esquerra començant un llarg xus que ens permet creuar l'**estany Mitjà**. Tot seguit creuem l'**estany Petit** per començar un magnífic descens amb neu pols. Som en plena cara nord i es nota, amb una inclinació molt regular, que ens porta fins a la **jaça de Pinet**, una ampla coma a la dreta de la vall principal des de la qual veiem per sobre nostre, a l'est, situat per damunt d'unes amples i dretes pales, el refugi de

Rulhe, i per sobre seu i a la seva dreta el pic de Rulhe, amb un aspecte sensacional del seu vessant nord-oest, que promet una magnífica ascensió.

Creuem el torrent que baixa dels estanys de Joclàr (que no hem de confondre amb els estanys de Juclar del vessant andorrà), per un pontet metàl·lic molt visible i posem de nou les pells per començar la pujada cap als nostres objectius més immediats: primer el refugi i després el pic de Rulhe.

L'altímetre ens marca 1.885 m, just tres-cents metres per sota la cota del refugi. A la nostra dreta, en direcció nord, deixem la cabana de Garsan, un aixopluc poc recomanable, i ens dirigim cap a l'est, vers el refugi, primer pels **plans de la jaça de Pinet** i després per les pendents pales que ràpidament ens situen al refugi, a 2.185 m.

El **refugi de Rulhe** és una moderna construcció de principis dels noranta, que, desgraciadament, durant l'hivern està tancat i només podem accedir a la seva part hivernal, amb dotze places. La sorpresa és majúscula quan ens adonem que hi ha moltíssims paquets d'ampolles d'aigua mineral deixats pels responsables del refugi, que ens evitaran la feixuga feina de fondre neu.

Està situat sobre uns plans a l'inici d'una petita vall lateral enfocada a l'est, que dona accés als pics de Rulhe i Fourcade. És un excel·lent mirador sobre l'alta vall d'Aston. Sota nostre mateix tenim tota la jaça de Pinet, per on hem vingut. Més enllà, mirant cap a l'oest, tenim tota la vall de la Coma de Varilles, amb l'itinerari que haurem de seguir demà. Seguint cap a l'esquerra tenim tots els cims fronterers amb Andorra, entre els quals destaca el pic d'Anrodà i, ja mirant cap al sud, tota la vall de Joclàr, amb els seus estanys, i, al fons, el pic i el Cilindre d'Ascobes i els pics de Juclar i Fontargenta.

Del refugi de Rhule al pic de Rhule

Després de menjar una mica, comencem a pujar en direcció est, cap al coll de Calmettes, que queda just al final de la petita vall on ens trobem. De moment la remuntada és

molt suau, però tot just hem superat la vertical del cim, tombem a la dreta en direcció sud, per començar a pujar per una redreçada coma. Arribem a una petita esplanada que queda enclotada entre una preciosa agulla secundària situada al nord del pic de Rulhe, el mateix pic de Rulhe i el pic Fourcade.

Des d'aquest punt observem per sobre nostre una ampla canal, cap a la qual ens dirigim, perquè sembla el millor accés per a arribar a les cotes del Rulhe. La pala que dona accés a aquesta canal és força redreçada, cosa que ens obliga a treballar de valent. La neu està bastant compactada i ens facilita força la feina. Tot i així, situats a la cota 2.500, decidim deixar els esquís i continuar a peu, ja que el pendent ja és força obligat. Estem entrant a la canal amb una inclinació d'uns trenta-cinc a quaranta graus. La progressió és còmoda; la neu és dura, però tot i així ens permet anar sense grampons.

Després de fer uns cent cinquanta metres de desnivell, el pendent comença a cedir mentre ens dirigim a la dreta, en direcció a una petita bretxa. No pot faltar gaire, perquè devem estar cinquanta metres per sota el cim. Sortits a la cresta, enlluernats pel sol després d'estar força estona a l'ombra, veiem que a la dreta ens queda una punta accessible i a l'esquerra una altra de molt més propera i més fàcil d'accedir-hi i que, a més a més, sembla més alta. Hi pugem sense més dificultat i, efectivament, per fi som dalt al **pic de Rulhe**, a 2.785 m.

Estem tots eufòrics. Quina meravella d'ascensió! El comentari general és que ens haurem de menjar els cordinos per sopar, perquè ens pensàvem que la cosa seria molt més complicada.

Acompanyats per la sempre magnífica vista des de dalt d'un cim, gaudim d'una temperatura immillorable; no fa vent i, per tant, no podem demanar res més.

Asseguts sobre les quatre roques que formen aquest pic, mentre ganyipem una mica, veiem cap al nord-est la cota més alta de l'estació d'esquí d'Acs-dels-Tèrmes i comentem amb els companys la primera vegada que vaig fixar-me en aquest cim en companyia de la meua famí-

lia, ara fa un mes i mig aproximadament.

El descens al refugi de Rhule

La baixada fins als esquís és rapidíssima. Fora pells, botes ajustades i esquís fixats. Cap avall, i quina neu! Dura o pols, segons l'orientació, fins que abandonem la redreçada coma que ens ha portat al cim i entrem a la petita vall que va cap al refugi. Per no haver de remar flanquegem per sota el coll de Calmettes, per un pendent molt suau, i ens situem als llocs de l'altre vessant que ens portaran amb neu primavera fins al **refugi de Rhule**.

Són dos quarts de quatre de la tarda. Tot l'itinerari d'avui ens ha costat sis hores, havent fet 1.350 m de desnivell de pujada i 950 de baixada. Ara tenim tota la tarda per a descansar, prendre el sol i menjar. No sembla que hagi de venir més gent; per tant, la comoditat pot ser total.

Del refugi de Rhule als pics de la Coma de Varilles

L'endemà al matí, sortim del **refugi de Rhule** amb les primeres llums, a un quart de vuit del matí. Ens encarem al nord per anar a buscar unes amples pales que ens portaran igualment a la jaça de Pinet, donant una mica de volta. Com que

la neu està dura, fins i tot un pèl gelada, decidim no baixar per on vam pujar ahir, perquè la inclinació era considerable i, tenint en compte que es pot evitar aquest itinerari, val la pena fer-ho.

Un cop als **plans de la jaça de Pinet** ens situem a l'esquerra del torrent i, fent un llarg flanqueig, deixem enrere la coma per on vam arribar ahir, passem per sobre del pla de Peires, amb el seu petit refugi lliure, i ens situem a l'entrada de la **coma de Varilles**, a la cota 1.800.

Aquesta llarga vall s'enfila molt suaument cap a l'oest. Comencem a remuntar-la, sempre per l'esquerra del torrent, acompanyats dels primers raigs de sol que il·luminen els cims del fons de la vall. Arriba un moment, després d'una llarga estona de suau pujada, que la vall es tanca per l'oest i s'obre cap al sud, punt on comença a pujar sobtadament. Des d'aquí ja veiem la portella de la Coma de Varilles, situada entre els cims de Ransol, a la dreta, i els pics de la Coma de Varilles (els francesos els anomenen pics de Portaneille) a l'esquerra.

Continuem per unes amples pales que queden just per sota de les impressionants parets nord dels dos pics de la Coma de Varilles, mentre veiem més a l'esquerra el pic del Racó de l'Estany i, al seu darrere, el pic d'Anrodà.

De seguida ens anem situant, sempre per pendents força pronun-

Posem les pells a la jaça de Pinet per a iniciar la pujada al refugi de Rulhe. Al fons sobresurt el pic de Rulhe.

ciats, fins a la vertical de la portella. Superem una petita barra rocosa i per fi ens apareix de nou la **portella de la Coma de Varilles**, situada a 2.564 m d'altitud. És una impressionant bretxa tallada a pic i vorejada per les parets que cauen en picat del pic de Ransol i de la punta occidental del pic de la Coma de Varilles. Uns quants viratges en ziga-zaga ens situen al peu de la canal, que amb els esquís a l'esquena superem sense més problemes.

Tornem a ser a Andorra. Per aquest vessant, l'accés a la portella és força suau. El que no ho és tant, és la pala que hem de remuntar cap als **pics de la Coma de Varilles**. Optem per posar-nos els grampons per anar més tranquils, perquè el pendent és força pronunciat, i comencem a pujar els quasi dos-cents metres de desnivell que ens separen de la primera punta.

Arribats a aquest primer cim ens toquen els primers raigs de sol. Anem molt bé de temps, ja que tot just són tres quarts d'onze i fa mitja hora llarga que hem sortit de la portella. Som a 2.730 m, i davant nostre mateix, en direcció est, tenim el cim principal de la Coma de Varilles, cap al qual ens dirigirem

ara. Més a l'esquerra, i òbviament molt més lluny, veiem el pic de Rulhe. Seguim per l'aresta cap a l'ample coll que separa els dos cims sense perdre gaire desnivell i, per un terreny mixt de neu i roca, arribem sense problemes al **cim principal de la Coma de Varilles**, de 2.759 m.

Aquest cim té una vista excepcional sobre les muntanyes que ens rodegen. Cap a l'oest, la Pala Serreta, l'Estanyó, el Casamanya, etc.; al fons el massís de la pica d'Estats, i cap al nord i l'est tot el que ja hem vist; però el que més ens impressiona és la caiguda en picat que té sobre la vall per on hem de baixar. Tenim als nostres peus l'estany de la Cabana Sorda, amb el petit refugi lliure al seu final, i tota la seva coma que va a parar a la vall d'Incles. Ens mirem la baixada directa des del cim a l'estany i no podem veure la pala per la seva forta inclinació. Per tant, sembla clar que no tenim més remei que baixar pel llom que surt en direcció sud cap al pic de les Pales de Cabana Sorda, llom que separa el vessant d'Incles del de Ransol, i un cop situats en un petit coll per sota d'aquesta punta secundària, començar la baixada per una pala orientada a l'est amb una forta inclinació, però que sembla tenir continuïtat fins a l'estany.

Dels pics de la Coma de Varilles a la vall d'Incles

Després de gaudir una estona de les magnífiques condicions que ens ofereix avui la muntanya fent una breu parada dalt del cim, comencem el descens. Ens situem al collet ja descrit sense problemes. Realment la pala és força pendent. Si la neu està en bon estat, podem tenir un descens fabulós; si no, haurem d'anar amb molt de compte. De totes maneres, per l'hora que és —dos quarts de dotze—, i per la seva orientació, la neu no pot estar gelada ni molt dura; per tant, a esquiar.

I quina neu! Dura, amb mig pam de primavera a sobre. Aquestes condicions, combinades amb la forta inclinació de la pala, ens donen el resultat d'un descens espectacular. Se senten crits eufòrics per tota la pala.

Baixem molt ràpids. La pala s'acaba a l'estany mateix, situat a 2.295

m d'altitud. Uns cinquanta metres abans d'arribar-hi fem un curt flanqueig que ens porta, per sobre la seva sortida d'aigües, directe al **refugi de l'Estany de la Cabana Sorda**.

Des d'aquí veiem tot el circ de muntanyes que envolten totalment aquest estany amb un paisatge molt feréstec format per altes pales tallades per multitud de franges rocalloses. Just a l'esquerra del circ veiem el descens que hem fet, amb els quasi quatre-cents metres de desnivell de pala continuada del collet al l'estany.

El comentari general és que poques vegades hem trobat una pala com aquesta, amb una inclinació tan mantinguda i tan regular en tota la seva llargada.

Seguim el descens per uns amples llocs molt suaus, en direcció sud-est, que ens acaben conduint, mentre el pendent va guanyant inclinació, cap al fons de la torrentera que baixa de l'estany. Seguim esquivant pins i matolls fins que comença a faltar neu per a esquiar i optem per treure'ns els esquís i seguir a peu pel costat del torrent, per un terreny força desagradable, amb trossos de neu pastosa, trams saltant pedres per sobre el riu i passos per damunt de matolls i troncs. No hi ha cap altra opció. Tot el que no sigui passar per aquí és un bosc espès, molt més empipador de travessar. Per sort, és poca estona.

Un cop s'acaba el bosc, ja molt avall, deixem la vora del riu i trobem una pista forestal que torna a tenir neu suficient i que en pocs minuts ens deixa a la **carretera de la vall d'Incles**, a pocs metres d'on tenim els cotxes.

A dos quarts d'una, ens estem adequant per començar el viatge de tornada. Hem trigat, per a fer tota l'etapa, cinc hores i un quart, i hem fet mil metres de desnivell de pujada i mil quatre-cents de baixada.

Activitat realitzada per Jordi Agustí, Francesc Carulla, Lluís Mirabent, Tono Roca i Oriol Roselló, els dies 26 i 27 de febrer del 2000.

Vull agrair especialment la col·laboració de l'amic Oriol Roselló, en l'elaboració del plànol, així com en alguns retocs interessants del text.

Pujant per la canal de la portella de la Coma de Varilles.

El país càtar, el país dels castells

Jordi Ollé i Marrasé

Unes notes sobre les innegables possibilitats excursionistes de l'actualment tant de moda país càtar que no és ni més ni menys el territori de l'antiga frontera catalana anterior al tractat de Corbeil (1258).

No fa gaire vaig tenir l'oportunitat de passar uns dies per Carcassona i per alguns dels més famosos castells càtars, veritables ciutadelles encimbellades.

També no fa gaire temps, es va celebrar el 750 aniversari de l'extermi càtar, o millor dit, del santuari d'aquest poble de teixidors, la fortalesa de Montsegur, el 16 de març de 1244.

Ara, amb la inauguració recent del sender transpirenaic GR-107 «Camí dels Bons Homes», entre Queralt (Berguedà) i Montsegur (Arieja), el qual fou emprat pels «heretges» càtars o albigeos que fugien de la Inquisició, dóna un nou impuls en l'interès en la coneixença del país càtar.

Tot plegat m'ha animat a escriure aquest article per donar a conèixer una mica aquestes terres del Midi francès, concretament de l'Arieja i sobretot de l'Aude, en el Llenguadoc.

Però, abans d'entrar en matèria, val la pena de fer una mica història.

En primer lloc, el nom de «càtars» procedeix del nom grec *khataros*, o sigui, «purs». I el nom d'albigeos ve de la missió que sant Bernat va tenir l'any 1165 a la regió d'Albí, al nord de la Muntanya Negra.

El catarisme sembla que venia de Bulgària, va travessar mig Europa, i va recalar finalment al sud de França, a l'anomenat Midi o Llenguadoc.

En segon lloc, cal remarcar les forces dominant en aquell temps (s. XI-XIII): al Llenguadoc era la dinastia dels Ramon i a la França del

nord, els Capets, els qual tenien la mirada posada a poder tenir accés a la Mediterrània. Així mateix, per a entendre les bases que van originar la croada s'ha de tenir present les diferències existents entre la societat del nord i la del sud.

El sud tenia la seva pròpia llengua, la llengua d'Oc, és a dir, l'occitana, que no deixava de ser un fet diferencial i d'identitat.

El Midi havia creat una civilització brillant, urbana, terra de trobadors, artesans, comerciants i mercaders, on emergia una incipient industrialització, en especial tèxtil. Tolosa era una de les ciutats més poblades i importants d'Occident. Per altra banda, Narbona i Montpeller eren ports destacats. A més, en contrast amb el caràcter

feudalista del nord (noblesa), la societat occitana tendia a la igualtat de classes, on predominava la burgesia.

Hi havia un esperit de tolerància, una certa igualtat entre l'home i la dona, i el dret i obligació de treballar per a tothom.

En tercer lloc, s'ha de considerar l'existència d'una clara dissociació entre l'Església catòlica, que vivia entre el luxe i la rigidesa, i la pobresa del poble, el qual veia en l'Església dels Bons Homes una major aproximació als seus problemes quotidians.

El catarisme, doncs, es va arrel·lar en tots els estaments socials i atacava els fonaments de la societat feudal en què l'Església de Roma estava sòlidament basada.

A grans trets, la religió càtara va a la recerca perpètua de la perfecció cristiana.

Els càtars creien en Crist i llegien particularment l'Evangeli de Sant Joan amb una visió dualista plantejant d'una manera arcaïtzant el cristianisme. Segons ells, el món estava dividit entre el Bé i el Mal. No existeix més que un sol Déu, el Déu del Bé, i el Mal (representat per Satanàs) no és més que un principi inferior creat pel «Món», per la matèria, el cos, el temps, principis essencials de corrupció i destrucció.

Els fidels càtars que més s'apartaven del món material, se'ls anomenaven «perfectes».

Una vista del castell de Perapertusa.

El baptisme (*consolamentum*) era l'únic sacrament reconegut, suposà per als albigesos, fe, consentiment, i solament es podia administrar a adults.

L'Església, en veure que perillava la seva hegemonia religiosa, prou afectada ja per l'Islam, va ordenar una croada contra els «heretges» — per mitjà dels papes Innocenci III (1208), i després per Gregori IX (1227)—, que va ser aprofitada per la noblesa, els Capets, en temps dels reis de França, Felip August II (1180-1223) i Lluís VIII (1223-1226), per a estendre els seus dominis cap al sud. La Croada va suposar la destrucció de soca-rel de la culta i amable societat occitana del Llenguadoc.

Finalment, es donen les dates més significatives d'aquests fets:

1165. Es produeix a Lombers (al sud d'Albí) l'enfrontament entre catòlics i càtars en una reunió amb el bisbe d'Albí.

1167. Concili càtar a Sant Fèlix de Lauraguès: primers bisbats càtars.

1208. Pere de Castelnou, monjo de Fontfreda, legat del Papa, moria misteriosament. Aquest fet va servir de pretext per a iniciar la croada contra els heretges.

1209. Saqueig de Besiers amb la cèlebre i tràgica frase dels croats «mateu-los a tots, que Déu ja reco-

neixerà els seus». Després va succeir el setge de Carcassona.

1213. Batalla de Muret (prop de Tolosa). Les tropes croades de Simó de Montfort derroten una coalició catalanooccitana de Pere I el Catòlic. El sobirà català mor durant la batalla. Això significa que l'expansió catalana vers el Llenguadoc queda aturada.

1233. Gregori IX va crear la Inquisició. No cal dir que el càstig de rigor va ser la foguera.

1244. Cau Montsegur, seu de l'Església dels Bons Homes des de l'any 1232, després de quasi un any de setge de les tropes del rei de França. Uns dos-cents càtars de les 360 persones que eren al castell van preferir la foguera abans de rendir-se. Montsegur, doncs, és una peça essencial de la llegenda càtara i al mateix temps el punt final de la seva història.

1255. Cauen els darrers castells càtars. Querbús i Puillorenc. Es dona per finalitzada l'ocupació francesa d'Occitània. La major part dels càtars fugiran cap al nord d'Itàlia i els altres passaran els Pirineus cap al Regne de València.

1258. Tractat de Corbeil entre la Corona d'Aragó i el Regne de França. Jaume I el Conqueridor (1213-1276) renuncia a les seves pretensions territorials a Occitània i Lluís IX, «Sant Lluís» (1226-1270), a tots els antics drets de França sobre els comtats catalans.

1271. El Llenguadoc queda definitivament lligat a la corona francesa. Annexió del comtat de Tolosa al Regne de França.

1321. Es crema viu l'últim «perfecte» càtar conegut.

A finals del segle XIII, la ciutat de Carcassona que era protegida pels «cinc fills de Carcassona», Aguilar, Termes, Querbús, Puillorenc i Peirapertusa, cinc fortaleses situades a la propera frontera aragonesa, protectors del sud del regne, fins que va venir el tractat dels Pirineus (1659), que va desplaçar els límits fronterers amb Espanya cap al sud. Això significà la pèrdua d'importància estratègica dels castells fins al seu abandonament.

Un cop vista la història d'aquest moviment, valorarem més el que ha quedat als nostres dies.

Francament, els castells estan bastant arruïnats i el que en queda, normalment, són reconstruccions fetes posteriorment. La majoria d'ells se situen entre els segles XII i XIV. Malgrat el seu estat, l'administració francesa els ha cuidat i ha sabut conservar i explotar-los turísticament.

Per començar la nostra visita a aquesta riquesa monumental i paisatgística destacaria tres itineraris turístics: Carcassona - Lastours - Menerba, Carcassona-Puillorenc-Querbús-Peirapertusa, i Puivert-Montsegur-Foix.

1. Carcassona - Lastours - Menerba

Carcassona es troba a 300 km de Barcelona per autopista. Va ser la ciutat fortificada més famosa de l'Edat Mitjana. Veritablement, si no fos per la gran quantitat de botigues i restaurants que hi ha dintre de la «Citè Médiévale» et donaria la sensació que estàs en aquella època.

La «Citè» té cinquanta-dues torres, dos recintes concèntrics, tres quilòmetres de muralles, a l'interior de les quals s'aixeca l'última defensa, el castell comtal (s. XII). Aquestes muralles van ser reconstruïdes d'una manera una mica peculiar, per Prosper Mérimée i posteriorment per Viollet-le-Duc en el segle XIX.

La ciutadella està construïda al marge dret del riu Aude. Destaquen les magnífiques Portes de Narbona (s. XIII): la principal davant la qual hi ha un dels dos grans aparcament existents, i la de l'Aude (o posterior, la que dona al riu).

Dintre de la fortalesa, a més del castell, hi ha la basílica de Sant Nazari, d'estil romànicogòtic (s. XI-XIV) amb magnífics vitralls (s. XIV-XVI).

Fora de les muralles, en direcció al riu, es troba la «Ciutat baixa» o burg (s. XIII), creat per Sant Lluís. Una altra cosa a destacar sobre la Citè, és la il·luminació nocturna, en especial, vista des del pont «Vieux» (s. XIV) sobre el riu.

A la ciutat moderna val la pena passejar al costat del canal del Migdia (1666), construcció enginyosa de Paul Riquet en temps de Lluís XIV, feta en tan sols quinze anys,

L'interior del castell de Peirapertusa, vist des del baluart més alt.

que uneix Tolosa i Seta amb 240 km de llargada i una amplada mitjana de 20 m, unint l'Atlàntic (per la Garona) i la Mediterrània, amb un total de 450 km de distància. Des de 1996, el canal està classificat com a Patrimoni Mundial de la Humanitat per la UNESCO.

Posteriorment, sortim de la ciutat i ens dirigim al nord —a 15 km— cap a la Muntanya Negra (contrafort del Massís Central, té el seu punt culminant en el pic Nore, de 1.211 m), on apreciarem el conjunt redreçat dels quatre castells de Lastors, els quals queden suspesos sobre una cresta rocosa de 400 m de llarg, 50 m d'ample i 300 m d'alt, en una zona molt boscosa i minerotèxtil, dominant la vall del riu Orbieu.

Tot seguit es poden visitar la gruta de Limousis i la caverna gegant de Cabrespine, de camí a la regió de Minervois-Herault per visitar el castell de Menerba, enmig del poble, situat sobre una *meseta* calcària i al bell mig de dos rius, el Cessa i el Brian.

Per últim, una escapada fins a l'abadia benedictina de Fontfreda (s. XII) i el seu entorn, prop de Narbona, és recomanable per a completar l'itinerari.

2. Carcassona - Puillorenc - Quebús - Peirapertusa (al SE de la Cité)

Agafem la carretera D-118 cap al sud, que passa per Limós, on és aconsellable parar per veure l'audiovisual, anomenat Catha-Roma, per a comprendre millor el catarisme. Continuem per aquesta carretera i, pasant Quilhan, s'entra en l'espectacular congost de Peira Les, on es practiquen esports d'aventura aquàtics. Si seguíssim el riu Aude cap al sud, ens trobaríem Atsats, i tot seguit, les gorges de Sant Jordi i més endavant la gruta de l'Aguzou. No cal dir-ho: la bellesa de l'indret s'ho val.

Per a seguir la ruta dels castells, ens hem de desviar abans d'arribar a Atsat i agafar la D-117, que és la ruta clàssica.

Primer, ens trobem el castell de Puillorenc (s. X-XIII), el més meridional de tots, el qual destaca per la

seva muralla emmerletada. Situat sobre un pic rocós (690 m), controla l'alta vall de la Fenolleda. Seguint la ruta, hi ha la desviació de Sant Pau de Fenollet a Cubières. Lagafem i a 5 km trobem l'entrada, pàrquing i excel·lent mirador de les gorges de Galamús. A 15 min a peu, el *gîte d'étape* i l'ermita de Sant Antoni sobre el riu Aglí. Si volem, ens podem endinsar durant 1,5 km en les gorges per una carretera molt estreta per a completar el circuit amb Cubières i Peirapertusa, amb 13 km més.

Nosaltres, en canvi, agafem un altre cop la D-117, que és molt millor si vas en cotxe, fins a Maurí (147 m) i mitjançant l'espectacular grau de Maurí (432 m), coll que separa dues valls, ens desviem per veure el castell de Querbús / Cucunhan (728 m), rudement cilíndric i enlairat com un riu d'àguiles entre les Corberes i la Fenolleda. A distància, cap al NW, es perfila Peirapertusa confós amb la cresta de la muntanya. Amb bon temps, res no impedeix tenir una vista «aèria» de tot el Pirineu oriental. El penya-segat sobre el poble de Maruí és de vertigen.

Un cop tornats al coll —que, per cent, és una important reserva geològica i botànica— baixem al poble vinícola de Cucunhan. Després, fins a Dulhac, i per una estreta carretera arribem al pàrquing sota mateix del castell de Peirapertusa (796 m).

S'hi accedeix —aun cop pasant per la preceptiva taquilla— per un sender molt bonic i endreçat pel ves-

sant nord del castell, el qual està en una cresta rocosa al llarg de 300 m. Indubtablement, per les dimensions que té, és la fortalesa més important de l'Aude, dominant el massís de les Corberes i parcialment la serra de Madres.

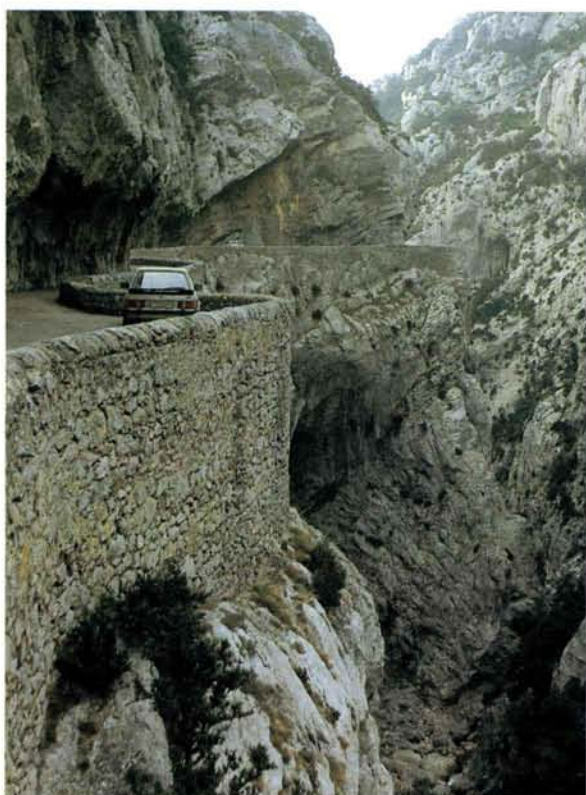
Per a finalitzar l'itinerari i com a bons excursionistes hauríem de pujar al proper Puèg de Bugarag (1.231 m), el «príncep de les Corberes». El seu accés principal és pel versant nord, pel mas Bringot, en una hora i mitja de camí. Un cop a dalt, es veu una vista panoràmica extraordinària, en dies clars, de Banyuls a Besiers, Tolosa, la Muntanya Negra, les Corberes i del pic de Sant Bartomeu al Canigó.

L'encinglerat Puèg de Bugarag, vist des del poble de Bugarag.

3. Puivert - Montsegur - Foix (situats al SW de Carcassona)

Per la carretera D-117, en direcció oposada a l'anterior itinerari, des de Quilhan a Foix, ens trobem el castell de Puivert. Aquest destaca per la seva torre de 35 m d'alçada. Va ser famós per les trobades de trobadors. Potser és el més conservat.

Ja a l'Arieja, ens hem de desviar una mica (la D-9) per a trobar el sender que ens portarà a Montsegur. Després de passar per l'anomenat pla dels Cremats, al pseu del «pog», s'arribarà en poc més de mitja hora a dalt del mític castell (1.207 m).

Les estretes i profundíssimes gorges de Galamús, des de la carretereta que les travessa.

Seguint la ruta, enlairat en un esperó rocós, veiem l'arrogant castell de Foix (s. XIII-XVI) amb les torres que coronen les seves complexes muralles, dominant la ciutat als seus peus.

Per a arrodonir l'itinerari, es pot combinar amb veure les gorges de la Frau, amb la misteriosa font de Fontestorbes, així com visitar una de les múltiples coves d'aquesta regió de l'Arieja (Bèdeilhac, Niós, Mas d'Azil, Labouiche), una àmplia informació de les quals es troba en el

núm. 751 de *Muntanya*, juny 1987, pàgs. 389-394.

Per últim, dels nombrosos senders existents, destacaria l'anomenat «Sentier Cathare» (de la Mediterrània a Foix, d'uns dos-cents quilòmetres). Concisament, amb sentit est-oest, vuit de les etapes a peu passen per l'Aude i tres per l'Arieja. Són les següents:

1a – Port-la-Nouvelle a Durban - Corberes (7.30 h) (26 km).

2a – Durban - Aguilar - Padern (8 h) (28 km).

3a – Padern (196 m) - Querbús (728 m) (2.50 h) - Cucunhan (340 m) (3.40 h) - Dulhac (336 m) - Peirapertusa (796 m) (5 h) (14 km).

4a – Dulhac - pla de Brézou (1.20 h) (660 m) - ermita de Sant Antoni de Galamús (360 m) (3.30 h) (11 km).

5a – Galamús - refugi de Sant Pau de Fenollet (0.30 h) - Roc Paradet (900 m) (3.10 h) - Puèg de Bugarag (1.231 m) (6 h) - Bugarag (460 m) (7 h) (18 km).

6a – Bugarag - coll de Parahou o del Vent (825 m) (1.20 h) - Sant Julià de Bec (3.30 h) - coll dels Trois Quilles (550 m) (5 h) - Quilhan (285 m) (6 h/7 h) (23 km).

7a – Quilhan - coll de la Fage (810 m) (2.20 h) - Neviàs (3.30 h) - Puivert (483 m) (5.30 h) (18 km).

8a – Puivert - l'Escala (1.20 h) - coll de Chandelier (854 m) (2.10 h) - Montplaisir (873 m) (3.30 h) (13 km).

Hi ha una variant que des de

Puivert passa per Espezel i Comus, abans d'arribar a Montsegur.

9a – Montplaisir - coll de la Rameye (906 m) (2.20 h) - coll de la Collada (1.010 m) (4.15 h) - Montsegur vila/castells (920 m / 1.200 m) (5 h) (20 km).

10a – Montsegur - País d'Olms - Rocafixada (4.30 h) (15 km).

11a – Rocafixada - bosc de Pradièra - col de Poerte Pla - Foix (5.45 h) (16 km).

Recorreguts senyalitzats

Finalment, s'ha de dir que hi ha altres itineraris a peu senyalitzats per a conèixer millor el país càtar, com poden ser:

– El **GR-36**, que recorre el Departament de l'Aude de nord a sud, entre el Massís Central i els Pirineus. De la Muntanya Negra a Carcassona, del Canal del Migdia a la Fenolleda. Coincideix amb «el Sentier Cathare» en el tram comprès entre Peirapertusa i Galamús.

– El **GR-7**, que va del Canal del Migdia, travessa els turons de la Malpère i del Quercorb abans de trobar-se amb els Pirineus i enllaçar amb el GR-107.

– El **Tour de Pays Lauragais**, limitat al nord per la Muntanya Negra.

– El **Tour de Pays Montagne Noire**, els primers contraforts del Massís Central.

– El **Tour de Pays de Sault**, de l'alta vall de l'Aude i del Plateau de Sault (al sud de Puivert i prop dels Pirineus).

Agraïments

No voldria acabar sense agrair la col·laboració desinteressada de la meua amiga Raquel Jiménez, en la confecció del present article.

Bibliografia

- Jordi BASTART. *Aude. País càtar*. Guías Camino Verde. Edit. CEAC. Barcelona (1997).
- Jesús MESTRE. *Viatge al país dels càtars. Itinerari històric i turístic per Llenguadoc càtar*. Edicions 62 (1995).
- Jesús MESTRE. *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*. Edicions 62. 13a edició (1997).

Dades d'interès

Gîtes d'etapa	
Padern / Dulhac	tel. 4 68 45 01 74
Refugi de Sant Pau de Fenolhet	tel. 4 68 59 02 16
Ermita de Galamús (ara fora de servei)	tel. 4 68 59 20 49
Bugarag	tel. 4 68 69 84 37
Quilhan	tel. 4 68 20 23 79
Puivert	tel. 4 68 20 11 75
Montplaisir	tel. 4 68 20 37 06
Comus	tel. 4 68 20 33 69
Montsegur	tel. 5 61 01 10 24
Carcassona. Alberg	tel. 4 68 25 23 16

Altres entitats	
Associació de Guies de Rennes	tel. 4 68 71 66 68
Associació de Guies (Montbel)	tel. 5 61 68 29 14
Maison du Languedoc-Roussillon, Pau Claris, 77. E-08010-Barcelona	tel. 93 412 04 28
Gîtes de France Service, s 112, rue Barbacone. F-11000-Carcassona	tel. 4 68 11 40 70 fax 4 68 11 40 72

Bhagirathi III: paret Oest

Robert Guilera i Giralt

El Bhagirathi III és un cim de 6.454 metres situat a la regió del Garhwall indi, però no és la seva altitud el que dona prestigi a aquesta mola, sinó la seva impressionant paret oest, amb quasi mil quatre-cents metres verticals. Aquest va ser l'escenari escollit per la primera quinta de l'Equip Nacional de Joves Alpinistes per a intentar, entre altres activitats, obrir un nou itinerari.

Comença l'aventura

Ja fa dies que ningú no em treu a passejar i comença la temporada del *big-wall*. Per als qui encara no em coneixeu, a mi em diuen el *petate*, i visc en un sostremort del racó del CADE.

La història sempre comença de la mateixa manera: primer l'aeroport i després les pesades hores de vol. Aquesta vegada, però, en el grup hi ha moltes cares noves i pels comentaris entenc que vénen d'arreu de l'Estat. Són l'Equipo Nacional de Jóvenes Alpinistas —«jóvenes castores» per als amics—, que, malgrat les limitacions econòmiques, han seguit un programa de diverses concentracions per preparar aquesta darrera sortida que constitueix el plat fort del cicle.

A l'aeroport tinc l'oportunitat de conèixer els altres *petates* de famílies properes que seran els meus companys de viatge. Alguns d'ells han tingut l'oportunitat de viatjar per tots els continents tot pujant les seves parets més dures.

Segons sembla, anem a l'Índia, a la regió muntanyenca del Garhwall; més en concret, a una muntanya anomenada Bhagirathi III, que, si és cert el que diuen, té un vessant oest d'increïbles proporcions i roca granítica.

Segueixen el vol un parell de dies de gestions per la capital, Delhi, on la xafogor no deixa ni respirar. Per sort, deixem la planúria i les seves

comoditats per reprendre el viatge a bord d'un autobús que en dos dies ens puja fins a Gangotri (3.300 m) per unes vertiginoses i serpentejants carreteres. Sobreviure en aquestes carreteres ha estat una autèntica proesa, ja que en sols 250 km hem viscut diverses situacions de perill: esllavissades de terra, frenades in extremis, avançaments suïcides, etc.

A Gangotri, l'últim poble de la vall del Ganges amb accés per carretera, fem les darreres gestions i pugem als prats de Nan dan Ban, a una altitud de 4.300 m, on situem el camp base.

Aquesta part del trajecte es fa a peu per un bonic i ample camí que segueix el curs del riu Bhagirathi fins al punt del seu naixement, que s'anomena Gaumukh, situat a 3.892 m. Aquest és el destí del pelegrinatge tradicional que sortint de Delhi arriba fins al naixement del Ganges per banyar-se a les seves aigües en el seu estat més pur. A partir de Gaumukh el camí es perd, però les fites ens guien pels caos de pedres i la glacera. Aquest tram el fem en companyia dels portadors locals, uns homenetes d'aparença més aviat dèbil, però que amb trenta quilos a l'esquena «manxen» que dona gust.

El dia 2 de juliol ja estem tot el grup i l'equipatge instal·lats al camp base i ja es pot sentir els expedicionaris discutir alegrement sobre l'estratègia dels pròxims dies.

A mi quasi no em dona temps de gaudir d'uns dies de tranquil·litat i

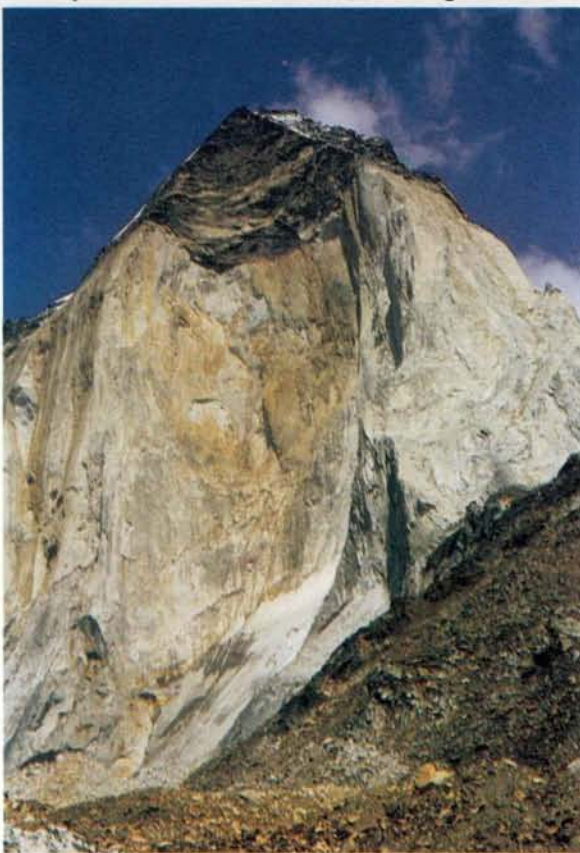
de la bonança que hi regna, ja que em reestructuren el contingut per pujar-me cap amunt. L'endemà, en el que serà el primer dels cinc viatges per a transportar material, em pugen fins a uns grans blocs, on instal·len el bivac situat a una altitud de 5.000 m.

Un primer atac mal aclimatats

Una tarda, sota un sol de justícia i al cap de pocs dies d'haver arribat, compareix al bivac un equip d'escaladors. Comencen a fer el sopar molt d'hora mentre discuteixen els últims detalls per a l'endemà. Ja hi tenen tot el material i, segons sembla, tenen prou menjar per a viure força dies a la paret. Volen obrir un nou itinerari en aquest mur vertical i per a això els fan falta ni més ni menys que 140 kg de material. Han estat estudiant la paret moltes hores i els prismàtics els han permès descobrir-hi una línia a la dreta de la Iugoslava. Per a accedir a aquest pany de paret cal remuntar una gelera que es va redreçant paulatinament i que convé escalar de nit per a evitar la caiguda de pedres.

El neguit previ i totes les incògnites quasi no els deixen dormir i, al

La cara oest del Bhagirathi III.

cap de poques hores, encara negra nit, les tres figures s'han posat en moviment. A mi m'han pujat com han pogut, però això de lliscar sobre neu no m'acaba d'entusiasmar i els faig la vida impossible tot xocant amb tots els obstacles.

Després d'hores d'esforç i de «petatejar» sobre cargols de glaç tota la càrrega fins a la rimaia, tots estan massa cansats i és que això de l'altitud passa factura. Veuen clar que no estan en òptimes condicions per a triomfar en aquesta gesta i que els caldrà descansar uns quants dies per a afrontar un nou atac més aclimatats. Tot i així, encara tenen forces per a saltar la rimaia i arribar a la roca per a instal·lar-hi la primera reunió. Després baixen rapelant i desgrimpant a tota velocitat, ja que el sol ha començat a escalfar la part superior de la paret i l'Oest s'ha convertit en un amfiteatre molt perillós.

A mi m'han buidat i m'han tornat a baixar al bivac i sento que valoren positivament l'atac perquè, amb la primera reunió muntada, la corda fixada i el material a la rimaia, en el pròxim atac ja entren de ple a la paret.

Un segon atac massa perillós

Pocs dies després d'aquell primer intent, torna l'equip a la càrrega amb ganes renovades i encara amb bon temps. Tornen a sopar d'hora i com autòmats segueixen els passos de l'anterior.

L'endemà, amb la llum dels frontals, pugen tota la gelera i amb les primeres llums del dia ja estan obrint els primers metres de via. Cal canviar les plàstiques pels gats hivernals i els piolets per *friends* i pitons. La roca és bona i l'escalada fantàstica, però molt lenta. Cal buscar les fissures més contínues i progressar sobre estreps, ja que en lliure s'ha de ser realment bo per a obrir alguna cosa més que un V+.

A mesura que avança el dia la paret comença a despertar-se i recobra vida. A poc a poc, comença una pluja de grans blocs pertot arreu. Se senten caure de molt amunt, de la zona esquivada de la part superior, i provoquen un gran aldarull quan s'estampen contra les neus de la glacera.

Cada dos per tres cauen pedres rebotant per la paret i a vegades, a causa de la violència d'un xoc, es parteixen en una infinitat de trossos. En semblants condicions l'escalador es converteix en una presa perfecta, un blanc fàcil d'atropellar per aquesta pluja constant d'objectes voladors no controlats. Davant d'aquesta situació, a la reunió l'assegurador m'utilitza d'escut protector d'impactes mentre l'altre esquivava com pot l'intens bombardeig tot mirant de guanyar metres a la paret.

Al cap de poca estona d'aquesta precària situació, les primeres dianes que els encerten els fan entrar en raó: han de fugir i ràpid. El sol ja fa hores que escalfa la paret i el descens per la gelera no es fa en condicions de seguretat. Fan cua amagats a la rimaia tot esperant el torn per a llançar-se per les cordes gelera avall i començar una desgrimpada de fins a 60°. El pànic els fa baixar tan ràpid com poden, tots concentrats a esquivar els blocs i no patinar gelera avall, ningú no diu res fins que tots quatre seuen de nou en el bivac i ja poden respirar tranquils. Els rostres cansats i encara pàl·lids reflecteixen la tensió viscuda. Tothom n'ha sortit ben parat d'un pèl, menys un servidor, que ha patit una caiguda de més de cinc-cents metres amb estampada final contra un bloc de granit.

A crits, el grup que volia repetir la via escocesa ens diu que es retiren després d'uns quants ensurts i opinen que la paret està impracticable. Al camp base regna una sensació de desconcert, ja que continua el bon temps, però, paradoxalment, cap cordada no pot fer res.

De les vies obertes, no n'hi ha cap que presenti unes condicions mínimes de seguretat, però sembla que més a la dreta no ha caigut res...

Al tercer cop se'n surten

Ja han passat uns quants dies d'aquell perillós intent. Quasi tots els expedicionaris han desistit, però n'hi ha quatre que encara no han llençat la tovallola i, tossuts com mules, tornen al bivac. Mentre sopen parlen d'una nova línia més a la dreta, protegida de la caiguda de pedres per uns grans desploms.

L'endemà pugen la gelera i men-

tre els uns desfan el llarg de l'intent anterior, els altres comencen a obrir la nova línia. Treballen en equip i cadascú fa una tasca en concret, organitzats en cordades de dos: els uns escalen i els altres remunten càrrega. Després d'una llarga jornada han aconseguit obrir quatre llargs i el que es preveia que serien unes rampes fàcils els ha obligat a recórrer a l'artificial, que els exigeix fins a cinc hores en segons quins llargs.

Cada dia s'alternen els papers i de mica en mica van guanyant metres en aquesta monolítica paret. Es tracta que la cordada d'atac aprofiti al màxim el dia mentre l'altra s'ocupa de la part logística.

El tercer dia en paret el temps ha canviat i s'aixeca nevant intensament; malgrat tot, l'equip segueix obrint metre a metre. A la tarda el temps es calma i fins i tot surt una estona el sol. Però, a mitja nit, cau una copiosa nevada que acumula la neu sobre les hamaques. L'endemà al matí apareix un toll d'aigua dins l'hamaca que ha mullat els sacs de ploma i, a fora, tot el material, un servidor inclòs, ha quedat soterrat sota un pam de neu. La nevada continua, però tot i així, s'obren dos nous llargs. A pesar d'aquestes incidències, l'equip afronta una segona nit de tempesta tot esperant el tan anhelat canvi de temps.

L'endemà, però, segueixen les inclemències meteorològiques. La cordada d'atac ha sortit a obrir un nou llarg de via i baixa completament calada i, a més, els espera una agradable nit dins d'un sac de ploma que es pot escórrer amb la mà. Durant tot el dia la intensa boira no deixa veure més enllà de deu metres i les cordes fixes estan completament gelades. Tot i això, des del lloc més alt han aconseguit veure el punt on acaba la via: l'aresta per on discorre la via dels escocesos està a tocar; calculen tres llargs, un jornada amb bon temps.

Tot i que arribessin a l'aresta, encara hi haurien de fer un bivac i, en estil alpí, sense pes, pujar al cim per la banda d'esquistos i les pales de neu. Un cop al cim, caldria desfer el camí per a arribar de nou al punt de bivac de l'aresta per a iniciar el descens per la via de pujada.

A la nit parlen entre ells, però

és de sentit comú que o fa un dia esplèndid o han de baixar. Amb una estona de sol podrien assecar una mica el material, el sac, i, sobretot, treure's de sobre aquella mena de tremolor constant que no els abandona durant tot el dia. Per agreujar la situació s'han espatllat els dos encenedors i els invents casolans per a produir una espurna no han funcionat, amb la qual cosa ja fa dos dies que no mengen ni veuen res calent.

La nit que suposa la cinquena en paret i la tercera amb tempesta es fa llarga, molt llarga. La majoria la passen asseguts sobre l'hamaca tot tremolant i esperant l'arribada de la llum del dia. Cada cinc minuts miren el rellotge i les hores no passen; a més, no es poden moure, ja que el més mínim moviment suposa que una part xopa de la vestimenta els toca la pell.

Les primeres llums del dia vénen acompanyades de nous episodis de tempesta. Han begut oli i cal baixar, ja que algun no es nota els dits de les mans i d'altres s'han passat la nit fent-se fregues sobre els mitjons xops.

Malgrat la debilitat general, tots en moviment: l'un puja a desfixar les cordes, l'altre plega l'hamaca i els altres m'omplen de sacs i roba xopa per llançar-me paret avall!!

És la fi!

Tremolo com ells feien durant la nit. Sols de treure una mica el nas pel precipici, he endevinat una caiguda dolenta i molt llarga. Això no té res a veure amb altres caigudes que he sofert.

Es reuneix tot l'equip per presenciar l'espectacle: m'orienten al buit mentre em claven una puntada de peu per separar-me de la paret i iniciar el vol. Començo a agafar una velocitat increïble i encara tinc temps de veure els quatre escaladors traient el cap i contemplant l'espectacle, completament bocabadats per la vertiginosa caiguda. Després de perdre l'equilibri, he començat a donar voltes d'una manera descontrolada, tot notant un primer impacte contra la paret. Tot girant tinc temps de veure que m'acosto a la neu violentament, cada cop més a la vora, cada instant a més veloci-

BAGIRATHI III

6.454 m.

tat. Em vénen idees confuses al cap: recordo els companys de l'armari, els meus cosins que estan al prestatge, les coses boniques de la vida, els mals moments...

Un segon impacte em torna a la realitat, però segueixo volant; em noto malferit per alguna banda, però no tinc temps de veure per on.

Noto el brutal impacte al temps que l'eco ressona per tota la paret: puuuummm!!! Veig tot de roba que tenia al meu interior com rebota per sobre meu: m'he rebotat! Llisco per la neu fins que el pendent perd inclinació i em permet aturar-me. Em noto dèbil, els ulls se'm tanquen i noto com perdo el coneixement. Encara tinc temps de veure com un dels cosins inicia la mateixa caiguda mentre el meu amo comença el primer dels ràpels que els tornaran a terra. Aixeco el cap i, amb les últimes forces, pronuncio: «Adéu, Oest del Bhagirathi, adéu».

Resum tècnic

Expedició: Bhagirathi'99. Equipo Nacional de Jóvenes Alpinistas.

Membres: Pepe Chaverri, Dani Ascaso, Elur Sansebastian, Iñigo Ortigosa, Mikel Urkidi, Marcelo Uceta, Eneko Pou, Joan Maria

Paret Oest

EL FIN DE LA INOCENCIA
885 m. 5+ A3

400 m. de 50°18' fins a la cresta

Vendrell i Robert Guilera.

Activitat realitzada: Intent d'obertura d'una nova via a la paret Oest del Bhagirathi III (6.454 m). L'atac definitiu va ser dut a terme entre el 14 i el 19 de juliol de 1999, en estil alpi, pel director de l'equip Pepe Chaverri i els joves Marcelo Uceta, Joan Maria Vendrell i Robert Guilera.

Dificultat: ED (V+/A3) i 65º en -gel.

Desnivell: 865 m.

Descripció de l'itinerari: La gelera de la base de la paret dona lloc a una escalada vertical sobre bon granit, principalment en artificial laboriós de fins a A3, que recorre un conjunt de fissures a la dreta de la via iugoslava. Aquest intent, batejat com el «Fin de la Inocència», es queda a només tres llargs del final de les dificultats de roca, on empalmaria amb el marcat esperó que queda a la dreta (Escocesa del 82).

Estada a la muntanya: 24 dies (dos d'aproximació, quatre de portar material, dos intents frustrats i sis dies durant l'atac final).

Material utilitzat: dos jocs de friends, dos de tascons, trenta claus variats (sobretot Lost Arrow's) i espits del vuit a les reunions.

Agraïments: a FEDME, CEC, Solo Climb, Beal, Petzl, Boreal, Desnivel, Millet, Gallina Blanca, Esports K2, AKSA i a tots aquells que ens han estat esperant a casa i sense el suport dels quals aquestes aventures no tindrien cap sentit.

«Sky Roots» - Columna d'Orió - Les arrels del cel

Daniel Brugaroles

O de com el Tercet Meravelles s'esquifeix sota la paret de Catalunya, amb la mirada clavada a la Columna d'Orió, cercant-li els punts febles...

Sopàvem tortellinis amb salsa combinada, una barreja repulsiva de tomàquet, aigua bullida i tonyina. I ens encantaven. Ja era fosc i bufava un zèfir* d'allò més agradable. A baix, sota les tarteres i les plantacions de pi americà, creuant el color verd mat del pantà, als peus de la paret d'Aragó, algú encenia un foc, i la veritat és que em va fer un pèl d'enveja: és clar que resultava molt més confortable quedar-se a baix clavant-te unes costelletes a la brasa, unes torrades amb all i, tot plegat, amanit amb un bon vi de Gandesa. Vi del fort, comprat, probablement, en un tuguri de Reus amb flaïre de bodega. Ens assèiem

tranquil·lament a l'hamaca com orenetes. Però les orenetes no saben parar quietes, tampoc no mengen carn de corder*, ni beuen vi de Gandesa. Nosaltres no som orenetes!, decididament. Però aleshores qui escalarà? Ei!, de tant en tant, s'hauria de fer el pes, oi?

De bon matí, durant l'aproximació, un voltor feroç m'havia clissat. Jo donava voltes a aquests temes com ara ell ho havia fet sobre els nostres caps. De cop i volta va i sento en Puyal (sí, sí, el dels partits del Barça a Catalunya Ràdio)... És curiós com és de difícil deslliurar-se del futbol després d'unes eleccions com les del mes de març. I quins discursos els de l'amic Josep Maria!, semblava que digués missa. Així que m'atanso al transistor per sobre d'en Roger; en Joan Maria em demana que no ho canviï, que es tracta d'un vital partit de la Lliga de Campions amb el Chelsea. Efectivament, estan a la pròrroga, empatats i descobrim que en Rivaldo («o rei do gol» d'aquesta temporada) ha fallat un penalti. Marquen un parell de gols emocionants i, emocionats, els cridem a tot drap, enmig de la fosca, dos-cents metres penjats al buit.

I ens va anar d'allò més bé desfogar-nos. Treure tota la tensió, oblidar el pati* que malgrat la nit intuïm més enllà. I així, aparentment perduts en el mar de pedra vertical, ens vam encongir als sacs de ploma amb la idea de descansar una mica. Recordo entrar-hi tot suat després de barallar-me quasi un quart amb el paravent de l'hamaca.

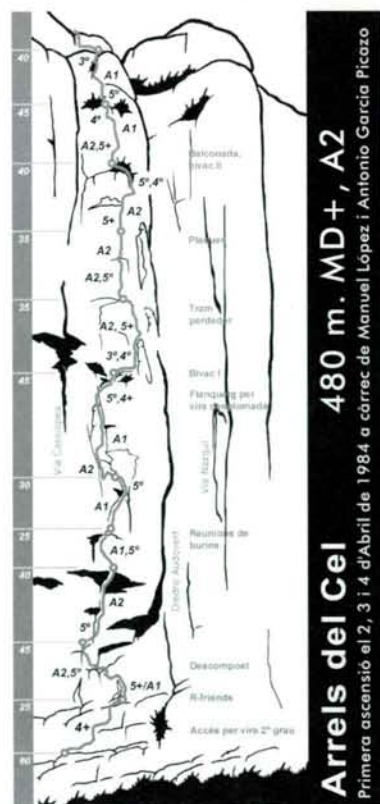
Lendema em vaig despertar al crit de «xatín»*. Em tocava començar,

en principi, el tram fàcil de la via: l'esperó de roca grisa, amb presa franca i abundant, molta grimpada en lliure i poca escalada artificial. I no es pot dir que fos això, precisament. Fins al primer bivac, encara que la roca no hagués estat una delícia, ens vam moure per còmodes diedres i fissures pràcticament sense dubtar sobre quin recorregut seguir. La part central de la columna esdevé més perdedora i les ressenyes* que portàvem no es pot dir que fossin una meravella.

Vam tenir la sensació que s'havia de pujar per unes plaques en comptes d'anar per uns diedrets lògics. I la vam cagar: cinc hores fent zigzagues per acabar muntant reunió no sé ben bé on, amb els nervis d'estar fora de la via, perduts, i la por d'haver de remuntar uns petrolls* d'almenys setanta-cinc quilos (i tiro curt). A casa, assegut davant el monitor de l'ordinador, còmodament relaxat, veig molt clar per on havia d'haver tirat. Però ara ni estic suant, ni se'm cansen els braços, ni tinc la tova a flor de pell... Sigui com sigui, havíem de continuar —ni sentir a parlar de tornar enrere— i en Joan Maria va tirar de primer sense saber gaire com aniria. Va seguir l'itinerari més probable i assequible, una xemeneia ampla, vermella, d'una cinquantena de metres. Es tractava de la via «Escanyapobres», també anomenada «la Mataarrels» pel seu traçat poc encertat, trepitjant la via «Rels del Cel» i destrossant-la amb els seus parabolts* lluints. Allà dalt, encastat sense gaire estil, l'intrèpid Joan Maria mantenia una batalla ferotge amb la xemeneia. Podeu preguntar-li, si el veieu corrent pel Centre, si li hauria agradat trobar algun parabolts posat. Per la manera com posava els pitons, a mi em sembla que sí.

Amb en Roger conversàvem a la reunió i responíem esporàdicament al company, o li enviàvem material. Quant a la logística, escalar via llarga en cordada de tres resulta més pràctic. L'inconvenient és que cadascú només escala un terç de la via. Els avantatges són molts: més probabilitats d'arribar al cim sense estressar-se o enfadar-se amb el company, rapidesa i seguretat en les maniobres, i constantment hi ha un

**Ressenya
de la via
Arrels del cel.**

company escalant. Sapigueu disculpar-me si em poso tècnic, però respecte a aquest últim punt, com que anàvem amb dues cordes d'onze mil·límetres, jo podia desfer el llarg de la xemeneia pausadament, mentre en Roger pujava a la reunió d'en Joan Maria per la corda lliure i començava a escalar la següent llargada. D'això se'n diu escalar sense descans. Sí, senyor! Cal, però, una bona muntanya de material de reforç i, sobretot, tenir les coses més o menys apamades. Si em trobeu pel Centre, em podeu preguntar quin record en tinc, d'aquesta escalada. Encara que, posats a fer, ja us ho dic ara: «*Aquello fue muy duro...*».* Finalment havíem trobat la via, partint de l'única reunió que ha quedat de l'«Escanyapobres». Tres parabolts massa temptadors per a no fer-ne cas, i, per què no dir-ho, providencials.

El segon bivac vam gaudir-lo força. No feia vent; la nit, estelada, i la lluna més tard. Tornàvem a sopar les orenetes, en una terrassa a uns cent metres del cim i es respiraven moments de victòria, de tenir-li el peu el coll, a la via. Sota la tartera, al bosc, vèiem les llumetes de mas Carlets. A la masia refugi hi havia moviment. Per uns instants em va semblar que hi baixàvem, l'armàvem amb un bon vi a la vora del foc i ens divertíem amb les muses del Montsec. Proper al deliri, immers en la disbauxa imaginada, vaig rebre una sotragada que em va fer volar per sobre el bosc i travessar la imponent muralla fins a enfocar la vista cap a l'olla de te calent amb regust de tonyina que em passava en Roger. Mentre feia els glops que em tocaven, vaig intentar tornar a la gatzara i la xerinola sense èxit.

Vam haver de fer un esforç per a tallar la tertúlia matinal i reprendre l'escalada. Ens posem a xerrar i ja ens hi quedaríem; com si no ens adonéssim que falten tres llargs. Comencem a estar cansats i es nota. Les plaques finals d'aquest esperó són fantàstiques, encara que reservades als «lolos»* si pretenem fer-les mig en lliure. Ja arribàvem i s'havia d'anar amb peus de plom: era el moment més delicat de l'ascensió. Fas el cim per unes canals ronyoses

de tercer que poden matar la paciència d'un sant. I no es tracta de pujar fins aquí dalt per acabar esbatussant-se. Vam decidir remuntar els «petrolls» petés qui petés i amb calma. En Joan Maria i en Roger els estiraven des de la reunió i jo acompanyava per la corda fixa, empenyent, barallant-me amb les branques i lluitant contra la sorra que m'entrava als ulls. En moments tan agradables vaig somiar-me amb un ganivetot* estil «Indiana Jones» i unes ulleres de sol del pla «Martini Boy». Res tan lluny de la realitat.

Mitja hora i tots tres dormint al sol de la tarda, intuïnt la posta. Immobils, entre tan material, podia semblar-te que t'havies convertit en un «petroll». Això fins que després de recollir-ho tot ens els vam carregar a l'esquena. Va ser quan les diferències es van fer paleses: nosaltres a caminar, els «petrolls» a gaudir de la passejada.

Baixant pel camí, tot veient les pedres foradades* penjant dels arbres com espases de Dàmocles sobre els nostres caps, vaig pensar: «quanta mística a la paret de Catalunya i que bé haver deixat la pell a la Columna d'Orió».

Baixàvem pel camí, avall, trepitjant fort, tan carregats. Pas a pas, deixàvem enrere el vertigen, les tarteres, el bosc i el verd fred del pantà.

Algunes paraules de l'argot escalador

Zèfir: Ventijol de ponent que tot sovint deixa de ser-ho per a transformar-se i refredar-te les orelles.

Corder: Xai a les terres del Montsec.

Pati: En l'argot del món dels grimpaïres, designa el precipici, la sensació de vertigen sota els peus (la cagarel·la).

Xatín: Dit del company dormilega que no vol ni sentir parlar de llevar-se, esmorzar i posar-se a escalar.

Ressenya d'escalada: Dibuix de la paret amb el recorregut dibuixat, no fos cas que et perdessis.

Petrolls: «Neologisme» de l'argot dels escaladors. El «petroll» fa referència al fardell o pallet (en castellà, *petate*) que s'arrossega penosament per la paret durant les escalades de més d'un dia. La bro-

ma va sorgir de la necessitat d'escriure el mot català en els articles de la revista *Muntanya*. Gens satisfets amb les paraules *pallet* i *fardell*, calia cercar-li un nom més pesat i potent, «petroll», per exemple.

Parabolts: Peça per a assegurar-se sense risc de ruptura. La via «Mataarrels», equipada des de dalt, va ser desmuntada perquè restava atractiu i compromís a l'escalada. Actualment, surten els espàrrecs de la paret on abans hi havia parabolts lluints.

«Aquello fue muy duro»: Expressió amb «conya marinera». La utilitzem per a fer burla quan un company ens explica una «batallada de paret».

«Lolo»: Escalador realment expert que acostuma a passar sense problemes aparents per on d'altres les passem magres.

Ganivetot: Ganivet gegant, la millor eina en les aproximacions selvàtiques.

Pedres foradades: Fan de fites al camí que baixa de la paret just per sobre del prat d'acampada. Les hi han posat els escaladors al llarg del temps. No deixen d'irradiar un cert misteri.

Al bell mig de l'esperó, la paret va més enllà de la verticalitat i de seguida ens trobem penjats al buit.

De Ripoll a Ribes de Freser per Sant Amanç

**Jordi Werner,
Ramon Barnadas**

Un interessant itinerari clàssic del Prepirineu ripollès descrit amb gran precisió i riquesa de detalls. Per a tornarhi i assaborir l'excursió amb calma.

Comencem aquesta excursió a Ripoll, una vila amb un gran contingut històric i monuments de gran valor artístic, com el monestir.

Estació de la RENFE a Ripoll (688 m). Sortim al carrer del Progrés i ens dirigim cap a l'esquerra. Al cap de cinc minuts tombem a la dreta per la carretera d'Olot. De seguida, i a mà esquerra, girem pel carrer de la Indústria. Una breu pujada ens porta a la capella de Sant Miquel de la Roqueta. Aquesta capella modernista va ésser construïda el 1912 per Joan Rubió i Bellver (1871-1952). Deixeble i col·laborador de Gaudí, la seva obra pertany a la generació final del modernisme. Entre altres, destaquen els edificis de Barcelona (casa

Golferichs, el Frare Blanc), Igualada (asil de vells), Mallorca (algunes cases de la colònia Güell, Banca de Sòller) i Raïmat (cellers Raventós).

Seguint el mateix sentit baixem pel carrer del Raval de l'Hospital. A mà dreta un rètol ens indica que les escales que veiem porten a la font de l'Amoroset (si volem proveir-nos d'aigua, hi podem arribar en menys de cinc minuts per un caminet de terra). Després de travessar el final del carrer per un arc, trobem el pont d'Olot. El travessem i a l'altre costat seguim el marge dret del Ter pel carrer de Mossèn Cinto Verdager. Havent passat una font pública, el carrer s'estreny. Poc més endavant pugem per les

escales del primer carrer que trobem a l'esquerra.

00.15 h. Carretera de Ripoll a Sant Joan de les Abadesses (C-151). Som a l'altura d'un pas de vianants. El passem i, ja a l'altre costat, continuem cap a la dreta (NE), allunyant-nos del nucli de Ripoll. Immediatament trobem la pista de pujada la cementiri. La seguim amunt, deixant als costats diversos camins secundaris, fins al pla davant l'entrada del cementiri. Aquí neixen tres camins. Prenem el del mig, que s'enfila directament per un contrafort (NW) i pugem sense desviar-nos pels petits camins que porten a les feixes. Davant, dalt d'un turó, podem veure l'ermita de Sant Roc. (També podeu prendre la pista ampla de la dreta del pla del cementiri, que s'enfila suaument i fent marrada per una petita vall. Seguint sempre en pujada la pista principal, i passant en ocasions a frec de masies, arribareu en 30 minuts a un transformador elèctric). De pujada podem observar tot un seguit de terrasses que aprofiten tots els vessants de la vall per al conreu. El terreny s'ha guanyat al bosc primigeni.

00.30 h. Transformador elèctric. Som al costat d'un bosquet de pi roig, en un revolt d'una pista. La seguim amunt. Durant la pujada podem apreciar estrats inclinats de conglomerat més resistent a l'erosió que els adjacents, d'argila. En l'aspecte geogràfic, tot l'itinerari progressa vers el N a través dels Prepirineus. En l'aspecte geològic podem dir que se situa a la unitat Sudpirinenca Central, i travessem unes estructures encavalcades i plegades durant el cicle alpí (Mesozoic i Terciari) i modelades fortament durant el glacialisme del Quaternari. Tot just després d'un revolt a l'esquerra de 180°, arrenca, a mà dreta i flanquejat per roures, un camí. Preneu-lo.

La pista que abandonem mena en dos minuts a la masia i a l'ermita de Sant Roc, situades al cim del mateix nom. L'ermita, que és de construcció recent i està arrebrada amb ciment, no té aspectes arquitectònics importants.

El camí s'orienta al N i puja pel costat de blocs de gres fracturats

Santa Maria de Vidabona i la serra Cavallera al fons.

mecànicament per la intempèrie. Travessem dues tanques de fusta i comencem a baixar seguint sempre la pista principal, deixant als costats les secundàries. Contrastant amb el vessant S, al N del turó de Sant Roc s'estén un bosc de pi roig, acompanyat de boix, avellaner, arç blanc, maduixeres, viola boscana...

00.50 h. Coll de Baups. Cruïlla. Un pal indicador malmès ens mostra, amb prou feines, el camí que per coma Llivosa duu a Ripoll (SE). En sentit contrari veiem les masies de Baups i Casadesús. Prenem la pista que queda enfront d'aquella per on hem sortit (NE), seguint així el sentit de la marxa. Després d'una pujada suau arribem a una petita clariana. Abandonem el camí, que la voreja per l'esquerra, i ens dirigim cap al fons del pla. D'aquí surten dos camins. Prenem el de l'esquerra. A poc a poc s'enfila per un estrep de la serra de Vidabona, entre el puig Duran i el torrent de Can Maiols, que es veu al fons de la vall. Trobem una bifurcació. Seguim per la dreta. Després d'una estona el camí canvia de vessant, però ràpidament torna al de ponent per a trobar, més endavant i simultàniament, uns desviaments poc marcats a esquerra i dreta (aquest darrer duu a les ruïnes de ca l'Adroguer). Cal seguir recte pel camí principal, ben marcat, i sense perdre altura.

01.25 h. Collada del Gorg de l'Olla. Arribem a un aollidor pla herbat cobert de pins. El travessem en diagonal, cap a la dreta, i seguim cap al N pel vessant E de la serra de Vidabona. Al cap de tres minuts es despenja un petit camí per la dreta, que deixem. Dos minuts després sortim al coll de Camp Roig i comencem a pujar fent ziga-zagues per un terreny calcari pedregós. Al principi el camí no està gaire marcat, però es delata a mesura que entrem en un bosc mixt de pi roig, roure i algun faig ocasional. Finalment s'orienta a l'E i arribem al proper coll.

01.40 h. Coll d'en Lleona. A partir d'ara el camí baixa, planeja i torna a pujar per una zona pedregosa. Podem apreciar les parets calcàries amb vetes de calcita que que-

den a la nostra esquerra. La composició del terreny ha canviat des del gres i les argiles presents a Sant Roc. Mentre avancem se'ns fa visible un contrafort a l'E, on es troba el collet d'en Batista. Seguim pel camí, poc marcat a estones, dirigint-nos cap a ell. El terreny es fa més sec i apareixen els primers ginbres i aranyoners. La zona, si tenim sort, també és adequada per a l'observació de rapinyaires.

Arribats al coll gaudim d'una àmplia vista: el torrent de Vidabona al S, els contraforts de la serra Cavallera i el torrent de Ribamala a l'E, i la serra de Sant Amanç al N. Cap aquí, i en primer terme, veiem les ruïnes del mas de Vidabona, vers on ens dirigim.

Consta de dues grans edificacions de dues i tres plantes. Actualment està en estat ruïnós, tot i que encara ofereix aixopluc. És documentat des de l'any 1607. El 1955 encara era utilitzat, només durant l'estiu, per un pastor. Una vegada el deixem enrere, de seguida tro-

bem a mà esquerra una font, no gaire recomanable, tota voltada de feixos. Just a sobre, a tocar, tenim les restes del santuari de Vidabona.

02.15 h. Santa Maria de Vidabona (1.270 m). Edifici romànic, en molt mal estat de conservació, d'una sola nau que tenia volta de canó. L'absis està orientat al NE, i l'extrem SW està unit a l'antiga rectoria, amb la qual es comunicava pel cor. El document més antic que l'anomena com a parròquia data del 1024. Probablement fa referència a un altre edifici precedent, ja que la bibliografia situa l'actual en el segle XII. La seva importància fluctuà amb les crisis demogràfiques: el 1592 passà a dependre de Sant Julià de Saltor, d'on s'emancipà el segle XVII en esdevenir santuari. A partir d'aleshores se celebrà un aplec els dilluns de Pasqua, però va tornar a perdre influència, passant a ésser novament sufragània de Saltor a mitjan segle XIX. Fou abandonada completament l'any 1930. Des de llavors la seva deterioració ha estat molt

El Comabona s'acomiada fins l'endemà.

**Vora els plans
de la Maçana,
sota el Taga.**

ràpida. La volta s'enfonsà l'any 1969. En el seu llibre, D. Pi recull llegendes i curiositats al voltant de Vidabona, així com la «polèmica» sobre l'actual (i sembla que errònia) localització de la imatge de la Mare de Déu de Vidabona al museu Episcopat de Vic.

Continuem cap al N, perdent altura, en direcció a una propera faixa rocallosa, que superem per un grau. Una vegada passem a l'altre costat, ens trobem sobtadament al mig d'una fageda que conté, a tocar del camí, un faig de proporcions notables. La humitat i l'ombra d'aquest indret contrasten amb l'entorn S del santuari de Vidabona. Seguim pel camí que volta el turó de Vidabona pel costat E. Després d'una breu pujada planegem cap a l'W. Arribats a un abeurador pugem entre boixos per un bosc poc atapeït fins al proper coll.

02.40 h. Coll del Vent. Prat de dall situat entre el turó de Vidabona (S) i la serra de Sant Amanç (N). A l'W veiem el coll

de Canyamars amb el Pedraforca com a rerefons. A l'E observem el coll de la Tuta i la pista que porta a coll de Jou. Per retrobar el camí descendim en direcció W seguint el límit N entre el prat i el bosc de la serra de Sant Amanç. Ja en el camí, després d'una breu i suau baixada, planegem per un bosc de faig i pi roig fins a trobar-nos amb el revolt d'una pista. La seguim amunt i en menys de deu minuts arribem al coll de Canyamars i a Saltor.

03.10 h. Sant Julià de Saltor (1.969 m). Església romànica del segle XI. Al llarg del temps ha estat molt modificada: Conserva la volta de canó, però va perdre l'absis en una ampliació que va allargar la nau. Al costat W, pel cor, està unida a l'antiga rectoria de tres plantes i a la torre de planta quadrada. El terme de Saltor apareix esmentat l'any 890, encara que no es fa cap referència a l'església. La rectoria s'aprofità com a refugi el 1959, i a partir d'aleshores se celebra aquí l'aplec que abans es feia

a Vidabona. En poc temps, però, tot l'edifici ha esdevingut la ruïna que és en l'actualitat. Pocs metres més enllà de Sant Julià trobem la masia de Saltor, que consta de tres edificis: l'antiga residència, el del ramat i el de la pallissa. La residència està edificada sobre una penya, aprofitant el desnivell per a enlairar-se fins a tres pisos. L'any 1945 encara era habitada i en l'actualitat roman tancada, i s'empra com a borda. Situats al costat N del santuari comencem a pujar pels prats en direcció al puig de Sant Amanç. El camí que hi puja és al límit de les feixes herbades amb els boixos. Al cap de cinc minuts trobem un trencall a l'esquerra cap al coll de Corones. El deixem i seguim en direcció NE, cap al puig.

03.35 h. Collet. El camí tomba a l'esquerra i continua pujant. Arribem en cinc minuts al faig gros, situat a pocs metres a l'esquerra del camí. Seguim amunt en constant pujada.

03.50 h. Canal. Som a l'entrada d'una curta canal pedregosa. Tot just sortir-ne, el camí, mig desdibuixat, tomba a l'esquerra i es troba, immediatament, amb la font del Pi. El tronc buit que abans feia de receptacle descansa al costat del bidó que l'ha substituït, i que serveix per a dur l'aigua fins a Saltor mitjançant una llarga mànega. Continuem amunt per situar-nos de seguida en un pla. Cal destacar que, durant la pujada, el bosc de pi roig s'ha enriquit de faig i pi negre. La varietat vegetal se'ns fa descarada a la mateixa font del pi: està a l'ombra de gatsaules. Aquest arbust del grup dels salzes té una fulla peculiar, amb un revers gris amb pèls fins i corbada a la punta.

03.55 h. Pla. Tenim davant mateix un rocam que la llegenda atribueix a les restes del castell de Sant Amanç, precipitat aquí des del cim de la serra. En els petits plans que ens envolten és fàcil veure una gran varietat de flors boscanes: la prunel·la, amb un viu color blau violaci; els olorosos clavells, blancs o rosa, de pètals retallats; els trèvols, fàcils de reconèixer per les fulles trifoliades i pels glomèruls de floretes menudes i rosades. Des d'aquí podem optar per pujar o no

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

REFUGI D'AMITGES

Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici

NÚRIA GARCIA I QUERA

Quaranta-tres itineraris que descriuen ascensions a cims, aproximacions a d'altres refugis de la zona, crestejades, traveses... Un reguitzell de possibilitats, sempre des d'Amitges, que permeten trepitjar la muntanya quan la neu ja s'ha fos.

MONT-ROIG - CERTASCAN (Vall de Cardós)

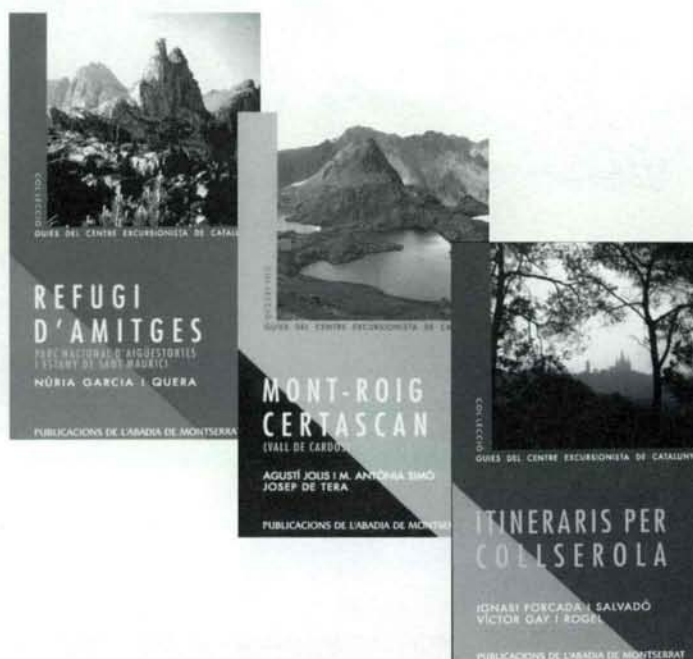
AGUSTÍ JOLIS, M. ANTÒNIA SIMÓ I JOSEP DE TERA.

Entre el Mont-roig a ponent i el Certascan a llevant, reis de la regió, s'estén un enfilall de cims de gran caràcter muntanyenc.

ITINERARIS PER COLLSEROLA

IGNASI FORCADA SALVADÓ I VÍCTOR GAY ROGEL

Un seguit d'itineraris escrits per a donar a conèixer la Serra de Collserola i per a facilitar-ne les caminades. Itineraris d'una gran bellesa paisatgística, de poca dificultat i que es poden fer tots en menys de quatre hores, és a dir, en un matí o una tarda.

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Ausiàs Marc, 92-98 Int. - Fax 247 35 94 - 08013 Barcelona
Distribució: L'Arc de Berà, Centre Difusor d'Edicions Catalanes - Comandes i administració:
Polígon Montigalà, Bèlgica, 6 i 7 - Tel. 465 30 08 - Fax 465 87 90 - 08917 Badalona

La revista inclou:

- * Itineraris d'excursions a peu, en bicicleta tot terreny, en esquís.
- * Articles sobre alpinisme.
- * Reportatges sobre muntanyes i països llunyans.
- * Articles sobre història i fets de l'excursionisme.
- * Dossiers i treballs sobre medi ambient i defensa de la natura.
- * Informació sobre llibres, guies i mapes que surten al mercat.
- * Vies d'escalada.

MUNTANYA publica sis números de cinquanta-dues pàgines (Din A4), impreses sobre paper ecològic de qualitat, en color i en blanc i negre.

La primera revista
excursionista catalana

MUNTANYA

Membre de l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC)

ARXI
DEL CENTRE EXCURSIONISTA

Font la bugada al esfareig de Prades (Baix Camp). Foto: A. Darnans.

font la bugada al safareig de Prades (Baix Camp). Foto: A. Domínguez

Horari d'atenció al públic:
de dilluns a divendres de 10 a 14 h i dimarts i dijous de 18,30 a 21 h

- * Sala de treball per a ordenació i classificació de material.
- * Sala de conservació i arxius d'originals.
- * Laboratori.
- * Equip de tractament digital de les imatges: digitalització, retoc fotogràfic, gravació de CD ROM.
- * Servei de còpia i ampliació.
- * Reproducció de positius paper.
- * Reproducció de transparències positives blanc i negre.
- * Còpia i reproducció de negatius.

Cognoms _____
 Nom _____
 Adreça _____
 Població _____ Codi postal _____
 Se subscriu a la revista MUNTANYA (sis números l'any), a partir de l'any _____,
 amb la quota anual de _____ pessetes (IVA inclòs).
 Barcelona, de de Signatura _____

Senyors del Centre Excursionista de Catalunya

Els prego que, d'ara endavant, el rebut anual de subscripció de la revista MUNTANYA sigui presentat a:

Banc / Caixa _____

Agència _____ núm. _____

Adreça _____

Població _____ Codi postal _____

Número de compte corrent

Número de llibreta d'estalvi

Nom del titular del compte o llibreta _____

Signatura

Barcelona, de de

al cim. Si volem evitar la pujada al puig de Sant Amanç girem a l'esquerra (W) i en deu minuts arribem al pla de Pena. Per pujar al cim ens dirigim a l'E. De seguida apareix a l'esquerra un trencall, indicat amb marques de pintura, que duu al cim per una pujada pronunciada en uns quinze minuts. Seguim, però, cap a l'E pel camí indicat com a incorrecte, que, amb una clara traça, primer puja lleugerament i després planeja. Durant aquest trajecte estem caminant per sota al cim per una faixa amb vistes al S, deixant a la nostra esquerra la mola que constitueix el cim. Després d'una estona sense perdre altura, abans d'iniciar la baixada franca per l'extrem de la serra, ens trobem amb una petita clariana. A l'esquerra un pi amb grans senyals indica el trencall que cal prendre. Poc fressat només al principi, el camí s'endinsa cap al N en el bosc de pi negre en direcció a una paret calcària, s'hi enfila i s'orienta després vers ponent. Ràpidament guanyem la part superior de la serra i, travessant uns boscos esclarissats de pi negre en direcció W, arribem a una clariana amb una taula. Darrere, sobre les roques culminants, tenim la creu del cim.

04.15 h. Puig de Sant Amanç (1.854 m). Som al cim de la serra on, per primera vegada en tot el recorregut, tenim un panorama obert cap al S. Podem identificar molts cims i serralades (el Montseny, els rasos de Peguera, Ensija, el Pedraforca, el Comabona, el Puigllançada) i poblacions com Sant Joan de les Abadesses a l'E, Campdevàrol, traient el cap a l'W, i Ripoll al S, des d'on podem traçar tot l'itinerari que hem fet. Encara que no s'ha trobat cap mena de vestigi arqueològic, s'acostuma a situar al cim el castell de Pena, residència dels senyors d'Ogassa. El castell, que està documentat des de l'any 1024, deixa de constar a finals del segle XIV, i és possible que la seva capella donés el nom a la muntanya. Les llegendes, però, parlen d'un rei bagauda anomenat Armand (els bagaudes eren esclaus, colons agrícoles i camperols pobres i lliures revoltats contra els grans propie-

taris i el poder de l'Imperi Romà; la revolta arribà a la província Tarraconense durant el segle IV) de la invasió d'aquestes terres pels gots, que el mataren, i de la seva filla, de qui s'enamorà l'assassí del seu pare. Tot això, a més, enllaçat amb les coves de Ribes i el Forat de Sant Ou. Situats a la taula i orientats al N, trobem, a l'esquerra, el camí que baixa al pla situat sobre la font del Pi. Nosaltres, però, caminem en direcció N pel pla. A uns deu metres el camí es fa evident i es dirigeix cap a ponent, perdent altura, seguint l'aiguavessant de la serra.

04.25 h. Pla de Pena. Ampli i cobert de pins, aquest pla es troba a l'extrem occidental de la serra. Pel S arriba el camí procedent de la font del Pi. Al N, a la vora d'on hem sortit al pla, es troba el camí que mena al coll de Jou. El prenem. En el vessant N trobem una fageda amb joliu, la qual ens acompanya durant tota la baixada. Al final, quan girem definitivament cap a l'E, el pi torna a apàixer. Durant la baixada, el Taga omple tota la part dreta de la nostra visió; a la resta destaca el Puigmal.

04.45 h. Coll de Jou. Situat entre el Taga i Sant Amanç, en aquest ample coll amb prats tenim, a tocar i cap a l'E, el refugi forestal Sant Jordi. A sota i més lluny, es veu l'església romànica de Sant Martí d'Ogassa (s. XI). La serra

Cavallera s'estén cap a llevant i, quan s'orienta lleugerament al nord, ens permet veure l'alta Garrotxa, on destaca la clara silueta del Bassegoda. Tancant el panorama, i si tenim un bon dia, podem veure el golf de Roses. Trobem la freqüentada pista de Bruguera. La prenem cap a l'esquerra en direcció NW, deixant-ne una de secundària que, per sota nostre i en sentit contrari, s'endinsa en els boscos de l'obaga de Sant Amanç. Al cap de deu minuts trobem a la dreta la font Llavina. Continuem resseguint el vessant del Taga en clara baixada. Bruguera apareix sota nostre. Durant el recorregut per la pista podem observar el canvi brusc de vegetació que passa a ser, d'un herbassar majoritari de sòl humit al peu del Taga, un bosc de pi negre a mesura que baixem de cota.

05.25 h. Revolt (1.460 m). Arribem a un revolt a l'esquerra molt tancat (180°) que adreça la pista cap al S, cap a Bruguera. L'abandonem. Sortim per la part inferior del revolt en direcció N per uns prats de relleu suau. Sense canviar pràcticament de cota arribem al llinar d'un bosc de pi negre delimitat per una tanca. La travessem per un pas que dona origen a una pista per on iniciem la nostra baixada.

05.35 h. Camí. Se'ns uneix per l'esquerra un camí procedent de Bruguera. Seguim en el mateix

Darreres llums sobre la vall de Ribes pentinades per la serra de Montgrony.

**A dalt,
el puig
de Sant Amanç
des del collet
d'en Batista,
amb Vidabona
en primer
terme.**

**A baix,
la masia
de Saltor
i Sant Julià.**

sentit. Podem veure sobre d'uns prats, i allunyats del camí, uns antics barracons de mines.

05.50 h. Plans de la Maçana. Som a l'extrem NW del Taga. La vista sobre el Pirineu és ara completa: veiem des del seu extrem oriental fins a la collada de Toses. Al davant tenim el Balandrau, i la bretxa de les gorges de Núria ens condueix la mirada al circ que envolta la seva vall. La pista comença a davallar, primer cap al N i després al NW per una llarga recta. Tot seguit comença a fer llaçades. A l'interior d'una d'elles apareix

un búnquer casolà vigilant no res. Seguim davallant. El descens va acompanyat d'un canvi de vegetació. Ara trobem pi negre i, més avall, comença a aparèixer l'alzinar.

06.15 h. Revolt. Al segon revolt a l'esquerra, on apareix un camp a mà dreta, abandonem la pista per tal d'evitar posteriors marrades. Baixem, en fort pendent (N), pel límit del camp amb el bosc tot seguint una tanca de filferro. Continuant en el mateix sentit travessem un bosquet de pins i, després de deixar enrere una ba-

nyera abeurador, sortim de nou a la pista.

06.20 h. Pista. Continuem descendent i immediatament trobem una cruïlla vigilada per un altre búnquer ensopit. Girem a l'esquerra. Ara el bosc és de ribera i ens veiem voltats de freixes, bedolls, gatsaules, faigs, avellanoses, verns...

06.40 h. Masies de la Maçana. Seguint sempre avall per la pista principal arribem a la primera construcció. Travessem el veïnat per la pista, que ara és de ciment, i en deu minuts sortim a la carretera de Ribes de Freser a Bruguera. Tirem avall en direcció a Ribes. Un cop travessada la via del cremallera a Núria, sortim a la plaça d'Àngel Guimerà. La carretera N-152 queda davant. Seguint-la cap a l'esquerra trobem, en cinc minuts, l'estació del ferrocarril i la del cremallera.

07.05 h. Estació de la RENFE i del Cremallera de Núria (905 m).

Cartografia

Mapa Comarcal de Catalunya. El Ripollès. Escala 1:50.000. Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona 1993.

Taga Serra Cavallera. Escala 1:20.000. Editorial Alpina. Granollers 1996.

Bibliografia

P. CATALÀ, *Llegendes dels castells catalans*, Rafael Dalmau (1983).

J. COLOM, *Sant Amand* (1963).

J. COLOMER i M. SERRA, *El Ripollès: Coneguem l'entorn de Campdevànol*. Grup Excursionista de Campdevànol (1994).

Gran Enciclopèdia Catalana. Ed. 62 (1971).

Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Osona, el Ripollès. Enciclopèdia Catalana (1981).

D. PI i TRAMUNT, *Santuàries muntanyencs del Ripollès*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1985).

M. D. SANTANACH i P. COSTA, *Els masos d'Ogassa i la seva gent*. Ajuntament d'Ogassa. Palahí AG (1994).

Carros de foc, una nova alternativa

Xavier Serratosa

Entre les comarques del Pallars, la Ribagorça i la Vall d'Aran, una de les zones més conegudes del Pirineu català, aquest any s'inicia una nova modalitat de travessa anomenada Carros de Foc.

No és més que l'intent de donar a conèixer i popularitzar el que els guardes dels refugis de la zona van iniciar fa uns quants anys. En concret tot començà quan els de la Colomina, en un intent de fer la travessa dels vuit refugis (Saboredó en aquells moments encara no estava guardat) en menys d'un dia, i aprofitant la lluna plena, aconseguiren fer-la en dinou hores. Fins aleshores tot havien estat petits reptes per a anar d'un refugi a un altre. Aquest fet no va passar inadvertit per a la resta de guardes: l'any següent foren els del refugi Ventosa i Calvell els que intentaren fer el mateix, aquest cop en disset hores. A partir d'aquí, i any rere any, s'han succeït diverses sortides dels guardes d'altres refugis amb l'ànim d'aconseguir fer la travessa en el millor temps possible. L'estiu del 1999 l'Enric Lucas aconseguí fer-la en onze hores i deu minuts.

La prova

Arran de tot això sorgeix la idea d'obrir-ho a tothom, en la mesura de les possibilitats de cadascú. És per això que s'estableixen dues modalitats: *Open* i *Sky-runner*. La primera està dirigida a gent que vol fer la travessa sencera d'una manera més tranquil·la i al seu ritme, mentre que la segona ja és per a gent més entrenada que la vulgui fer en menys de vint-i-quatre. Per tot això s'ha muntat una infraestructura i normativa aprofitant la xarxa de refugis de la zona. La informació necessària al respecte podeu trobar-la en el tríptic adjunt a aquesta revista o bé en la

pàgina web www.carrosdefoc.com. Així, doncs, el que millor us pot oferir un servidor en aquest article són les sensacions que vaig viure el dia que la vaig fer.

L'Enric de la Colomina feia dies que ens animava a intentar-ho junts. Teníem a la memòria el rècord dels del Ventosa i Calvell, que ho havien aconseguit l'any anterior en només disset hores. Per la meua part no veia gens clar que pogués ni tan sols acabar la travessa sencera, però la veritat és que durant l'estiu m'havia entrenat força, caminant dia sí, dia no, i potser aquell era el millor moment per a intentar-ho. Feia dies que en Joaquim Olmo estava obrint i equipant vies d'escalada per la zona i va ser ell qui em va acabar de convèncer: havíem de sortir i provar sort, en cap moment no sortiríem per fer el millor temps -això significava patir-, però, si més no, ho havíem de provar.

L'hora de la veritat

Era el 2 de setembre de 1990 quan vam començar. L'Enric havia sortit del refugi Colomina cap a les onze de la nit i arribava al refugi Blanc poc abans de les dotze. Ara no hi havia possibilitat de fer-nos enrere: a les dotze i deu v a m sortir tots tres del refugi Blanc, en Joaquim, l'Enric i jo.

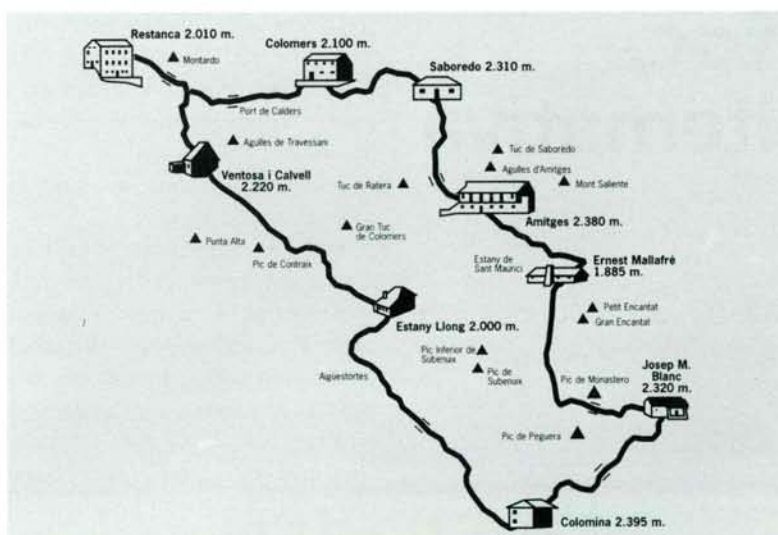
Duíem sabatilles esportives, una motxilla petita, una ampolla d'Isostar barrejat amb te, frontal i piles alcalines. Només sortir, l'Enric em diu:

—Passa tu davant, que això és casa teua.

Recordo la pujada al coll de Monestero com de les més frenètiques que he fet mai, però per por de fer el ridícul no podia abaixar el ritme: vaig portar aquells dos enganxats al darrere, sentint la seva respiració al clatell tota l'estona. Un cop al coll, i sense parar, comencem a córrer muntanya avall fins al refugi Mallafré. Recordo que durant la baixada el frontal del Joaquim i el meu no il·luminaven ni la meitat del de l'Enric, així que va ser ell qui va anar davant tota l'estona. Més tard ens va explicar que, a part de les bombetes halògenes, portava unes piles russes de no sé quina expedició, que devien portar urani i de les quals aquí estava prohibida la venda.

Després de deixar una nota al refugi Mallafré, on quedés constància de la nostra estada —l'Àngel, el guarda, estava dormint i, com que no era sensible a aquest tipus de mogudes, despertar-lo no semblava una bona idea—, sense perdre més temps ens enfilem per la pista que ens portarà a Amitges. Tinc moltes ganes d'arribar-hi: en aquest refugi està previst fer una parada, menjar una mica i, a més, ben segur que el meu bon amic Valentí ens està esperant. Em fa l'efecte que pateix més per mi que jo mateix. Poc abans d'arribar-hi, en un lloc conegut com la Font, vaig uns tres-cents m e -

Esquema del recorregut.

tres darrere dels meus companys i començo a notar que les cames em fan figa. En aquells moments, i amb els dos últims pujadors d'Amitges em dic: «Això s'ha acabat; no podré seguir el ritme dels altres dos». Finalment aconseguixo arribar al refugi. Tal com m'imaginava, en Valentí ens està esperant per donar-nos el que necessitem. De seguida em pregunta com vaig. La meua resposta no és altra que:

—Estic fet caldo. Sortiré, però és probable que d'aquí a poc em faci enrere.

Després de confirmar que el refugi estarà obert per si de cas, i d'una petita estona de descans, sortim vers Colomers.

Al cap d'una estona de caminar noto com els meus companys han abaixat una mica el ritme. El petit descans a Amitges m'ha recuperat més que no em pensava. A partir d'aquí i fins al refugi de la Restanca, passant per Colomers, si no fos per l'Enric i el seu coneixement del terreny, tant el Joaquim com jo hauríem perdut molt de temps o potser ni tan sols no hauríem acabat la travessa.

Són les sis del matí quan arribem al refugi de la Restanca. Tothom es lleva i el guarda ja està a punt per a servir els esmorzars. Mengem una mica. Quan ens disposem a sortir, l'Enric diu:

—Després de molts anys de fer muntanya he descobert que el millor calçat per a caminar és aquest.

I treu unes xancletes de platja de la motxilla. Davant la cara de sorpresa que devíem fer, afegeix:

—Tot l'estiu he estat fent de por-

tador i és el més còmode que he trobat mai.

«Ell sabrà», penso, i sense cap més comentari, comencem a caminar cap al refugi Ventosa i Calvell, on està previst parar a dinar. Per part meua, la recuperació en l'aspecte físic sembla que va per bon camí. Tornem a enfilar el coll de Oelhacrestada, que sempre es fa costa amunt quan justament s'acaba de baixar.

Poc abans d'arribar al Ventosa recordo haver trobat gent que acabava de sortir del refugi per iniciar la seva ruta. Recordo l'expressió d'estranyesa en veure'ns passar a aquelles hores del matí, corrent i venint de la direcció que ells prenen. A les nou del matí, un cop al refugi, ja ens esperava en Francesc Martínez, l'ajudant del Miquel. Precisament ell era el que l'any anterior havia fet els Carros de Foc en disset hores. Ens va preparar un dinar a base de pasta, sens dubte el que el nostre cos necessitava.

Una vegada descansats, vam sortir cap al coll de Contraig, que, una vegada travessat, ens abocaria al refugi de l'Estany Llong. Poc abans d'arribar al coll, l'Enric comença a quedar-se enrere amb seriosos problemes als peus, fet que tirava per terra la seva teoria del «millor calçat per a la muntanya». Després d'unes converses decidim que el Joaquim i jo anirem tirant i que ell aniria fent al seu ritme. La cosa semblava lògica, ja que ell ens portava una etapa d'avantatge. Així que, sense pensar-ho dues vegades, comencem el descens cap al Llong. Les forces estaven intactes després

del descans i de l'àpat al Ventosa. Quan arribem al refugi comentem al guarda d'aleshores, en Quim, el que li ha passat a l'Enric. Ens ofereix que prenguem alguna cosa, però com que sembla que el cos no necessita res més, decidim tirar endavant.

Iniciem el que per a nosaltres representa la penúltima etapa: de la collada de Dellui al refugi de la Colomina. Mentre ens apropem al coll els nostres cossos comencen a sentir manca de forces... «Havíem d'haver pres alguna cosa al Llong...». L'arribada a la Colomina es fa pesada i molt llarga.

Al refugi ens esperen per saber alguna cosa de l'Enric. La nostra prioritat és clara: necessitem menjar, estem en un punt de fatiga i d'esgotament que el nostre cos funciona tan bon punt té energia per a cremar. Ens preparen uns entrepans i, al cap de poc de menjar-los ja en notem els efectes positius. L'Enric, mentrestant, està descansant al Llong. No sap si podrà acabar la travessa. Per part nostra només ens quedava tancar la darrera etapa: la ruta de la Colomina al Blanc, que havia estat recurrent tot l'estiu, i que ara tenia clar que era del tot possible.

Sense perdre més temps sortim cap a casa. Un cop passat el coll de Saburó, i amb les dades horàries que en Joaquim havia anat prenent durant tot el dia, estem amb possibilitats de batre el record dels del Ventosa. Fem un últim esforç i ens dirigim cap al refugi Josep M. Blanc. Recordo que durant la baixada només pensava que «ho havíem aconseguit!». La infinitat de paisatges aleshores tan iguals com diferents, que en poques hores havíem vist i recorregut em feien sentir molt especial i plenament integrat amb tot allò.

No cal dir que l'arribada fou del tot apoteòsica. Poca estona després d'haver arribat nosaltres, se'ns va comunicar per ràdio que l'Enric finalment havia arribat a la Colomina.

Ara no em queda més que animar-vos a gaudir de la mateixa experiència, per bé que no cal que la feu en menys de vint-i-quatre hores.

La pedra dreta de la Casa Blanca

Antoni Mañé

Petita història del retrobament d'un menhir perdut.

En aquest article volem deixar constància que moltes vegades l'atzar ens proporciona l'ocasió de retrobar quelcom que es creia perdut.

Una mica d'història

L'any 1929 Amador Romaní i Guerra, conegut prohom i filantrop del nostre país, fundador de la fàbrica de paper que porta el seu nom a Capellades (Anoia), va publicar en la *Revista d'Igualada* del mes d'octubre d'aquell any una ressenya fent referència a un menhir descobert l'any 1922 per Mn. Pere Bosch, aleshores rector de la Pobra de Claramunt.

El monòlit es trobava plantat verticalment, però amb marcada inclinació a llevant, i situat al costat del camí carreter que des del castell de Cabrera d'Anoia portava a la masia de la Guitza, a un nivell inferior i a no molta distància de la masia anomenada Casa Blanca. Per aquestes circumstàncies se l'anomenà pedra dreta de la Casa Blanca de Cabrera.

Les mesures preses aleshores indicaven per al monument una alçària de 2,50 metres i una orientació de NW-SE.

Mn. Josep Batlle i Mauerrer, rector de la parròquia de Vilanova d'Espoia, població agregada al municipi de la Torre de Claramunt, redescobridor del monument i persona que ens va proporcionar el material gràfic per a la confecció del present article, va ser visitat pels volts de l'any 1970 pels germans Joan i Josep Enrich, membres del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, que cercaven el menhir publicat per Amador Romaní, al qual per aquell temps ja s'havia perdut el rastre i se'n desconeixia la ubicació.

Per encàrrec dels germans Enrich, Mn. Josep Batlle va endegar una enquesta entre la pagesia dels voltants de la parròquia, per si algú l'hagués

vist; així com ell mateix el va anar a cercar, amb resultats negatius en ambdós sentits.

Per aquells anys s'estava realitzant la restauració de l'església parroquial romànica de Vilanova d'Espoia per iniciativa de Mn. Batlle, així mateix s'arranjaven els voltants del temple, motiu pel qual s'havien adquirit alguns solars i una era abandonada.

Un cop posat més o menys al dia l'espai que seria zona verda, Mn. Batlle va creure convenient completar l'ornamentació amb la instal·lació d'una gran pedra en el jardí, i va recordar que prop del castell de Cabrera d'Anoia havia vist caiguda al costat d'un camí que s'estava urbanitzant, una gran llosa de pedra, que, a més, s'assemblava al menhir descobert per Mn. Pere Bosch aquell llunyà any de 1922.

Posat Mn. Batlle en contacte amb els propietaris de la parcel·la on es trobava caigut el monòlit, i davant de la seva més que probable destrucció si s'edificava el lloc, va sol·licitar d'aquests la permuta del probable menhir per altres lloses que ell portaria.

Arribats a un acord, es va traslladar la llosa mitjançant un camió grua a Vilanova d'Espoia, on s'instal·la en una plaça, davant i a una certa distància de l'absida de l'església.

Assabentats de la troballa i del trasllat, els membres del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada es presentaren novament al poble de Vilanova d'Espoia el 14 de juny de 1976, on per mitjà de la comparació de dades i fotografies antigues es pogué comprovar que el monòlit de la plaça de l'Església i la pedra dreta de la Casa Blanca de Cabrera eren el mateix monument.

Per a visitar el menhir

Si es vol visitar aquest menhir cal anar fins a Capellades i des d'allí pren-

dre la carretera que mena a Sant Quintí de Mediona, la qual seguirem 1,5 km fins a trobar un trencall que, després de recórrer tres quilòmetres, ens portarà a Vilanova d'Espoia, on, després de pujar a la part alta de la població, el trobarem davant de l'església de Sant Salvador, enmig d'una plantació de rosers.

Per haver estat redreçat en un altre indret fa actualment 2,20 metres d'alçària i té una amplada que varia des d'1,15 metres en el terç inferior a un metre en el terç superior. A poca distància hi ha desplaçat un tros esmossellat de la base del monument, per qual cosa l'amplada original d'aquesta part seria quelcom superior. El gruix màxim es de 60 cm.

En tornar-lo a aixecar es va cercar l'orientació original, que aproximadament devia ser NE 50°-SW 230°. Aquest menhir és un bloc allargassat de calcària amb perfil estel·liforme, que no presenta cap retoc intencionat, i que, definitivament instal·lat per a la posteritat, presideix l'antiga paller de l'era del Ton Quintana.

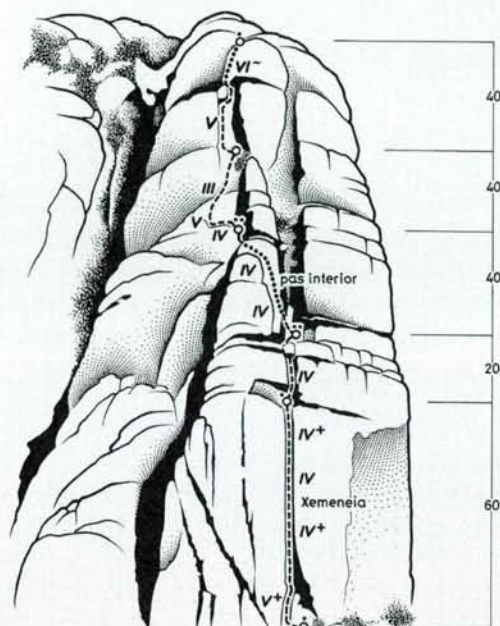
Bibliografia

- Amador ROMANÍ i GUERRA (1929). «Un nou menhir». *Revista d'Igualada*. Octubre. Any I, núm. 5.
- Josep BATLLE i MAUERER, pvre. (1983). *Petit i esquemàtic resum del treball de restauració-agencament de l'església parroquial, dedicada a Sant Salvador (Transfiguració del Senyor), d'estil romànic (s. XII), Vilanova d'Espoia, del municipi de la Torre de Claramunt, comarca d'Anoia, Arquebisbat de Barcelona*. Vilanova d'Espoia, 26-IV-1983, pàg. 19.

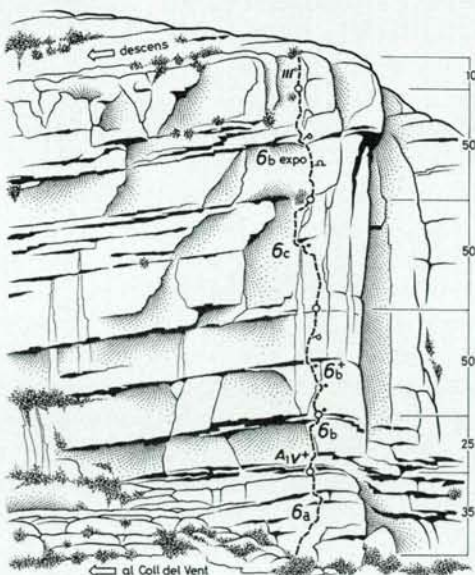
El menhir retrobat: la pedra dreta de la Casa Blanca de Cabrera d'Anoia.

**Serra del Cis:
vessant oest**

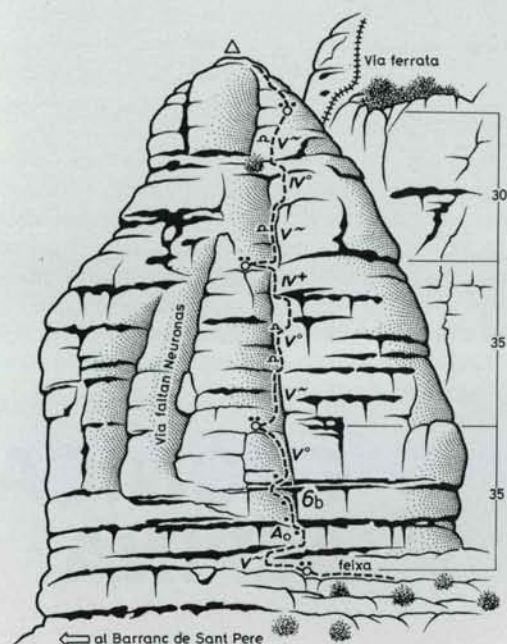
Via «Estricnina» (200 m, MD), 1a. asc. 30-IV-2000, per Remi Brescó, Luís Alfonso i Armand Ballart. Material: tascons i joc de friends.

**Serra del Cis:
paret sud**

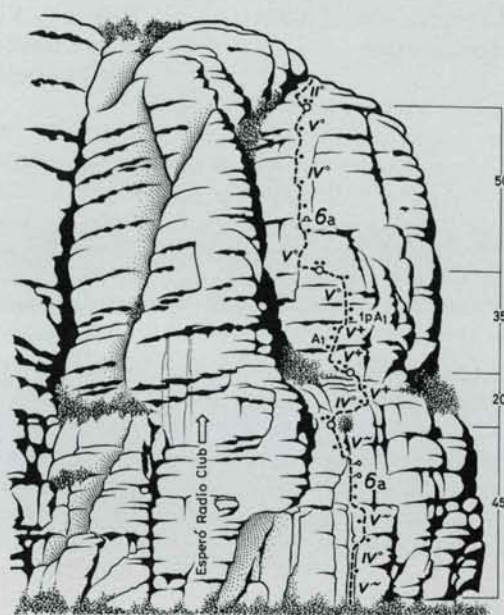
Via «Mascarra Connection» (220 m, ED), 1a. asc. 4-X-1999, per Christian Ravier i Vencent Seger. Material: 8 pitons variats, tascons i friends.

Congost de Collegats: moles del Pessó

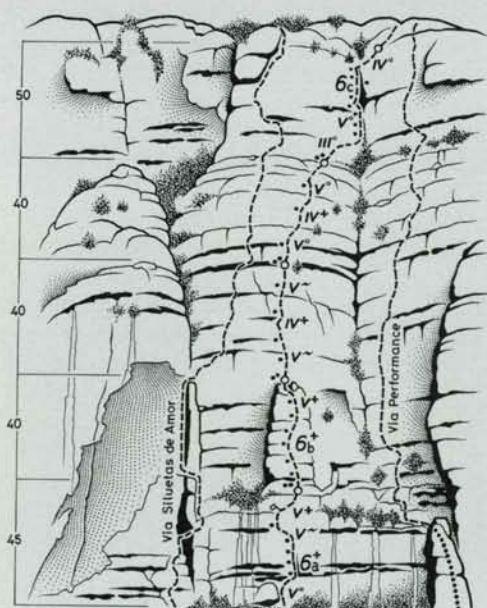
Via «Arcane» (100 m, MD⁺), 1a. asc. 23-IX-1996, per «Gute» i «Kolomof». Material: cintes llargues i algun friend.

Congost de Collegats: moles del Pessó

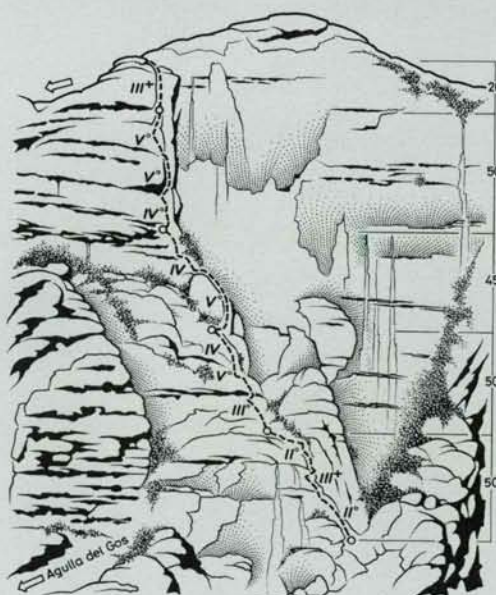
Via «Terra Ferma» (150 m, MD⁺), 1ª asc. 31-X-1999, per Remi Brescó (sol). Material: 10 cintes llargues (via equipada).

Congost de Collegats: moles del Pessó

Via «Vila Tranca» (215 m, ED⁺), 1a. asc. 24-XI-1998, per Tom i Marc Ollé. Material: 15 cintes llargues (via equipada).

Congost de Collegats: circ del Pessó

Via «Martín-Valls» (220 m, MD), 1a. asc. 29-XI-1997, per X. Martín i Ramon Valls. Material: joc de tascons i cintes llargues.

NOTÍCIES

a càrrec de Daniel Brugaroles

Col·lectiva del CADE a Mont-rebei

Durant les vacances de Setmana Santa, membres del Centre Acadèmic d'Escalada van fer una sortida conjunta a la paret de Catalunya. Malgrat la meteorologia, no gaire bona, es van realitzar un grapat d'itineraris clàssics, tot preparant-se per a les diferents activitats previstes per a aquest estiu.

El congost de Mont-rebei, al terme municipal d'Àger, comarca de la Noguera, és un marc idoni per a la pràctica de l'escalada clàssica de dificultat. Les seves parets de cinc-cents metres i l'aïllament del paratge demanen un compromís absolut.

Entrena't a la Fuixarda

Tocant al camp de rugbi de la Fuixarda, a l'Anella Olímpica de Barcelona, ja fa un parell d'anys que

s'ha habilitat una zona de *bouldering* al túnel. Ara que ve la calor, és ideal entrenar-s'hi. L'ambient és fantàstic. Animeu-vos a fer-hi una visita per a desconnectar després de la feina.

Primera Estada CADE d'Escalada Alpina als Pirineus

Del 24 al 30 de juliol, hem organitzat uns campaments d'alta muntanya i escalada per als més joves al refugi Ventosa i Calvell (2.000 m – Alta Ribagorça). En aquest indret paradisiàc de la capçalera de la vall de Boí podreu gaudir de les agulles de Travessani, la serra de Tumeneia, les crestes dels Besiberris, el Pa de Sucre i la Punta Alta. Els vocals monitors del CADE us acompanyaran en les escalades, prioritzant el sentit pedagògic i col·lectiu de l'estada. La inscripció és oberta a tothom que vulgui perfeccionar o aprendre a moure's en el món de l'alpinisme. Podeu fer-la efectiva a la secretaria del Centre i consultar la informació en la Subsecció CADE o en la nostra pàgina web: <http://www.cec-centre.org/cade>.

El CADE a Gal·les

La setmana del 6 al 14 de maig es va celebrar a la ciutat de Cardiff, a Gal·les, una nova edició de la trobada que organitza anualment la British Mountaineering School. Quatre amics del CADE hi van ser convidats per a fer-hi una sèrie de xerrades sobre les activitats de l'Escola de Muntanya i la seva organització dins el Centre Excursionista de Catalunya i el CADE. Aquest intercanvi d'experiències docents permetrà la posada en pràctica de noves activitats i nous plantejaments.

CRÒNICA ALPINA

a càrrec de Joan Maria Vendrell

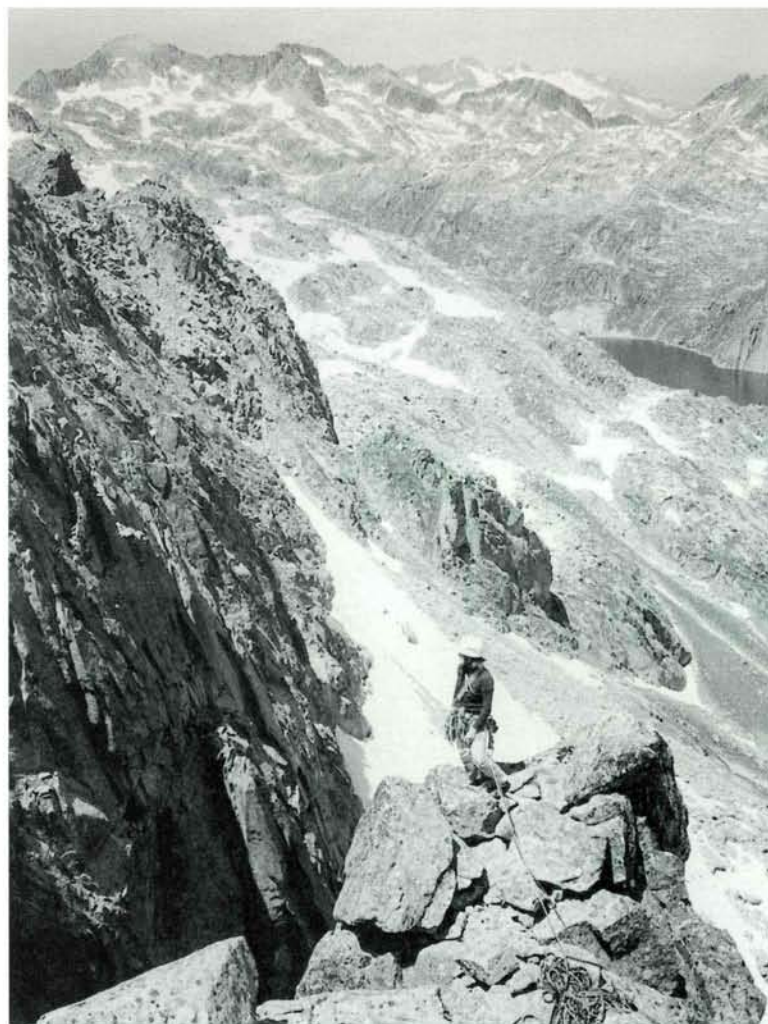
Amèrica del Nord

Canadà

• Important «campanya» la duta a terme pels membres del CADE Roger Ximenis i Joan Maria Vendrell durant la seva estada a les Muntanyes Rocalloses. Bones condicions del gel, que, pel que sembla, feien que enguany la majoria de les cascades presentessin unes condicions excel·lents. A destacar el gran nombre de cascades de VI grau escalades, entre altres: *Nemesis*, *Whiteman Falls*, *Pilsner Pillar*, *Kronenburg*, a més a més de *Nine* i *Sea of Vapors*, de sisè superior. A més, també van realitzar altres «clàssiques» de la regió, com ara l'arxiconeguda *Polar Circus* (III/ 5 500 m), que Joan Maria Vendrell va pujar, fent un solo, esmerçant-hi només 1 h 45 min! Els dies de mal temps els van dedicar a practicar la nova disciplina emergent, el *drytooling* (escalada amb piolets sobre roca), i encadenant una dificultat màxima de M7+.

Recordem que tots dos participaven en una estada de la recentment formada segona promoció del *Equipo Nacional de Jóvenes Alpinistas*.

• Pako Sánchez i Genciana Sánchez també s'arriben fins al «país del fred», on ascendeixen, entre altres, la *Weeping Wall* III/ 5/160 m i també la clàssica *Polar Circus*.

© Fotografia: Mariona Orfila, 2000.

Immensitat i solitud, ingredients ineludibles al Pirineu. Esperó de l'Ombra, tuc de Monges.

Yosemite

• Tot i ser una activitat duta a terme a l'estiu, publiquem en aquest número l'activitat realitzada per Roger Ximenis i Joan Lluís Amorós, membres del Centre Excursionista de Catalunya, per un petit descuit en l'anterior crònica. Aconseguixen endur-se un bon grapat de vies de la mítica vall de Yosemite. Pugen al «Capi» per tres itineraris diferents: comencen amb la *Tangerine Trip* A3+/800 m, continuen amb la *The Shield* A3/1000 m i acaben, com s'ha d'acabar, amb una gran i difícil via, la *Zenyatta Mondatta* A4 (antic A5)/800 m. En aquesta darrera escalada els va acompanyar l'escaladora catalana Lisi Roig, que, encara que semblava mentida, s'enfrontava a la seva primera paret, al seu primer bivac d'hamaques... sens dubte, tota una experiència. Per acabar, i entremig de tants metres d'escalada i tants ganxos, realitzen en un dia la *South Face* A2+/VI/540 m a la Lenin Tower.

Pirineus

Vinhamala

• Intent frustrat al majestuós Diedre Groc 6b+/A3/650 m de la cara nord del Gran Pic del Vinhamala. Del 28 al 29 de febrer i sota unes condicions prou bones (poca neu i poc fred), membres del CADE es veuen forçats a abandonar després de 300 metres i un bivac un pèl precari. I és que no tot és arribar i moldre, quan es tracta d'alpinades!!

Catalunya

Mont-rebei

• Durant una estada per Setmana Santa organitzada per membres del CADE, s'escalen les següents vies: *Rels del Cel* V+/A2/450 m,

Marquises 6a/A1/350 m, *El Vultur Feroç* V/A0/185 m i *Torrades amb all* 6c/A0/170 m. Participants en l'estada: Dani Brugaroles, Xavier Llanos, Bet Solé, Eduard Requena, Eva Ibarrola, Roger Ximenis, Raquel Chacobo i Joan Maria Vendrell. A destacar que, tot i el mal temps, les torrades amb all a la llar de foc, el vi calent i la xerinxol·la no hi van faltar!

Montserrat

• Entre les moltes escalades dutes a terme aquests mesos a Montserrat, aquesta vegada no en destaquem cap de concreta. Únicament volem fer-nos ressò del retorn que s'està produint a un grapat de vies clàssiques que semblaven oblidades pels escaladors més joves. És del tot cert que l'escalada montserratina no deixa d'evolucionar i la repetició de vies com la Nord del Dit, la Caputxa o la Nord-est de la Cadireta ens ho confirmen. Felicitem-nos-en, però sense deixar de «manxar-li».

Nota de la redacció

Recordem que aquesta crònica pretén ser un reflex de l'activitat re-

alitzada pels alpinistes i escaladors de casa nostra en els darrers mesos. Per a grans gestes i altres, ja hi ha diverses revistes especialitzades. Així que, si el que voleu és informació recent, propera i assequible, el millor que podeu fer és enviar qualsevol informació, si desitgeu que surti publicada, a la següent adreça electrònica: joanmaria@hotmail.com. I és que la crònica, la fem entre tots. Animeu-vos!!

A dalt a l'esquerra, la vista panoràmica del «diedre Groc»; a dalt a la dreta, escalant la «Sea of Vapours», a Alberta (Canadà); a baix, a l'espectacular via «The Shield» al Capitán, vall de Yosemite (Califòrnia).

CRÒNICA

Homenatge a Hilari Sanz i Gonel en els actes de cloenda dels aniversaris dels refugis d'Ulldeter

El passat 29 de març a la sala d'actes, tingué lloc l'acte de cloenda del norantè aniversari del refugi vell d'Ulldeter i del quarantè del nou.

Aquests actes s'iniciaren a principi del mes d'abril del 1999 i durant tres mesos es van celebrar dues conferències, una exposició fotogràfica i una projecció de diapositives. Però els actes centrals van tenir lloc el 19 i 20 de juny a l'entorn del vell i nou refugi d'Ulldeter, on es reuniren més de quatre-centes excursionistes i habitants dels pobles del Ripollès, el Vallespir i el Conflent.

Per a organitzar aquest aniversari es constituí una comissió, en la qual participaren totes les seccions i comissions. Han estat uns actes de tot el Centre Excursionista de Catalunya.

Però per a cloure aquesta celebració que tant d'èxit d'organització i participació ha tingut, el passat dimecres 29 de març, s'estrenà al Centre el vídeo reportatge dels actes, que titulen *expndtwImatges per al record.expndtw*. Un equip de socis de les seccions de Cinema i Vídeo, de Geografia i Ciències Naturals i d'Història i Art treballaren en l'elaboració d'aquest magnífic document, que quedarà com un testimoni d'aquest aniversari.

Després de la projecció del vídeo, es va retre un emotiu homenatge al soci que va proposar fer aquests actes, Hilari Sanz i Gonel, que amb un emocionat parlament, agrai a tots els que han fet possible aquesta commemoració per l'aniversari dels refugis d'Ulldeter la seva col·laboració. Amb un concert de la Coral Mont-Taber del Centre Excursionista de Catalunya es va tancar aquest acte.

Felicitem Hilari Sanz per aquest homenatge, i que per molts anys puguem gaudir del seu entusiasme.

El 42 Ral·li d'esquí de muntanya del CEC tanca la temporada 2000

El passat 1 i 2 d'abril es va disputar a la Vall d'Aran el 42 Ral·li del Centre Excursionista de Catalunya d'es-

quí de muntanya, l'última prova puntuable a la Lliga Catalana d'aquesta especialitat. A diferència d'altres curses, el Ral·li del Centre Excursionista de Catalunya dura dos dies i s'organitza cada any en una zona diferent.

Els dos itineraris previstos sortien de l'Hospital de Viella, a la boca sud del túnel i ascendien a diversos cims de les valls de Conangles, Rius i Sarrahera. El risc d'allaus de dissabte i el vent i la boira de diumenge van

obligar els organitzadors a variar els recorreguts. L'itinerari curt de dissabte arribava fins al coll de Conangles i el llarg fins al Tuc des Estanhets; diumenge, tots els equips van completar un itinerari únic per la vall de Hont Hereda. Malgrat la climatologia adversa, els participants van gaudir de l'espectacularitat de la zona, situada just en la perifèria del parc nacional d'Aigüestortes.

L'equip andorrà format per Lluís Torres i Carles Mata es van classifi-

Primers classificats al 42 Ral·li d'esquí de muntanya

1. Lluís Torres	CP Andorrà	2 h 38'30"	1 h 34'40"	4 h 13'10"
Carles Mata	CP Andorrà			
2. Xavier Freixenet	CE Catalunya	2 h 53'50"	1 h 35'11"	4 h 29'01"
Joan Ninot	CE Catalunya			
3. Alfons Valls	CP Puigcerdà	3 h 05'00"	1 h 51'51"	4 h 56'51"
Octavi Galcerán	CP Puigcerdà			
Jaume Ganges	GEM			

car en primera posició amb una diferència final (suma dels dos dies) de quinze minuts sobre la parella del Centre de Xavier Freixenet i Joan Ninot. En tercer lloc es classificaren Alfons Valls, Octavi Galceran i Jaume Ganges. En vuitena posició, va arribar el primer equip femení, format per l'andorrana Imma Mascrot i la catalana Marta Gendrall (CE Berguedà). En total hi van participar una seixantena d'esquiadors.

Sandra Martín

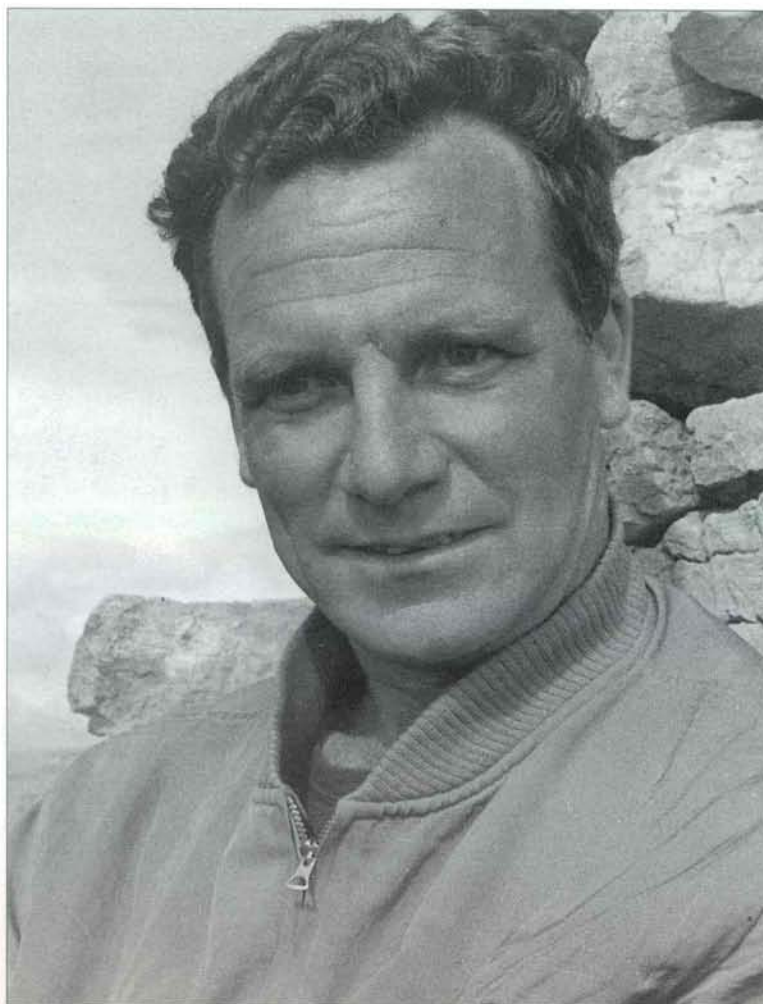
XIII Concurs de Fotografia de Temes Obligats

El passat dia 23 de març, va tenir lloc la puntuació del Concurs de Fotografia de temes obligats corresponent a l'apartat «*Campanars de Barcelona*». Els senyors Antoni Abel i Bonada, Joaquim Ferrándiz i Rovira i Joan Sabadell i Contel actuaren de jurat. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre: Foto «*Marinera*», de Maria Bonet, 6 punts, guanyadora de l'apartat; «*Santa Maria del Mar*», d'Antoni Borrell, 5,6; «*Pedralbes*», de Ma. Rosa Campanà, 5,6; «*Santa Agata*», de Roser Romaní, 5,6; «*Mare de Déu de Montserrat*», de Neus Sánchez, 5,3; «*Santa Maria del Mar*», d'Estanislau Torres, 5,3; «*Horta*», de Dora Serra, 4,6; «*Pedralbes*», de Josefina Garriga, 4; i «*Catedral*», d'Eduard Estrada, 3,3.

Apartat paper color: Foto «*Santa Maria del Mar*», de Ma. Rosa Campanà, 7,6 punts, guanyadora de l'apartat; «*Santa Anna*», d'Antoni Borrell, 6,6; «*Sant Pau*», de David Anglès, 6; «*El Pi*», d'Antoni Ollé, 6; «*Plaça de Castella*», d'Estanislau Torres, 6; «*Universitat*», de Neus Sánchez, 5,6; «*Graciencia*», de Maria Bonet, 5; «*Gràcia*», de Mercè Falcó, 4,6; «*Ntra. Sra. del Pi*», de Roser Romaní, 4,3; «*Els Àngels*», d'Eduard Estrada, 4,3; i «*Punxa*», de Josefina Garriga, 4,3.expndtw

Apartat diapositives: Foto «*Sant Genís*», d'Eduard Estrada, 7 punts, guanyadora de l'apartat; «*Nocturna*», de Ma. Rosa Campanà, 6,6; «*Santa Maria del Mar*», de Roser Romaní, 5,3; «*Pedralbes*», de Josefina Garriga, 5,3; «*Gòtic*», d'Antoni Ollé, 4,6; i «*Saleses*», de Dora Serra, 4,3.

RECORDANÇA

Joan Posa i Molné

En Joan Posa i Molné ens ha deixat. Fou secretari eficient del Centre Excursionista de Catalunya de 1982 a 1984. Els que el van tractar en aquesta tasca sabien bé com era de metòdic i laboriós.

Però el que us voldria donar a conèixer també, és el seu protagonisme com a pal de paller del grup anomenat Amics del Sol, que ell amb persistència va involucrar al Centre. Sempre capdavanter en propostes excursionistes, vam aprofitar la seva experiència i sentit de l'orientació per a fer-nos coneixedors d'indrets i itineraris muntanyencs. Amb ell, molts dels seus amics, que ara tant el trobarem a faltar, vam recórrer quasi tots els cims pirinencs més importants i alguns dels Alps.

Amb la seva companya de tota la vida (seixanta anys casats) va com-

partir tots els obstacles i alegries que suposen una llarga vida, compensada per dues filles de bonica i fructífera trajectòria.

Recordem també les seves aportacions als campaments d'estiu del Centre, així com un intens afecte per les pràctiques atlètiques, que va practicar fins a avançada edat embardissades, curses de fons i fins i tot més d'una Jean Bouin.

I com a colofó de tot això i del seu amor a la natura i als seus amics, la col·laboració literària en aquesta revista, al nostre butlletí, així com el seu llibre *Amics del Sol - Una història*, en el qual tan bé va saber fer ressaltar el seu (i nostre) ideal.

Per tot això i per tantes altres coses intangibles de la seva personalitat, que els que el van conèixer seríeu més capaçs d'explicar-ho que no pas jo, recordarem sempre en Joan Posa i Molné, i ens agradaria que tots els que en algun moment el van tenir com a company o amic en alguna de les seves activitats, també el tinguéssiu a la memòria.

Josep M. Oliver
Amics del Sol

LLIBRES I MAPES

Urdaibai. Reserva de la Biosfera

Federación
Vizcaína de
Montaña, SUA
Edizioak, Bilbao
1999, 141 pàgs.,
il·l.

La Federación Vizcaína de Montaña ha propiciat la senyalització dels voltants de la reserva de l'Urdaibai per a obrir el sender GR-98, gràcies al qual es poden conèixer tots els voltants d'aquest indret i els seus pobles, en uns recorreguts dividits en set etapes i una derivació (GR-98-1) que puja al cim del Katillotxu, des d'on es gaudeix d'una magnífica vista.

Precedida d'una àmplia informació, aquesta topoguia ens introdueix en el coneixement d'aquesta reserva de la Biosfera, reconeguda per la UNESCO el 1984, introduint-nos en la seva història i descrivint els diferents hàbitats, amb il·lustracions de les espècies vegetals més comunes i les aus. Les set etapes estan il·lustrades amb mapes, croquis d'altitud i excel·lents fotografies en color, detallant els pobles i oferint una llista de serveis.

El llibre es completa amb una extensa bibliografia i cartografia.

J. Bordons

De les muntanyes de Prades a l'Ebre

Josep Insa
Montava,
Col·lecció «Azimut»,
Cossetània edicions,
Valls 2000, 192
pàgs., il·l.

El llibre és una important contribució als itineraris en BTT, a peu o a cavall per les muntanyes de Prades, serra del Montsant, moles de Collejou i de Llaberia, serres de l'Es-

teve i de la Creu i serres de Cardó i del Boix.

Es tracta de trenta itineraris de mitjana i llarga distància, susceptibles de ser retallats a conveniència dels participants. Els recorreguts transiten per pistes forestals, camins de carro i camins de muntanya sese dificultats, i permeten efectuar interessants traveses i admirar bells indrets.

expndtw El llibre s'inicia amb un breu resum geogràfic. La ressenya de cada itinerari es completa amb un mapa detallat, el perfil altimètric del recorregut i una o dues fotos en blanc i negre.

J. Bordons

El descens d'engorjats a Catalunya

J. Manuel
Concernau, Agustí
Civit, Xavier Boltà,
Col·lecció «Azimut»,
Cossetània edicions, Valls
2000, 144 pàgs.,
il·l.

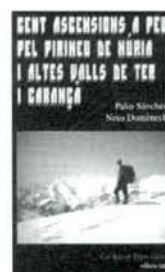
A més d'oferir el descens de vint-i-cinc engorjats de Catalunya, aquesta obra pretén engrescar la gent en la pràctica d'aquesta activitat plena d'emocions.

El llibre ens introdueix en el medi físic on ens haurem de moure i seguidament s'estén en la manera de moure'ns-hi amb seguretat. Els descensos contenen la necessària informació sobre la situació del barranc o la gorja i la descripció i característiques; a més d'un resum o fitxa tècnica; acompanyant en tots els casos el perfil detallat del seu curs. Les fotografies són en blanc i negre. El lector també trobarà d'utilitat els quadres resum dels vint-i-cinc descensos i el glossari, que figuren en els annexos finals del llibre.

J. Bordons

Cent ascensions a peu pel Pirineu de Núria i Altes Valls del Ter i Carançà

Pako Sánchez i Neus Domènech,
Oikos-Tau, S. L., Vilassar de Mar
1999, 278 pàgs., il·l.

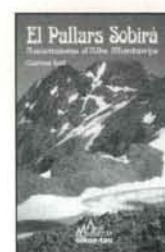

Dins la col·lecció «Topo-Guies», aquest volum recull cent ascensions per les valls del Pirineu situades entre la collada de Toses i la portella de Mantet, seguint la carena axial, on trobem

cims tan coneguts dels excursionistes com el Puigmal, pic de l'Infern, Bastiments, Noufont, que s'acosten als tres mil metres.

Els itineraris s'inicien a l'un costat i a l'altre de la carena, amb ascensions de poca dificultat, en general. La descripció que es fa és més aviat orientativa, explicant els trets principals del camí. El llibre fuig de referències sobre història, cultura, geologia, vegetació i fauna, i facilita només itineraris i informació pràctica: refugis, clima, perill d'allaus, etc. Tots els itineraris ocupen dues pàgines, una de les quals és un mapa de carenes i llocs més destacats. El darrer capítol està dedicat a les llegendes del país i al final del llibre s'hi troben setze fotografies en color.

J. Bordons

El Pallars Sobirà. Ascensions d'alta muntanya

Carles Gel, Oikos-
tau, S. L., Vilassar
de Mar 1999, 192
pàgs., il·l.

Aquest nou llibre, que ens porta pels principals cims del Pallars Sobirà, presenta 62 itineraris d'ascensions que es distribueixen per la vall Ferrera, Cardós, Sant Maurici, estany Tort de Peguera, la Bonaigua, vall de Gerber, vall d'Isil, vall de Llessui, tossal de l'Orri i vall d'Unarre, i recomana alguns itineraris d'esquí de muntanya que s'hi poden fer.

Es tracta d'una nova i útil aportació, a afegir als abundants llibres d'ascensions pel Pirineu que ofereix el mercat dels llibres de muntanya.

Cada un dels recorreguts es desenvolupa en dues pàgines que contenen un breu resum tècnic i la descripció detallada de l'itinerari i un mapa de carenes en el qual es pot seguir la ruta proposada.

J. Bordons

Pirineo Vasco. Guía de ascensiones

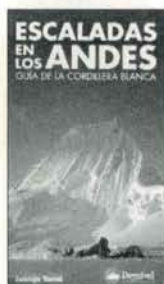
Miguel Angulo, SUA Edizioak,
Bilbao 1999, 112 pàgs., il·l.

Aquesta nova col·lecció de «Cuadernos Pirenaicos» de l'editorial SUA pretén abarcar en successius petits volums tot el Pirineu, de mar a mar, i anirà acompanyada de mapes de gran detall.

Aquest primer volum, dedicat al Pirineu basc, ofereix ascensions a un centenar de cims dels dos vessants i inclou un mapa a escala 1:150.000. Està previst que en els volums següents els mapes s'ampliïn a escala 1:25.000 i 1:50.000.

En el cas present s'ha centrat en l'ascensió als cims més representatius del Pirineu basc, fent una breu descripció acompanyada de petits dibuixos en els quals es destaquen els cims i s'indica la ruta i els perfils, constituint una senzilla eina per a poder caminar per aquestes muntanyes.

J. Bordons

Escaladas en los Andes

Juanjo Tomé,
Ediciones Desnivel,
Madrid 1999, 291
pàgs., il·l.

Presentat amb el subtítol de *Guía de la Cordillera Blanca*, aquest llibre presenta 500 rutes a uns cent sentata cims. No podem oblidar que als Andes hi ha 175 cims superiors a sis mil metres i que el vint per cent dels quals es troben en el parc nacional Huascaran.

El llibre, en format de butxaca i amb coberta plastificada, conté una gran quantitat de fotografies en blanc i negre, sobre les quals s'han dibuixat les rutes d'ascensió i en el text s'expliquen els accessos a cada zona, els transports i allotjaments, a més de descriure les ascensions i descensos. També facilita una breu informació de les primeres ascensions efectuades i dels aspectes naturals i polítics del país.

En fi, es tracta d'una obra útil per la informació que conté i es completa amb un extens índex toponímic i una relació de llibres que tracten del tema.

J. Bordons

Guía de escaladas en la Sierra de la Cabrera

Federación
Madrileña de
Montañismo,
Ediciones Desnivel,
Madrid 1999, 110 pàgs., il·l.

La Sierra de la Cabrera forma part del massís de Somosierra, al nord de la província de Madrid, i la seva màxima altitud és de 1.564 metres. És un lloc privilegiat per a l'escalada.

Aquesta guia recopila els itineraris d'escalada que s'han efectuat per les parets més emblemàtiques de la Sierra de Cabrera, com són la zona del Pico de la Miel, la de les Agujas de la Cabrera i la del Cancho Gordo, reequipant vies, i ofereix una completa informació actualitzada, amb taules i croquis de les vies, grau de dificultat, material necessari, fotografies i altres detalls, que permeten afrontar l'escalada d'aquests atractius racons propers a Madrid amb bones garanties.

J. Bordons

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

a cura de Martí Puras i Rexach

Guies itineràries

Coneguem l'entorn de Campdevànol. Grup Excursionista de Campdevànol.

Guía montañera Montes de Araba. Todas las cumbres. Josean Gil García. Sua Edizioak.

Cuadernos pirenaicos. Pirineo Vasco. Guía de ascensiones. Miguel Angulo. Sua Edizioak.

Itineraris pel Moianès. Ignasi Forcada i Martí Rossell. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. «Guies del Centre Excursionista de Catalunya», 11.

30 excursiones circulares por el Alto Aragón. Santiago Agon i Juan Cruz Barranco. Ed. Prames. Federación de Montaña i Diputación de Huesca.

GR 98. *Urdaibai. Vuelta a la reserva de la Biosfera.* Sua Edizioak. Federación Vizcaína de Montaña.

GR 10. E 7 *Andilla-Puñol. De Javalambre al Mediterráneo.* Centre Excursionista de València i Generalitat Valenciana.

Els camins d'avui en la Barcelona de sempre. Florenci Vila i Serra. Ed. UEC.

El mar. El viatge romàntic. Tres itineraris per a conèixer el litoral del Garraf. Pere Vives i Eva Maria Caboleiro. Consell Comarcal del Garraf.

Topoguía de Senderos. Albacete. GR 60, GR 66, GR 67, GR 68. PR-AB 1, 2, 3, 4, 5. Centro Excursionista de Albacete y Diputación de Albacete.

De les muntanyes de Prades a l'Ebre. Josep Insa Montava. «Azimut», 6. Editorial Cossetània.

Litoral de Águilas y Lorca. Excursiones a pie y en BTT. Ángel Ortiz, Paco López y Lázaro Giménez. Ayuntamientos y Federación de Montaña.

Excursiones por el Mar Menor. Excursiones a pie y en BTT. Ángel Ortiz Martínez. Ayuntamiento y Federación de Montaña.

Sierra Espuña desde Alhama de Murcia. Excursiones a pie y en BTT. Ángel Ortiz y Lázaro Giménez. Región Murciana.

Guía Alpina. Parque Nacional de Ordesa y Monte Perdido. Excursiones, travesías, ascensiones. Ed. Alpina.

Per les terres del Mistrall, I. 16 itineraris a peu. Serra Argentera, Escornalbou, mola de Colldejou. Antoni Cabré i Puig. Ed. Cossetània. «Azimut», 9.

Sierra Nevada. Guía montañera. Pablo Bueno Porcel. 3a ed. Universidad de Granada.

Guía de Vías Verdes. Volumen II. Trazados ferroviarios. Anaya Touring.

Cartografia

Mapa Valle del Genil. Sierra Nevada 1. 1:25.000. Ed. Penibética.

Mapa de Euskal Herria. 1:280.000. Sua Edizioak.

Mapa excursionista i turístic Parc Serralada Litoral. Parc de la Serralada Litoral i Ed. Alpina.

Panorámica del Pirineo. Ed. Pirineos.

Mapa Valle de Benasque. 1:30.000. Ed. Alpina. Irrompible i impermeable.

Sierra Nevada. La Alpujarra. 1:40.000. Ed. Alpina.

Mapa del Lluçanès. 1:40.000. ICC - Ed. Alpina.

Guia Mapa Mallorca. Tramuntana. 1:50.000. Freytag i Gernat-Wike 1.

Mapa topogràfic de capitals de comarca, 2. Figueres. 1:25.000. ICC.

Mapa topogràfic d'Espais Naturals Protegits. L'Albera. 1:25.000. ICC.

Manuais i diccionaris

Diccionari de Ciències Ambientals. J. R. Aragó. Edicions 62. «El Cangur», 282.

Medicina de expedició. Manual de la Royal Geographic Society. Ed. Desnivel.

Guia de los deportes de aventura. Jordi Bastart i Xavier Navarro. Ed. Cúpula.

Sin dejar huella. Ana Mugarra. Ed. Desnivel. «Grandes Espacios».

Orientación en la naturaleza. Manual básico de iniciación. Región Murci-ana.

Bicicleta de muntanya

De les muntanyes de Prades a l'Ebre. Josep Insa Montava. «Azimut», 6. Ed. Cossetània.

BTT por el Tajo y otros ríos. Agustín Jonico Alique. Ed. Prames. «Deportes de Montaña», 14.

BTT por el Señorío de Molina. Agustín Jonico Alique. Ed. Prames. «Deportes de Montaña», 13.

BTT, senderismo y escalada por el valle del río Mesa. Agustín Jonico Alique. Ed. Prames. «Deportes de Montaña», 12.

Litoral de Águilas y Lorca. Excursiones a pie y en BTT. Ángel Ortiz, Paco López y Lázaro Giménez. Ayuntamientos y Federación de Montaña.

Excursiones por el Mar Menor. Excursiones a pie y en BTT. Ángel Ortiz Martínez. Ayuntamiento y Federación de Montaña.

Sierra Espuña desde Alhama de Murcia. Excursiones a pie y en BTT. Ángel Ortiz y Lázaro Giménez. Región Murciana.

En BTT per Sant Llorenç del Munt, l'Obac i Montserrat. Carles Sans i Ravellat. Ed. Cossetània. «Azimut», 8.

Descens de barrancs

El descens d'engorjats a Catalunya. Diversos autors. «Azimut», 7. Ed. Cossetània.

Descenso de cañones. Lleida. Tomo II. Eduardo Gómez. Ed. A.5.

Descenso de Cañones. Tarragona. Tomo I. Eduardo Gómez. Ed. A.5.

Art

Guies Catalunya Romànica. «Comarcals», 6. Gironès, Garrotxa i Pla de l'Estany. Ed. Pòrtic.

Guia del patrimoni monumental i artístic de Catalunya. Volum I. Baix Llobregat, Barcelonès, Maresme, Vallès Oriental i Occidental. Ed. Pòrtic.

Guies Catalunya Romànica. «Comarcals», 7. La Ribagorça. L'Alta Ribagorça. Ed. Pòrtic.

Turisme

Guia de alojamientos en casas rurales de España 2000. Ed. País-Aguilar.

Guia de turismo rural de Aragón. Viviendas y alojamientos en el medio rural. Ed. Prames.

Guia del Garraf. L'esperit del Romanticisme. Consell Comarcal del Garraf.

Guia del Serrablo. Naturaleza, Historia, Patrimonio, Rutas. Carlos Tarazona Grosa. Ed. Pirineum.

Guia Residències Casa de Pagès 2000. Turisme total. Diputació de Barcelona.

Anuario de Turismo Rural 2000. España y Portugal. Ed. Susaeta.

Esquí

Deportes de nieve. Jean-Paul Zuanon. CAF. Ed. Grandes Espacios. Desnivel.

Monografies

Les fonts del Penedès i els seus voltants. Segona part. Manel Cordoba. Edició de l'autor.

La Cerdanya de finals del s. XVIII vista per Francisco de Zamora. Salvador Vigo i Xavier Puig. Ed. Garsineu. «Cullereta», 14.

Sant Pere de Casserres. Història i

Llegenda. Teresa Soldevila. Eumo Editor i Consell Comarcal d'Osona.

Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània. Joaquim Llovet. Ed. Caixa Laietana.

Les fonts de les Gavarres. T. Clotet, L. Pallé i C. Roqué. Universitat de Girona i Consells Comarcals. «Dialoquant amb les Pedres», 7.

Llançà. Josep Clavaguera i Canet. «Quaderns Revista de Girona», 84.

Osona. Volum 2.3. Ricard Serra. «Comarques i Subcomarques».

Altimetrías de los Pirineos. Zona 4. Ed. Dorleta. «Libros para el Deporte».

Altimetrías de los Alpes. Ed. Dorleta. «Libros para el Deporte».

Arqueologia

El Camí de Can Grau. La Roca del Vallès. Roser Pou i Miquel Martí. Generalitat de Catalunya.

Etnografia i folklore

Fets. Costums. Llegendes. Alt Urgell, II. Joan Bellmunt Figueras. Pagès editor.

El Roser de Gombren: la dansa i el ball cerdà. M. Antònia Juan i Nebot. Ed. Ajuntament de Gombren.

Contalles del Port. Vicent Pellicer Ollés. Ed. Cossetània.

Fantasia. Realitat. Il·lusió. V. Jasso i C. Torrens. Ed. Moll.

Como eran y vivían los pastores del Pirineo. Luis Buisan Villacampa. Ed. Pirineo.

El llibre de les Esquelles. La música de les muntanyes a la vall del Ges. Sebastià Parés i Jordana. Edició de l'autor.

Tradiciones del Aran. Joan Bellmunt. Ed. Milenio.

Literatura de muntanya

La montaña es mi reino. Gaston Rebuffat. Ed. Desnivel.

A peu pel País Basc. Bizkaia. Josep M. Espinàs. Ed. La Campana.

Fauna

Els macroinvertebrats dels rius catalans. M. Àngels Puig. Generalitat de Catalunya - Medi Ambient.

Novetat

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ULLDETER

EXCURSIONS I TRAVESSIES DES DEL REFUGI

JOSEP NUET I BADIA

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Per molts
recursos que es
destinin a prevenir
el foc al bosc,
només tu pots
preveure la teva
conducta.

Apaguem el risc

Generalitat de Catalunya